

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**IRAK TÜRKMEN TÜRKÇESİ TAZE HURMATU AĞZI
(ŞEKİL BİLGİSİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taha Bayar Hakeem KOMSH

MAYIS – 2022

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**IRAK TÜRKMEN TÜRKÇESİ TAZE HURMATU AĞZI
(ŞEKİL BİLGİSİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taha Bayar Hakeem KOMSH

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA

MAYIS - 2022

TRABZON

ONAY

Taha Bayar Hakeem KOMSH tarafından hazırlanan "Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzı (şekil Bilgisi)" adlı bu Çalışma 20.06.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Ümit HUNUTLU	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ	Üye	☐	☐	
DR. Öğr.Üyesi.Çiğdem USTA	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesi–Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanan bu Çalışma’da yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Taha Bayar Hakeem KOMSH

26. 05. 2022

ÖN SÖZ

Irak'ın kuzey bölgesinde yaşayan Türkmenlerin ilk göçleri 7. yüzyılda başlamıştır. Irak Türkleri “Türkmen” adıyla anılmasına rağmen Irak Türkleri Türkmenistan'daki Türkmen halkıyla doğrudan ilişkili değildir. Günümüzde yaklaşık üç milyonu bulan Irak Türkleri (Irak Türkmenleri) asırlar önce Orta Asya'dan göç ederek Irak'ın orta ve kuzey bölgelerini kendilerine vatan olarak seçmişlerdir. Oğuz boyundan olan bu Türk gruplarının Irak bölgesine göç etmeleri Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden çok öncedir.

Bugün Irak Türkleri kurulan hükûmetlerde nüfusları oranında temsil edilememekte ve baskıya uğramaktadır. Irak rejiminin Irak Türklerini Türk kimliklerinden koparmak için büyük çabasına ve icraatına rağmen (resmi devlet dairelerinde Türkmen Türkçesi konuşmayı yasaklamak; yeni doğmuş çocukların Türk isimlerini almasını yasaklamak; Türkmen ulularını, insanlarını suçsuz yere idam etmek gibi) Irak Türkleri, Türk kimliklerinden vazgeçmemiş, Türkçenin bayrağını taşımaya devam etmişlerdir.

Çalışmada hem Irak Türklerinin Türkçesini tüm ağızlarıyla kayda geçirme amacına uygun olarak hem de bir bütün olarak Türkçenin kollarının incelenmesine katkı sağlamak amacıyla Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi incelenmiştir. Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, önemi ve yöntemine değinilmiştir. Birinci bölümde Irak Türklerinin tarihi ve Tazehurmatu hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, derlenen metinlerin yol göstericiliği ile Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde yöreden derlenen metinler deşifre edilmiştir. Dördüncü bölümde derlenen metinlerden küçük bir sözlük oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda varılan sonuçlar ortaya konulmuş ve bazı ilgili fotoğraflar eklenmiştir.

Bu Çalışma'nın her aşamasında kıymetli bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA'ya, yüksek lisans sürecinde ders aldığım kıymetli hocalarıma, tez savunma jürimde bulunan ve değerli görüşleriyle yolumu aydınlatan Doç. Dr. Ümit HUNUTLU ve Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ'e, derleme esnasında yardımcı olan yöre halkına teşekkür ederim.

Mayıs 2022

Taha Bayar Hakeem KOMSH

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	XII

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. IRAK TÜRKLERİNİN TARİHÇESİ.....	2-3
2. TAZEHRMATU.....	3
2.1. Konum, Coğrafya ve Nüfus.....	3
2.2. Tazehurmatu Yer Adının Kökeni.....	3

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	4-49
2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	4
2.1.1. Çokluk Eki.....	4
2.1.2. Hâl Ekleri.....	5
2.1.3. Yalın Hâli.....	5
2.1.4. İlgi Hâli.....	5
2.1.5. Belirtme Hâli.....	6
2.1.6. Yönelme Hâli.....	7
2.1.7. Bulunma Hâli.....	7
2.1.8. Ayrılma Hâli.....	8
2.1.9. Vasıta Hâli.....	8
2.1.10. Eşitlik Hâli.....	9
2.1.11. Yön Gösterme Hâli.....	9
2.1.12. Soru Eki.....	10
2.1.13. İyelik Ekleri.....	10

2. ZAMİRLER.....	11
2.2.1. Kişi Zamirleri	11
2.2.2. İşaret Zamirleri	14
2.2.3. Dönüşlülük Zamirleri	15
2.2.4. Soru Zamirleri	16
2.2.5. Belirsizlik Zamirleri	16
2.3. ZARFLAR.....	17
2.3.1. Zaman Zarfları.....	17
2.3.2. Yer-Yön Zarfları	17
2.3.3. Hâl (Durum) Zarfları	18
2.3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları	18
2.3.5. Soru Zarfları	19
2.4. FİİL ÇEKİMİ.....	19
2.4.1. Şahıs Ekleri	19
2.4.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	20
2.4.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	21
2.4.2. Fiillerin Basit Çekimi	23
2.4.2.1. Fiillerde Zaman İşaretlemesi	23
2.4.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman	23
2.4.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman	24
2.4.2.1.3. Geniş Zaman	25
2.4.2.1.4. Şimdiki Zaman	26
2.4.2.1.5. Gelecek Zaman.....	27
2.4.2.2. Fiillerde Kip İşaretlemesi	28
2.4.2.2.1. Şart Kipi	28
2.4.2.2.2. Emir-İstek Kipi.....	29
2.4.2.2.3. Gereklilik Kipi.....	31
2.4.3. Birleşik Çekim.....	32
2.4.3.1. Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi	32
2.4.3.2. Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	33
2.4.3.3. Şart Kipinin Hikâyesi	34
2.4.3.4. İstek Kipinin Hikâyesi.....	35
2.4.3.5. Geniş Zamanın Rivayeti.....	35
2.4.3.6. Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı	36
2.4.4. Ek-Fiil	36
2.4.5. Fülimsiler	38

2.4.5.1. İsim Fiil Ekleri	38
2.4.5.2. Sıfat Fiil Ekleri	39
2.4.5.3. Zarf –Fiiller ve Zarf-Fiil Fonksiyonundaki Diğer Birimler	39
2.5. TÜRETME.....	43
2.5.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	44
2.5.2. İsimden Fiil Yapan Ekler	44
2.5.3. Fiilden İsim Yapan Ekler	45
2.5.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler	45
2.6. BAĞLAÇLAR	46
2.7. ÜNLEMLER.....	47
2.8. EDATLAR.....	48
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER.....	52-90
----------------------	--------------

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKÇE	91-107
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET

Türklerin Anadolu'ya gelmelerinden çok önce Irak'a başlayan göç hareketlerini farklı boyların farklı tarihlerde gerçekleştirmesi neticesinde, Irak Türkmen Türkçesi ağızları özellikle fonetik ve morfolojik açıdan çeşitlilik arz eder hale gelmiştir. Irak Türkmen Türkçesinin en dikkat çekici özelliği “ng” sesinin “v” ve “y” olarak değişmesi neticesinde, ağızlarının v ve y ağızlarına ayrılmasıdır. Bu çalışmanın amacı “y” grubuna dâhil olan ve daha önce üzerinde herhangi bir çalışma bulunmayan Tazehurmatu ağzının şekil bilgisini ortaya koymaktır. Çalışma giriş, dört bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümü, tezin konusu, amacı, önemi ve yöntemini kapsamaktadır. Birinci bölüm, Irak Türklerinin tarihi ve Tazehurmatu hakkında bilgiler içermektedir. İkinci bölüm, Tazehurmatu ağzının şekil bilgisine dairdir. Üçüncü bölümde yöreden derlenen metinler, transkribe edilmiştir. Dördüncü bölümde derlenen metinlerden bir sözlükçe oluşturulmuştur. Sonuç bölümünde de Tazehurmatu ağzının morfolojik özelliklerine dair çeşitli tespitlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tazehurmatu Ağızı, Irak Türkmen Türkçesi, Şekil Bilgisi

ABSTRACT

As a result of the migration of Turks to Iraq that began long before the Turks came to Anatolia, different lengths were realized at different dates, the mouths of Iraqi Turkmen Turkish have become phonetically and morphologically diverse. The most remarkable feature of Iraqi Turkmen Turkish is that as a result of the change of the “ng” sound in its mouth to “v” and “y”, it is divided into v and y mouths. The aim of this study is to reveal the shape information of the mouth of Tazehurmatu, which is included in the “y” group and has not been studied before. The study consists of an introduction, four sections and a conclusion section. In the introduction, the subject, purpose, importance and method of the thesis are included. The first part contains information about the history of the Iraqi Turks. The second part covers the morphology the dialect of Tazehurmatu. In the third section, texts compiled from the region are transcribed. A dictionary was created from the texts compiled in the fourth chapter. The conclusion section also includes various determinations regarding the morphological characteristics of the Tazehurmatu dialect.

Keywords: Tazehurmatu Dialect, Irak Türkmen Türkish, Morphology

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye Türkçesinde İyelik Ekleri	11
2	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şahıs Zamirleri	12
3	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Dönüşlülük Zamiri	16
4	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	21
5	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	22
6	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirli Geçmiş Zaman	23
7	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zaman	24
8	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zaman	26
9	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şimdiki Zaman	27
10	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Gelecek Zaman	28
11	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipi	29
12	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Emir-İstek Kipi	30
13	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi	32
14	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	33
15	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipinin Hikâyesi.....	34
16	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İstek Kipinin Hikâyesi	35
17	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zamanın Rivayeti	35
18	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı	36
19	Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Ek Fiil	37

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e : adı geçen eser

Dr : doktor

Ar : Arapça

C : Cilt

Far. : Farsça

s. : Sayfa

S : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

Yay. : Yayınları

bk. : Bakınız

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Ünlüler

- /ʾ/: hemze
/a/: normal a (Ali)
/ā/: uzun ā (arḥāyindī)
/á/: a-e arası ses (‘álem, bá‘z)
/e/: normal e (elma)
/ē/: uzun ē (gētír-, bezēklí)
/è/: kapalı e (kēške, ét-)
/ē/: kapalı uzun e (gēvíl, ḥērḥíz)
/ı/: normal ı (ışık)
/ĩ/: kısa ı (kırĩḥ)
/i/: normal i (ibrahim)
/ĩ/: kısa i (ēyyidí)
/ī/: uzun i (dī)
/i/: ı - i arası (geldí, verdí)
/ĩ/: u-ı arası (bĩ)
/o/: normal o (olar)
/ō/: uzun o (ōyun, ōtur-)
/ö/: normal ö (ölü)
/u/: normal u (uzun)
/ü/: normal ü (ümit)

Ünsüzler :

- /ʾ/: ayın
/b/: normal b (badem)
/c/: normal c (cihan)
/ç/: dış-ön damak (çifte, çımse, çıprıç)
/ç̣/: /ts/, yarı sızıcı, dış eti sesi (çerşembe, çoh)
/ḳ/: k-ç arası (kımse)
/d/: normal d (defter)
/f/: normal f (fatma)
/g/: normal g (gönül)
/ğ/: arka damak g’si (baḥmağ)
/h/: normal h

/ħ/ : arka damak hırılıtlı h (ħātun, ħançı)

/ħ/ : arka damak h' si (ħelve, ħayat)

/j/ : normal j

/k/ : normal k

/ķ/ : arka damak k'sı (ķardaş, ķarınça)

/l/ : normal l

m/ : normal m

/n/ : normal n

/p/ : normal p

/r/ : normal r

/s/ : normal s

/ş/ : peltek s

/ş/ : normal ş

/t/ : normal t

/v/ : çift dudak v'si (arvat)

/y/ : normal y

/z/ : normal z

GİRİŞ

1. Konu

Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzına ait morfolojik özelliklerin derlenen metinler aracılığıyla tespitidir.

2. Amaç

Irak Türkmen Türkçesi sahasında birçok farklı ağız bulunmaktadır. Bugüne kadar Kerkük başta olmak üzere, Telafer, Erbil, Amirli, Altınköprü, Tuzhurmatu, Musul-Reşidiye, Bayat ağızları çalışılmıştır ancak Tazehurmatu ağzı üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada, Türkmeneli bölgesinin önemli yerleşim yerlerinden olan Tazehurmatu'da konuşulan Türkçenin morfolojik özelliklerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda isim çekimi, fiil çekimi, zamirler, zarflar, bağlaçlar, ünlemler, edatlar, fiilimsiler ve yapım ekleri üzerinde durulmuştur.

3. Önem

Irak Türkmen Türkçesi Tazehurmatu ağzına dair şimdiye kadar kapsamlı bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. Türkçenin tüm kollarıyla tespit edilmesi ve bölgede mevcut baskılar neticesinde tehlikede olan ağzın kayda geçirilmesi için bu çalışma önem arz etmektedir. Tazehurmatu ağzının mukayeseli çalışmalarda ve Irak Türklerinin Türkçesini tüm yönleriyle ortaya koymada önemli bir madde başı olacağı beklenmektedir.

4. Yöntem

Bu çalışma, Kerkük'e bağlı olan Tazehurmatu ilçesinde belirli kişilerden ses kaydı aracılığıyla derleme yapılarak gerçekleştirilmiştir. Ağzın özelliklerinin doğru tespiti için kişiler kadın-erkek, yaşlı-genç ve eğitilmiş-eğitimsiz kıstaslarından hareket edilerek seçilmiştir. Konu olarak güncel hayat, ilçede eski yaşam, gelenek-görenek, hatıralar belirlenmiştir. Ses kayıtları alınmış, ses kayıtlarındaki konuşmalar transkript işaretleri kullanılarak metinler şeklinde yazılmıştır.

Metin derlemede birçok güçlük karşılaşılmıştır. Bölge İşid kontrolünde olduğu için bölgeye girmek zor olmuştur. Ses kaydı yapmak yasak olduğu için görüşmeler gizlice gerçekleştirilmiştir. Pandemi süreci de daha çok metin elde edilmesine engel teşkil etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. IRAK TÜRKLERİNİN TARİHÇESİ

Türkmenlerin Irak'a büyük bir topluluk olarak ilk gelişleri H. 54 yılına kadar gider. Muaviye döneminde Buhara'ya gönderilen Emevi kumandanı Ubeydullah bin Ziyad, Buhara kuşatmasında başarısız olmuş, yanında yaklaşık 2000 Türkmen askeri ile dönmüştür (Saatçi, 20-21). Bunun sebebi onların çok yiğitçe savaşmaları ve iyi silah (özellikle ok) kullanmalarındır. Nitekim Emevi döneminde bu özellikleri neticesinde orduda Türk askerlerinin sayısı artmıştır. Abbasiler döneminde de Türkmenler orduda yer almıştır. Özellikle Halife El-Mutasım Türkmenleri istihdam etmiş, onun bu güveni neticesinde Türkmen göçlerinin ardı kesilmemiştir. Büveyhilerin işgalinden sonra Türkmenler güç ve kudretçe zayıf olsa da Büveyhi hükümdarları da “ordularının en güçlü ve en disiplinli bölümünü oluşturan Türklerden vazgeçememişlerdir” (Şen, 2006: 8-11).

Selçuklular döneminde çeşitli yerlerden ama özellikle Azerbaycan bölgesinden birçok Türkmen, Irak bölgesine gelmiştir (Terzibaşı, 2013). Türkmenler beylikler kurmaya başlamışlardır. Kıpçaklar (Kıfçaklar) Kerkük'te, Atabeyler Musul'da ve Zeyneddin Küçük, Erbil'de yerleşmiştir. Burada yaşayan Türkmenler küçük oymaklardan meydana gelmişlerdir. Bu boy ve oymaklar Osmanlı döneminde daha kalabalık ve güçlü bir hal almıştır ancak Timur'un istilası bu grupların zayıf ve parçalanmış bir duruma gelmesine neden olmuştur (Jirjees, 2016: 2-3)

H. 656'da (M. 1258) Moğolların Bağdat'ı işgalinden sonra tüm Bağdat Moğolların eline geçmiştir. Moğolların ordularında birçok Türkmen vardır ve onların etkisiyle Moğollar Türkleşmeye başlamıştır. Yüzyıl sonra Türkleşen Moğolların sayıca en çok olan kısmı Musul vilayetindedir ve Oyrat boyudur. Irak Türkmenlerinin halk şiirlerine “horyat” denilmektedir ki bunun Oyrat ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. IV. Murat döneminde Bağdat yine Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. IV. Murat bir askeri karargâh kurarak Türkmenleri yetiştirmiştir. Aynı zamanda Türkmenlerden büyük bir kısım Irak'a yerleşmeye devam etmiştir (Jirjees, 2016: 3-4).

Sonuç olarak Irak Türkleri, bin yıldan fazla bir süredir Irak'ta varlıklarını sürdürmektedir. Bugün 2014 seçimlerindeki kayıtlara göre 3-4 milyonluk bir Türk nüfusu söz konusudur (Duman, 2014). Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Türkler, hükümetlerce daimi olarak asimile edilmeye, Araplaştırılmaya çalışılmıştır (Doğan, 2018: 6). Irak Türkmenleri sürekli katledilmiş, tarihe kara lekeler olarak geçen zulümlere maruz kalmıştır. Bugün Türkmenler, “Irak Türkmen Cephesi başta olmak üzere diğer partilerin de çalışmaları sonucu parlamentodan geçen yasa ile

Irak'ın üçüncü etnik grubu olmuştur (Doğan, 2018: 24).” Türkmenlerin Irak'ta yerleşim bölgeleri ise Irak'ın kuzeyinden Telafer'den başlamakta; Musul ve etrafındaki köyler, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Dakuk, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Hanekin ve Bedre'ye kadar uzanmaktadır (Bayatlı, 1996).

1.2. TAZEHRMATU

1.2.1. Konum, Coğrafya ve Nüfus

Tazehurmatu Irak'ın başkenti Bağdat'tan 255 km uzaklıkta, Kerkük'ün Güneybatı Kerkük-Bağdat kara yolu üzerinde bulunan Kerkük'e bağlı bir bucaktır. Kerkük'ün yirmi km güneyine düşer. Doğu tarafından Leylan, Güneybatı'dan Raşad, Kuzeybatı tarafından ise Yayçı kasabaları aralarına düşer. 540/115 m³ düzlük üzerinde kurulan Tazehurmatu nahiyesinde (Saatçi, 2009) nüfus 1997'de 16000 civarındadır. 2003'ten sonra Saddam zamanı ülkeyi terk edenler geri geldikten sonra 35000 civarında bir nüfus olmuştur ve bunların çoğu Türkmenlerden oluşmaktadır (Yazaroğlu, 2015).

1.2.2. Tazehurmatu Yer Adının Kökeni

Eski kaynaklar ve halk arasında dolaşan rivayetlere göre eskiden Timur'un askerleri Tazehurmatu'dan geçerken biri okla geçen askerlerden birini öldürmüştür. Timur bunu duyunca büyük bir orduyla köye saldırmıştır. Bunun üzerine köylüler yerlerini terk ederek etraf bölgelere yerleşmişlerdir. Yıllar sonra köy sakinleri köyelerine geri dönmüş ve köyü yeniden kurarak “hurmaçık”, “hurmaçuk” ismini vermişlerdir. Sonrasında bu ad halk ağzında Tazehurmatu diye yerleşmiştir.

Başka bir rivayete göre Moğollar bu bölgeye geldiklerinde hurma ağacıyla dolu olan bir yere, “hurmatu (hurmalı)” adını vermiştir. Bağdat'a ilerlerken daha çok hurma ağacı olan başka bir yere rastlayınca o yere de “yeni hurmatu” adını koymuşlardır. Daha sonra bu iki bölgeyi ayırmak için birinci yeri Tazehurmatu, ikinci yeri Tuzhurmatu adıyla anmışlardır. “tu” ekinin Moğolcadan geldiği, Türkiye Türkçesindeki sıfat yapan ek olan -IX'yı karşıladığı kabul edilmektedir (Kevseroğlu, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ

İsim çekim ekleri, ismin anlamını değiştirmeden kullanıma çıkmasını sağlayan eklerdir ve okluk eki, iyelik ekleri, hl ekleri ve soru eki halindedir (Kartallıoğlu, 2003: 354).

2.1.1. okluk Eki

okluk, ismin birden fazla varlığı göstermesidir (Aksan, 1998: 94). Türkçede okluk Eski Türkçeden bu yana en yaygın olarak –lAr ekiyle yapılmıştır. Bugün Çuvaş Türkçesi hariç tüm ağdaş Trkelerde allomorflarıyla¹ kullanılan –lAr eki (Babatrk, 2021), Tazehurmatu ağzında da bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde iki şekilli olan ek, Tazehurmatu ağzında dört allomorfa sahiptir. Ekin son sesinde –n yer alan kelimelerden sonra –nAr olduğu görülmektedir. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

ind geleğ bin doğkuz yüz doğzan bir *olaylarına* oğu insan hayvan koyunnar öldüler “şimdi gelelim 1991 olaylarına çok insan hayvan koyun öldü” (b. 61).

doğzan birde birdaydıyız dur muna bağmağtan evel *edenner* kimdi “doksan birde burdaydınız dur bundan önce (bunu) yapanlar kimdi” (b. 61).

‘usmanlılar ‘ırakı hm ttler “osmanlılar iraka hücum ettiler” (d. 6).

hepimizin *bal arıları* vrıydı “hepimizin bal arıları vardı” (b. 157).

işte bizim zmmz vr bele ey *zmlerimiz* vr hurmamız vr “işte bizim zmmz var böyle iyi zmlerimiz var hurmamız var” (d. 48).

kaçan kaçıb kaçmıyan öldürübler hette *yevlerin* yığıblar “kaanı kaçıp kamayanı öldürmüşler ve evlerini yıkmışlar” (ę. 13-14).

biz *uşağlar* yevde ęalmıřıę ekmek yapırığ valla yazdaydı “biz çocuklar evde kaldık ekme yapıyoruz vallahi yazındı” (e. 25).

2.1.2. Hl Ekleri

Hl terimi, ismin isimlerle veya fiillerle olan ilişkisine dair bir kategoriye işaret eder (Ergin, 1988: 121). Bu kategori neredeyse tüm dillerde bulunur; dilden dile değişen bir şekilde ekler, başka birimler ve(ya) söz dizimiyle sağlanır. Hl sayısı dilden dile değişmektedir (şahin, 2003: XV).

¹ Altay Türkçesinde 12 allomorflar bulunmaktadır: (+lar, +ler, +lor, +lr, +tar, +ter, +tor, +tür, +dar, +der, +dor, +dr) (Elcan, 2006: 93).

Tazehurmatu ağzında Türkiye Türkçesine paralel şekilde yalın hâl, bulunma, ayrılma, yönelme, yükleme, ilgi, vasıta, eşitlik ve yön gösterme hâli bulunmaktadır.

2.1.3. Yalın Hâli

Yalın hâl, Irak Türkmen Türkçesi dâhil bütün tarihi ve çağdaş Türk lehçelerinde eksizdir. Tazehurmatu ağzında aşağıdaki örneklerle tespit edilmiştir:

valla bağlarda varıydı *zeytün* “valla bağlarda zeytin vardı” (a. 34).

sız kaştıyız tayara kısıf édende “uçaklar bombaladığında siz kaçtınız mı” (b. 74).

bildiğimce *kıtar* vardı “bildiğim kadar tren vardı” (b. 6).

heccıye evvelden *toy* neceydí tēzede “hacı önceden düğün nasıldı tazede” (f. 2).

evvel hebele *sayara* yoħuydı *davar* varıydı *eşşek* varıydı *kısrağ* varıydı “önceden böyle araba yoktu davar vardı eşek vardı kısrağ vardı” (c. 45-46).

2.1.4. İlgi Hâli

İlgi hâli isimlerin isimlerle ilişkisine dairdir. Bu nedenle böyle bir hâlin var olup olmadığı literatürde tartışmalıdır. Çünkü diğer tüm hâller isimlerin fiillerle münasebetini belirtir (Bulak, 2017: 95). İlgi hâli, Eski Türkçeden bu yana çok az değişiklik gösteren -(n)Xn ekiyle sağlanmıştır. Tazehurmatu ağzında da ünsüzle biten isimlerden sonra +Xn, ünlüyle biten isimlerden sonra da +nXn biçiminde devam etmektedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

bı *gēlinin* ardına mindirdiler bu *gēlinin* asbabın getirdiler bu *oğlanın* eline vėrdiler “bu gelinin arkasına bindirdiler bu gelinin elbisesini getirdiler bu oğlanın eline verdiler elbisesini” (b.12-13).

bı *oğlanın* elini bir adam tutardı bah yá'ní neçedene tutubtu bu *kısrağı* üsteneden biri *kısrağı* çekellı birisi *kısrağın* kuyruğunu “bu kişinin elini bir adam tutardı bak yani kaç tane tutmuş bu atı üç taneden biri atı çekiyor atı birisi de atın kuyruğunu” (b. 13).

altı buçuğta gelirdiler kız *sehebının* kapsına kızını mindirdiler *kısrağa* *kısrağa* mindirdiler birdene reşmesin çeçelerdı “altı buçukta gelmişler kızın babasının kapısına kızını bindirirdiler ata bir kişi dizginini çekerdı” (b. 9).

men geldim gördüm özlerin bahtım kalanın köşçünde bazarda kanları öğüne kımın kalmışıydı eşhedenbille bı ağaçları eçtiler arħ éttiler özün kanları gettı “ben geldim gördüm onları baktım kalenin kalbinde pazarda kanları düne kadar kalmıştı gerçekten bu ağaçları ektiler yol yaptılar orasını kanlar (öyle) gitti” (b. 74).

gēlinin ayağının altına bir işçenbıl koyardılar ége o *gēlini* gitti o işçenbıl üstüne özü atlanırdı “gelinin ayağı altına bir sandalye koyardılar o gelin yiğitse sandalyenin üstüne çıkardı ata binerdi” (f. 16).

‘âlem dağılmazdan evvel çüreceñin arhadaşının bacısı diyerdı sebeğ bize sübhıye dá‘vetlisiz “millet dağılmadan önce damatın arkadaşının kız kardeşi sabah bize gelin sübhaya derdi” (f. 24).

Tazehurmatu ağzında teklik ve çokluk birinci şahıs zamirleriyle kullanılan ilgi hâli eki -im şeklindedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

yoğ ebeden çımadım men evden yazıya hiç onda mēnīm alla ‘af etsin dedem hesteydı “hayır ben evden hiç çıkmadım dışarıya benim allah rahmet eylesin dedem hastaydı” (b. 245).

ikidenenî valla genç geldiler mēnīm yanımnan kaldırdılar özlerini obirleri kaştılar “iki tanesini vallahi genç geldiler benim yanımdan aldılar diğerleri kaştılar” (b. 80).

ēn gözeli bızim tülkü üzümü hiç yoğtı bir yerde tezenin tülkü üzümü kımın yoğtı “en güzeli bızim tülkü üzümü hiç bir yerde yoktu tazenin tülkü üzümü gibi” (c. 35).

2.1.5. Belirtme Hâli

Belirtme hâli, Türkçede “geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumu” gösterir (Tanç, 2005: 231). Alanda belirtme hâlinin aslında eksiz olduğu, belirtme hâli eki olarak adlandırılan ekin böyle bir görevi olmadığı üzerine çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Karahan (1999:610-611), Grönbech’in “yükleme hâli eki bir nesneye önem verildiği durumlarda kullanılır” görüşünü destekleyerek yükleme (belirtme) ekinin görevinin münasebet kurmak, bağlantı sağlamak yerine nesneyi belirli hâle getirmek olduğunu ve bu nedenle hâl eki sayılmaması gerektiğini ifade eder. Belirtme hâli üzerine yaygın görüş dâhilinde hareket edildiği takdirde belirtme hâli şu şekilde tespit edilebilir: -X, -nX, -n. -nX eki ünlülerle biten sözcüklere eklenirken -n, çoğunlukla üçüncü tekil şahıs iyelik ekinden sonra yer alır. -X ise bu eklerin gelmediği durumlarda gelir. Aşağıda örnekler yer almaktadır:

sekzen üçüncü ayın on beşi evvel vahid mēnīm kardeşim getti birinci vahid şey yetmiş dokuz üçüncü ayın on beşinde apardılar özünü üç ay kaldı içerde “seksen üçüncü ayın on beşi en ilk benim kardeşim gitti en ilk şey yetmiş dokuz üçüncü ayın on beşinde götürdüler onu üç ay kaldı hapiste” (a. 54).

altı buçuğta gelirdiler kız şehbının kapsına kızını mindirdiler kısrığa kısrığa mindirdiler birdene reşmesin çeçelerdi “altı buçukta gelirlerdi kızım babasının kapısına kızını bindirdiler ata ata bindirdiler bir kişi dizginini çekerdi” (b. 9).

‘âzyesin dışdâşasın diyeğın getirirdiler verirdiler tutardılar özünü o oğlanın eline o oğlanın elin bir âdam da tutardı “elbisesini diyelim getirirlerdi verirlerdi tutarlardı kendisini o oğlanın eline o oğlanın elini bir adam da tutardı” (b. 17).

babam yarısın verirdi “babam yarısını verirdi” (g. 18).

beytünen *kaşını* delmişti delende düşmüştü sütlü cünye üzerine “yukarda olan odanın kapısını delmişti deldiğinde düşmüştü çuval üstüne” (b. 118-119).

mesel gece sa’átçı ussu gelli sen kaşasan *ussuyi* açasan terefiye “mesela gece saat iki su gelir sen kalkıp suyu tarafına açarsın” (d. 67).

2.1.6. Yönelme Hâli

Yönelme hâli, “kelime gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yöneldiği adın içinde bulunduğu durum”dur (Korkmaz, 2003: 280). Bugün Çağdaş Türkçelerde yönelme hâlinin temel eki Eski Türkçede –kA, -A şeklinde olan ekin deşikeleridir. Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde yönelme hâli eki +(y)A şeklindedir. Metinden derlenen örnekler şu şekildedir:

bırdan gëttiğ *kerküge* dayımgile gëttiğ “buradan gittik kerküke dayımgile gittik” (a. 40).

onnan sora daha kalabilmediğ geçtiğ *húduvá* ordan geçtiğ *irana* daha gëttiğ me’eyen iranda üç ay kaldığ “ondan sonra daha kalamadık geçtik sınıra oradan geçtik irana daha gittik bence iranda üç ay kaldık” (a. 46).

2.1.7. Bulunma Hâli

Cümlede ad ve ad soylu sözcüklerin genellikle işin, eylemin zamanını ve mekanını gösterdikleri durum, bulunma hâli olarak adlandırılır (Alyılmaz, 2010: 112). Bu hâlin temel eki Eski Türkçeden beri küçük fonetik farklarla tüm lehçelerde kullanılagelen –DA ekidir. Tazehurmatu ağzında da bulunma eki –DA ekidir. Tonluluk-tonsuzluk ve incelik-kalınlık ayrımı esasında 4 şekillidir. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

kerkügte tukan tuttum orda *tukanda* aparırđım satardım “kerkükte dükkan kiraladım orada dükkanda götürürđüm satardım” (a. 22).

sağduç üstene birsi sol *terefte* sol *terefte* duran kîmdirirdi “sağdıç üç tanedir birisi sol tarafta sol tarafta duran banyo yaptırdı” (b. 26).

hecciyeye evvelden toy neceydı *têzede* “hacı abla önceden düğün nasıl olurdu tazede” (f. 2).

babam *taviğta* oturmuştu “babam tavukta oturmuştu” (b. 58).

tutardığ nenem özü *yevinde* tutardı ama bız *birde* da tutardığ “tutardık annem kendisi evinde tutardı ama bız burada da tutardık” (l. 97).

2.1.8. Ayrılma Hâli

Ayrılma hâli, “kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılan isim hâli (Korkmaz, 2007: 60)” ya da “adın veya ad görevli sözcüğün kavramından çıkışını gösteren durum (Hatipoğlu, 1972: 29)” olarak tanımlanabilir. Bu

hâlin temel işaretleyicisi –DAn ekidir. Eke Köktürk metinlerinde rastlanmamakla birlikte (Tekin, 2003: 113) ek Uygur Türkçesi döneminden itibaren değişkeleriyle tüm lehçelerde kullanılagelmiştir.

Türkçenin diğer kollarına paralel olarak Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde ayrılma hâli eki –DAn’dır. Ek, /m/ ve /n/ ünsüzleri ile biten kelimelerde ise +nAn şeklinde kullanılır. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

o tutardı *kuyruğunnan* birsí nêderdí bî uşağı tutardı bî uşağı gēlínin ardına mindirirdiler “o kuyruğundan tutardı birisi ne ederdí bu çoçuğı tutardı gelinin arkasına bindirirdiler” (b. 16).

o bir toy êderdí millet yıǵıırdı yá’ni o *toydan* daha êyí bir toy olırdı “o bir düğün yapardı millet toplanırdı yani o düğünden daha iyi bir düğün olurdu” (b. 30).

diyem sene köy *yêrinnen* bunı bugün sen dá’vet êderdí bugün mên dá’vet êderdím “diyeyim sana köy yerinden bunu bugün sen davet ederdin bugün ben davet ederdim” (b. 29).

bıçere sēni yanıya gelirdí sēni *yanıdan* dī baǵ neçe damı tutubdı bî usta bıçere dolanırdı “bir kere senin yanına gelirdi senin yanından ta bak ne kadar ev tutmuş bu usta bir kere dolanırdı” (b. 43).

dédím valla men daha ‘árizê vêrmışem giderem giderem âdı da valla *yadımdan* çııttı yadımdaydı tândı da mēní “dedim vallahi ben daha dilekçe yazmışım giderim giderim ismi de vallahi hatrımdan çıktı aklımdaydı tanıdı da beni” (b. 183).

ne dēyim sene yıııldım uzun bir dıngēdí hemen özím dēyrem yııabilmedím özün endím *boynunan* enmeğten barabar kaçtım “ne söyleyeyim sana yıkıldım uzun bir direkti hemen kendim söyleyeyim yıkamadım onu indim boynundan iner inmez kaçtım” (b. 296).

2.1.9. Vasıta Hâli

Vasıta hâli, “adın belirttiği varlık veya nesnenin fildeki oluş ve kılışta “vasıta” olarak kullanıldığını veya “birliktelik” ifade ettiğini gösterme durumudur (Korkmaz, 2009:317).” Alanda vasıta hâlinin bir hâl olmadığını savunan araştırmacılar vardır (bk. Delice, 2019). Eski Türkçede bu hâlin temel eki –n ekidir (Gabain, 1995:64). Tarihi lehçelerde de kullanılan ek sonraki dönemlerde işleklğini kaybetmiş; yerini “ile” edatına ve onun ekleşmiş şekli olan –IA’ya bırakmıştır (İpek 2008: 66).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde vasıta hâlinin temel işaretleyicisi –(y)DAn (-(y)nAn) ekidir. Bu ek, *ile* edatının ekleşmiş şekli olan –IA ekinin –n vasıta hâli ekiyle genişlemiş şeklidir (bk. Kirişcioğlu, 2007: 1259). Fonetik hadiselerin de neticesinde ek, mevcut şeklini almıştır. Aşağıda metinden derlenen örnekler yer almaktadır:

sıleymannan geldí “süleyman ile geldi” (b. 83).

meysterden ettiğ “davul ile yaptık” (a. 6).

attan gētiridig *kısraktan* gētiridig “at ile getirdik kısırakla getirdik” (a. 8).

tēzede baqqallıg bele sebze satmağ neceydi tēzede valla ēydi *pikaptan* men mal aparırdım “tazehurmatuda manavlık böyle sebze satmak nasıldı tazehurmatuda vallahi iyi pikap ile ben mal götürürdüm” (a. 19).

gözel bir gün toy ēder mesel kâmil koşuları dá’vet ēderler aħşam olı gēlini *neyden* getiriller “güzel bir gün düğün yapar mesela tüm koşuları davet ederler akşam oluyor gelini ne ile getiriyorlar” (b. 57).

seleşmeğ *zābıtlardan* çoğ çoğ zāhmetti “subaylar ile konuşmak çok çok zordur” (b. 194).

kazanın etrafında *çāmırdan* yapardıh “tencerenin etrafında çamur ile yapardık” (f. 69-70).

2. 1.10. Eşitlik Hâli

İsmin görelilik, gibilik, eşitlik anlamlarında bulunduğu hâldir. İlk metinlerden itibaren –ÇA ekiyle yapıldığı görülür (Leontiç, 2015: 12; Korkmaz, 1959: 278). Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde ötümsüz olarak iki şekilli olan ek (-ÇA) daha sonradan ötümlü allamorflarıyla da kullanılmıştır. Bugün bazı Türk lehçelerinde yuvarlak ünlülü şekilleri de mevcuttur (-ço,-çö) (bk. Tosun, 2010: 1473-1474).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde de eşitlik hâli için kullanılan ek +CA biçimindedir. Ekin *ne* zamirine geldiğinde iki türlü kullanıldığı görülür: *neçe* ve *nece*. Bunlar arasında anlam farkı bulunmaktadır. Neçe “ne kadar, kaç tane”, nece “nasıl” anlamına gelmektedir. Aşağıda eşitlik hâline dair örnekler yer almaktadır:

onca yoħıydı altınca şahadası varıydı benim hemd ossun “o kadar yoktu lise son diploması vardı benim allaha şükür” (b. 200).

bı gılabı çemçeyden kazana kazana bınca üzü yağdı “bu gül suyunu kepçe ile tencereye tencerede böyle üstü yağ olurdu” (f. 77).

2.1.11. Yön Gösterme Hâli

Bir hâl olup olmadığı tartışmalı olan bu durum, ismin fiile yön bakımından bağlanmasıyla ilgilidir. Tarihi lehçelerde –gArU, -rA, -ArU, –KArU, -Karl, -rU vb. şekillerde çeşitlenen yön gösterme hâli ekleri (Erdem, 2012), Tazehurmatu ağzında -rA ve -ArI biçimindedir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi bu ekler, çekim eki olarak işlevliğini kaybetmiştir, kalıplaşmış hâlde bazı kelimelerde bulunmaktadır: *İçeri*, *bura*, *ora*, *sora*, *geri*. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

o bele yevleri *içerideydi* “o böyle evleri içeri taraftaydı” (b. 95).

çıhtım bahtım *ora* düşübtü “çıktım baktım oraya düşmüş” (b. 113).

geçinenen *sora* alıştırımtı kocamı “vefat ettikten sonra öğretmişti dedemi” (b. 138).

türkler *geri* getmeden evvel “türkler geri dönmeden önce” (b. 132).

2.1.12. Soru Eki

İnsanlar bilgi edinme veya bilgiyi doğrulatma isteğine sahiptir ve dilde bu “soru” olarak ortaya çıkar. Temelde “evet-hayırlı sorular ve içerik soruları” olmak üzere iki soru tipi vardır. Bu soruları işaretlemenin dilden dile değişiklik gösteren çeşitli yolları vardır. Bunda soru sözcükleri ve soru ekleri (yapıları) başta gelir. Tonlama da bir diğer yoldur (Kaya, 2019: 3-4).

Türkçede Eski Türkçeden bu yana bir soru eki mevcuttur. Soru kelimeleri de işlek bir şekilde kullanılır. Ancak Tazehurmatu ağzında bir soru eki yoktur. Soru cümlesi, son hecenin vurgulanmasıyla, tonlamayla, içerik sorularında ise soru kelimeleriyle elde edilir. Bu tüm Irak Türkmen Türkçesi kolları için geçerlidir (Saleh 2022: 28). Aşağıda hem isim hem fiil cümlelerinden seçilen örneklerle Tazehurmatu ağzında soru cümlesinin nasıl oluşturulduğu gösterilmiştir:

konış toy *nece* olardı “konuş düğün nasıl olurdu” (a. 3).

tèzede *neler* çıharda “tazede neler çıkardı” (b. 23).

doğzan birde *tèzede*ydı “doksan birde tazede miydin” (a. 38).

oyha sene bele *deyri* “ yapma ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

doğzan bir senesinde o gāvğa senede *tèzede*ydı “doksan bir senesinde o kaos senesinde tazede miydin” (a. 41).

2.1.13. İyelik Ekleri

İyelik kelimesinin kökeninde yer alan “iye”, Eski Türkçede “sahip” anlamına gelen “idi” kelimesine dayanmaktadır (Kocapınar, 2019: 110). İyelik, “sahip olma, ait olma” ilişkisini ifade eder ve tüm dillerde bulunan tipolojik bir kategoridir. Tazehurmatu ağzında iyelik ekleri şu şekildedir:

Tablo 1: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Ekleri

Şahıs	Teklik	Çokluk
1.şahıs	-(X)m	-(X)mXz
2.şahıs	+(X)y	+(X)yXz
3.şahıs	+X, +SX	+lArİ

mēnīm *toyīm* elli seçiz temmuz on dörd temmuz elli seçiz “benim düğünüm elli sekiz temmuz on dört temmuz elli sekiz” (a. 39).

mēn arhadaş tutmādım süpşe tutmādım *arhadaşım* vardı bozdıg daha tutmādım “ben arkadaş tutmadım sağdıç tutmadım arkadaşım vardı küstük daha tutmadım” (a. 16).

dēdiler gēdın *şeyiyiz* aparın segzenin üçüncü ayın on beşinde gēttig aldıg apardıg “dediler gidin şeyinizi götürün seksenin üçüncü ayının on beşinde gittik aldık götürdük” (a. 56).

sayıķ dedí bılar tēzelidí çidenení valla genç geldiler mēnīm *yanımnan* kaldırdılar özlerini obirleri kaçtılar “şoför dedi bunlar tazelidir iki kişiyi vallahi genç geldiler benim yanımdan aldılar onları diğerleri kaçtılar” (b. 85-86).

men özím teberu’ éttím evvel vāhıt men *özím* oldım ders birez zehmetti yá’ni “ben kendim bağışladım en birinci ben oldum ders biraz zordu yani” (b. 205).

ķısrağın *balası* nenesinnen daha eyidi ona fazla para vērirdiler “atın yavrusu annesinden daha iyiydi ona fazla para veriyorlardı” (c. 96).

yēddinci *ķocamız* onun emriyden eçilibti o eçib özünü “yedinci dedemiz onun emriyle ekilmiş o ekmiş onu” (c. 103).

2.2. ZAMİRLER

Zamirler isimlerin yerlerini tutan, kişileri veya nesnelere temsil eden, ismin tekrar edilmesini önleyen kelimelerdir (Leontik, 69: 2018). Zamirler isim sınıfına dâhildir, ismin görevlerinin tümünü yapar. Nadiren de olsa yapım eki alabilir. Kişi, işaret, soru, belirsizlik zamirleri, dönüşlülük zamiri olarak beş başlıkta incelenir (bk. Demir, 2017).

2.2.1. Kişi Zamirleri

Şahıslara işaret eden zamirlerdir. Banguoğlu (1990: 309) bu zamirleri, “eyden veya eydilen kişilerin ve sözü geçen kişi ve nesnelere adlarının doğrudan doğruya yerini tutan zamirler” olarak tanımlamıştır. Tazehurmatu ağzında birinci kişi zamiri, “mēn” şeklindedir. Ayrıca üçüncü çoğul kişi zamiri “olar” biçiminin yanında /n/ sesinin etkisiyle “onnar” biçiminde de görülmektedir.

Tablo 2: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şahıs Zamirleri

Teklik	Çokluk
mēn	Bíz
sēn	Síz
o	olar / onnar

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde şahıs zamirlerin hâl ekleriyle çekimleri şu şekildedir:

Yalın Hâl: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde yalın hâldeki kişi zamirleri şu şekildedir: *mēn* “ben”, *sēn* “sen”, *o* “o”, *biz* “biz”, *siz* “siz”, *olar/onnar* “onlar”. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

annat bî utancağdı *mēn* seleşim yérine “anlat bu utangaçtır ben konuşayım yerine” (a. 2).

kırsağtan gētirdi *sēn* geç ‘alı yannına “at ile getirdi sen geç otur ali yanına” (a. 10).

bıları neçe eçerdiler *bizlere* annat onnarı öziy “sen bunları nasıl ektiler bizlere anlat onları kendin” (a. 26).

eçmeğın neçe eçerdıyız *sizler* “ekmeği nasıl ekerdiniz sizler” (a. 27).

olar yannış annalar “onlar yanlış anlarlar”.

İlgi Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin ilgi hâli *mēnim* “benim”, *sēniy* “senin”, *onın* “onun”, *bizim* “bizim”, *siziy* “sizin”, *oların/onnarın* “onların” şeklindedir. Aşağıda derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır:

mēnim meyerden ettig “benim davul ile yaptık” (a. 6).

konış toy neçe olardı *sēniy* toyıy neçe oldı “konuş düğün nasıl olurdu senin düğünün nasıl oldu” (a. 3).

o nüsed bağ vardı *onın* dörd bir etrefi zeytünidı “o nüsed bağı vardı onun dört bir etrafı zeytindi” (a. 36).

bizim hęcçi hemzegilleriydı olardı indı de orda oturublar “bizim hacı hamzagillerdi onlardı şimdi de orada oturmuşlar” (a. 59).

be indı *siziy* tēzenı neçe gördüyüz mennen sennen daha yağunsan “peki şimdi sizin tazeyi nasıl gördünüz benden senden daha yakınsın” (a. 60).

sıhetim eyyidi çöh bağ *onnarın da* eyyidi “sağlığım çok iyidir bak onların da iyidir” (a. 68).

oların üzünden tēzenin terihı bilinb “onların sayesinde tazenin tarihi bilinmiş” (d. 21).

Yükleme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin yükleme hâli, *mēni* “beni”, *sēni* “seni”, *onu* “onu”, *bizi* “bizi”, *sizi* “sizi”, *oları/onnarı* “onları” şeklindedir. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

mēni aparanda gördüm “beni götürdüğünde gördüm” (b. 88).

‘alı ekber o bele yévleri içerdeydı nişi *sēni* apardı “ali ekber o böyle evleri içerdeydi seni neden götürdü” (b. 95).

ora gelmeğten evvel *onu* sele “oraya gelmeden önce onu söyle” (b. 97).

leyezel maşalla he valla *bizi* görenner heşütlerdi “hele maşallah evet vallahi *bizi* görenler kiskanırdı” (b. 160).

vili kîmiyden iştibek etti *sizi* gördü “yapma ya kiminle kavga etti sizi gördü mü “ (b. 208).

me’işet nece olardı *onnarı* annat “geçim nasıl olurdu onları anlat” (b. 34).

oları da endirdi *bizi* aldı “onları da indirdi *bizi* aldı” (e. 96).

Yönelme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin yönelme hâli, *mene* “bana”, *sene* “sana”, *ona* “ona”, *bize* “bize”, *size* “size”, *olara/onnara* “onlara” şeklindedir. Aşağıda, metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır.

mene dedi alla ‘afetsin özünü dođtor olsay *sene* eýyí bir hediye allam “bana dedi Allah affetsin kendisini doktor olursan sana iyi bir armađan alırım” (ç. 19).

oyha *sene* bele deýri “hadi ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

ona vèerediđ onan sora ihtícilerin alanan sora satardılar “ona verirdik ondan sonra ihtiyaçlarını aldıktan sonra satardılar” (c. 65).

nece oldu onı anlatsay gene *bize* “nasıl oldu onu anlatsan *bize*” (b. 63).

ne konuşım *size* olar da eşider indí “ne konuşayım size onlar da duyar şimdi” (a. 4).

viy yoğ dayı kusura bağma sen annat *olara* boşvèr sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

Bulunma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin bulunma hâli, *mende* “bende”, *sende* “sende”, *onda* “onda”, *bizde* “bizde”, *sizde* “sizde”, *olarda* “onlarda” biçimindedir. Aşağıda metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır:

indí bî çí sallama *mende* var “şimdi bu iki dosya bende var” (d.13.14).

heccí birinci tükan en eski tüken tèzeđuratuda kîminidí *onda* ne vardı “hacı birinci dükkan en eski dükkan tazede kimindi onda ne vardı” (a. 58).

Ayrılma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde kişi zamirlerinin ayrılma hâli *menden* “benden”, *senden* “senden”, *onnan* “ondan”, *bizden* “bizden”, *sizden* “sizden”, *olardan/onnardan* “onlardan” şeklindedir. Aşağıda, metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır.

mennen sennen daha yağunsan “benden senden daha yakınsın” (a. 60).

çünkü hebsinen *onnan* terefe dedím *bizi* de gördüler tab’an “çünkü hepsinden ondan tarafa dedim *bizi* de gördüler tabi” (b. 192).

valla men siyasete karışmam *bizden* o da *olardan* uzağtı “vallah ben siyasete karışmam *bizden* o da onlardan uzaktır (a. 74).

indí iraq *sizden* iki sümüç kıırdı “şimdi sizden irak iki kemiğim kıırdı” (b. 215).

2.2.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, “varlıkları -isimlerini söylemeden- işaret ederek göstermeye yarayan kelimelerdir (Ediskun, 1985: 161)”. İşaret zamirlerinden bu(nlar) en yakında olanı; şu(nlar) biraz uzaktakini, o(nlar) ise uzaktakini gösterir (Korkmaz, 2017: 402-403). Tazehurmatu ağzında işaret zamirleri *bî*, *o*, *bînnar* ve *olar/onnar* şeklindedir. Şu ve şunlar zamirlerinin görülmemesi, Köktürkçe ile paralellik göstermektedir (Demir, 2017: 54). Bu zamirlerin kullanım sıklığı ise düşüktür.

Yalın Hâl: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yalın hâli şu şekildedir: *bî* “bu”, *o* “o”, *bînnar* “bunlar”, *onnar* “onlar”. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır.

bînnar bînnarı sele bele sebze satmağ neçeydî “bunlar bunları söyle böyle sebze satmak nasıldı” (a. 20).

Yükleme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yükleme hâli şu şekildedir: *bîni* “bunu”, *onu* “onu”, *bînnarı* “bunları”, *onnarı* “onları”. Ayrıca “*munu*” da tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır:

neçe hem meçteb hem külye idare ederdiy *bîni* annat bize “nasıl hem mektep hem üniversite idare ederdin bunu anlat bize” (m. 78).

neçe eçerdiler bizlere annat *onnarı* öziy “nasıl ekerdiniz bizlere onları anlat kendin” (a. 26).

bînnarı sele bele sebze satmağ neçeydî “bunları söyle böyle sebze satmak nasıldı” (a. 20).

bağım mene *munu* oğu “bakayım bana bunu oku” (l. 70).

Yönelme Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin yönelme hâli şu şekildedir: *bîna* “buna”, *ona* “ona”, *bînnara* “bunlara”, *onnara* “onlara”. Ayrıca “*muna*” da tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır:

yá’ni *bîna* sallama diyerler bir sallama da ayrı var yanımda “yani buna salname derler bir salname de ayrı var yanımda” (d. 9).

ona degme sen dur seleşirem “ona dokunma sen dur konuşuyorum” (b. 283).

sá’át doközda usuyî vèresen başkasına işte *muna* diyerdiler usu nizamı “saat dokuzda suyu verirsin başkasına işte bu derdiler su düzeni” (d. 5).

Bulunma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin bulunma hâli şu şekildedir: *bînda* “bunda”, *onda* “onda”, *bînnarda* “bunlarda”, *onnarda* “onlarda”. Ayrıca “*munda*” tespit edilmiştir. Aşağıda, derlenen metinlerden örnekler bulunmaktadır:

terihül'türk kitabında *bında* yazırı tēzenin ál'ası "tarihül türk kitabında bunda yazıyor tazenin kalesi" (d. 52).

en eskı tüken tēzehurmatuda iminidı *onda* hardanıydı "en eski dükkan tazehurmatuda kimindi o zaman neredeydi" (a. 58).

istırı bı kırsrağı munda ortağ ossun "istiyor bu kırsrağı bunda ortak olsun (istiyor) (c. 92-93).

Ayrılma Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin ayrılma hâli şu şekildedir: *bınan* "bundan", *onnan* "ondan", *bınnardan* "bunlardan", *onnardan* "onlardan". Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır.

onnan sora bir hefte ederdiler "ondan sonra bir hafta yaparlardı" (b. 24).

bınan evvel bir çeriz azıblar "bundan evvel bir küçük kuyu kazmışlar" (ğ. 5).

İlgi Hâli: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde işaret zamirlerinin ilgi hâli şu şekildedir: *bının* "bunun", *onın* "onun", *onnarın* "onların", *bınnarın* "bunların". Ayrıca "munun" tespit edilmiştir. Aşağıda örnek cümleler bulunmaktadır.

eçmeç yapardığ *onın* sümücünü çellesini "ekmek yapardık onun kemiğini kellesini" (f. 109).

munun nenesi tēzelidı bize hısımıymış "bunun annesi tazelidir bize hısımmış" (h. 2-3).

2.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Dönüşlülük zamiri, bir hareketin eyleyeni ile etkileninin "yani fiilin öznesi ile nesnesinin veya tamlayıcısının aynı olması durumunda" görülen birimdir (Crystal, 2001: 286; Crystal, 2003: 392'den akt. Öztekten, 2007: 101). Tarihi Türk lehçelerinde "öz" ve "kântü" sözcüklerinin türevleri olarak seyreden dönüşlülük zamiri (Tosun, 2018: 89), bugün Türkiye ve Gagavuz Türkçelerinde *kendi*; Azerbaycan, Türkmen, Tatar, Kırım Tatar, Başkurt, Kazak, Kırgız, Karakalpak, Özbek, Yeni Uygur, Nogay, Kumuk, Karay, Çulım Türkçelerinde *öz ~üz* (Doğan, 2019: 220); Karaçay-Balkar Türkçesinde *kesi*, Çuvaş Türkçesinde *ha*, Altay Türkçesinde *boy*, Hakas Türkçesinde *pos*, Tuva Türkçesinde *bot*, Yakut Türkçesinde *beye* şeklindedir (Gökdağ, 2011: 10). Irak Türkmen Türkçesi ağızlarında ise dönüşlülük zamiri "öz" olarak kullanılmaktadır (Tokatlı, 2012) ancak Erbil, Altunköprü (Bayatlı, 1996: 387), Selahaddin, Amirli bölgelerinde "bile" istimal edilmektedir (Gökdağ, 2012: 120). Tazehurmatu ağızında ise merkez ağza paralel olarak "öz" bulunmaktadır.

Tablo 3: Tazehurmatu Türkmen Türkçesi Dönüşlülük Zamiri

Kişi	Tekil	Çoğul
1. Kişi	özüm "kendim"	özümüz "kendimiz"
2. Kişi	özüy "kendi"	özüyüz "kendiniz"
3. Kişi	özü "kendi"	özleri "kendileri"

e'vvel vâhî't men *özüm* oldım ders bîrez zehmettî yâ'ni “en birinci ben kendim oldum ders bîraz zordu yani” (b. 197).

özi haşsı ildi “kendi hangi yıldî” (a. 52).

nece eçerdiler bîzlere annat onnarı *özîy* “nasıl ekerdiniz bîzlere onları anlat kendin” (a. 26).

heccî sen hiç sayara sürdüy *özîyiz* “hacı sen hiç araba kullandın mı kendiniz” (a. 62).

i'tiyedi mene göre mene göre *özlerine* göre ıarabtı “normal bana göre bana göre kendilerine göre kötüdür” (a. 70).

2.2.4. Soru Zamirleri

Varlıkları soru aracılığıyla temsil eden zamirlere soru zamirleri denir (Korkmaz, 2007: 441). Tazehurmatu Türkmen ağızında soru zamirleri aşağıda örneklenmiştir:

kime haa helbet şitil vürardıg bamyâ tuhumnanydı “kime evet tabi fidan ekerdik bamyâ tohumlaydı” (a. 28).

doğzan bir senesinde o ğavğa senede tēzede ydî yoğsa *harada* onda essüksüz annat “doksan bir senesinde o kaos senesinde tazede miydin yoksa nerede onu da eksiksiz anlat” (a. 41).

sene *ne ederdî* igirmî kōnşuya *kîmîn* kâhardılar “sana ne yapardı yirmi komşuya kadar kalkardılar” (b. 5).

özi nēdi yo obirsi şeyin oğlî “kendisi nedir o birisi şeyin oğlu” (b. 94).

2.2.5. Belirsizlik Zamirleri

Belirsiz bir varlığı temsil eden zamirlere, belirsizlik zamirleri denir (Özçelik, 2001: 659). Tazehurmatu ağızındaki belirsizlik zamirlerinin belli başlıları şöyledir: *herkeş*, *hepsi*, *çoğu*, *başkası*, *kimse*, *birsi*, *filan*, *bir şey*, *bir şekil*, *hiçbiri*, *şey* vb. Aşağıda, metinlerden alınan kimi örnekler yer almaktadır:

herkeşe yâ'ni diyim sene tēze yerînnen birtek elidî “herkes yani diyeyim sana taze yerinden bir eldi” (b. 44-45).

hepsi gētmıştiler kerküğe bağ hette felehin babası “hepsi gitmiştiler kerküğe bak hatta bahçıvanın babası” (l. 20).

çoğunu saddam 'idam ettî siz kâştıyız “çoğunu saddam idam etti siz kaçtınız mı” (b. 74).

sâ'ât doğozda usuyî vēresen başkasına “saat dokuzda suyu verirsin başkasına” (d. 5).

kimse kimseye dōğü 'aşerler en fazla gençleri aparırdı “kimse kimseye değil askerler en fazla gençleri götürüyorlardı” (e.17).

o *birsi* kimidi 'idam oldî sen gördüy özlērîn “o birisi kimdi idam oldu sen gördün mü onları” (b. 88).

beytüne kapımnan *bir şey* şaızıya geçti “teras kapısından bir şey şarapnel geçti” (b. 106).

2.3. ZARFLAR

Korkmaz (2007: 451), zarfları “fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözler” olarak tanımlamaktadır. Bilgegil (1984: 216) ise “bir sıfatın, bir fiilin, bir fiilimsinin başına gelerek anlamını niteleyen, belirten, değiştiren veya sınırlayan kelimeler” olarak belirlemektedir. Zarflar, kaynaklarda farklı isimlerle anılsa da aynı içerikle, genellikle işlev bakımından “zaman, yer-yön, hâl (durum), miktar (azlık-çokluk) ve soru zarfları” olmak üzere beş başlıkta incelenir (bk. Usta, 2010: 12). Tazehurmatu ağzındaki zarflar da bu şekilde ele alınabilir.

2.3.1. Zaman Zarfları

Eylemin, işin, oluşun zamanını gösteren zarflardır. Zaman işaretleyebilen ekler, zamanda ayrıntı noktasında yetersiz kalmaktadır ve bu noktada dil, başka dil birimlerini imkân olarak sunmaktadır. Zaman zarfları bunlardandır (Aydın, 2016: 391). Tazehurmatu ağzında tespit edilen belli başlı zaman zarfları şöyledir:

o yan etti bı yan etti *enge ehirde* yıhtım özün “o yan etti bu yan etti (direndi) ama en sonunda yıktım onu” (b. 307).

birda namazı *ertedenen* kılardıg *evvel* hebele sayara yoıuydı “burada namazı *erkenden* kılardık *önceden* araba yoktu” (c. 45).

men kalsam eger *hemen* kimse seleşmesin “ben kalsam eğer hemen kimse konuşmasın” (ç.13).

evvel hebele sayara yoıuydı daıar vıarıydı “önceden böyle araba yoktu daıar vardı” (c. 45).

ustad bızım için hemen *téz* tézenin terihini anlatsayız “üstad bızım için hemen çabuk tazenin tarihini anlatır mısınız” (d. 2).

bá ‘zen külyede arhadaşlarla *alırıg* “bazen bız üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

aışam millete bini yedirirdiler “akşam millete bunu yedirirlerdi” (f. 37).

ıarın demiyesiz bizi getirdiyiz demediyiz bız hara geıeıg “ıarın söylemeyin bizi getirdiniz söylemeyin biz nereye gidelim” (e. 34).

2.3.2. Yer-Yön Zarfları

İş, oluş, kılış ve hareketi yer, yön bakımından niteleyen, bunların nereye doğru gerçekleştiğini belirten zarflardır (bk. Sayalı, 2009: 21). Tazehurmatu ağzında belli başlı zarflar şu

şekilde tespit edilmiştir: *alt, aşağı, oyzı, bıyız, bira, geri, kenşer, yazı*. Aşağıda derlenen metinlerde çoğunun ek alarak isimleştiği görülmektedir:

bılar konuşular men *alta aşağıya* gédirem he araya giriler “bunlar konuşuyorlar ben alta aşağıya gidiyorum hep araya giriyorlar” (ç. 9).

üç ay dolandığ *oyziya kaç bıyziya kaç* “üç ay dolaştık o tarafa koş bu tarafa koş” (a. 54).

işte he gelí *bira* bılar bî kadar çalıştılar éttiler “işte evet gelir bura bunlar bu kadar çalıştılar ettiler” (b. 257).

valla çekildim *geri* men “vallah çekildim geri ben” (b. 301).

sen *yuhardan* en “sen yukarıdan in” (b. 167).

atardığ bir şefte o *kenşerine* atardığ “atardık bir parça o karşıya atardık” (c. 10).

daha *yazıya* çîgmazdı “daha dışarıya çıkmazdı” (b. 32).

2.3.3. Hâl (Durum) Zarfları

Hâl (durum) zarfları, “fiilde anlatılan olay, hareket veya durumun niteliğini, nasıl yapıldığını/yapılacağını, ne şekilde olduğunu/olacağını çeşitli anlam ilgileriyle bildiren zarflar”dır (bk. Çetin, 2016: 20). Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde şu şekildedir:

çoh yorulup *bele* görsen çoh emeç vërib “çok yorulmuş böyle görüyorsun çok emek vermiş” (f. 82).

bele baltaydan çalardığ vürardığ “böyle baltayla vururduk” (l. 29).

hebele te' ecübü kaldı “böyle şaşırıldı” (b. 222)

2.3.4. Miktar (Azlık-Çokluk) Zarfları

Azlık-çokluk bakımından bir sıfat, fiilimsi ya da fiilin anlamını niteleyen, kısip sınırlayan zarflardır (Gencan, 1992: 220; Ediskun, 1985: 280). Cümlede “ne kadar, ne derece” sorularının yanıtını veren bu zarfların “anlamsal açıdan değerlendirildiğinde eşitlik, üstünlük, en üstünlük, aşırılık anlamları” taşıdığı görülmektedir (Sayalı, 2009: 25-26). Tazehurmatu ağzında tespit edilen belli başlı miktar zarfları şöyledir: *birez, çoh, mıçka, birağçe az, bikez, biraz fazla, buğada, buğarta, oğarta* (o kadar, bu kadar), *az, daha, en fazla, tekriben, tekríb*. Aşağıda bazı örnekler yer almaktadır:

hepsí işte bu vâhit *tekriben* tohumun *eçerdí* “hepsi bu vakit işte yaklaşık tohum ekerdi” (l. 30).

o eskí zamanda olsayız *çoh* ferķ olardı ama işte neyse “o eski zamanda olsanız çok fark olurdu ama işte neyse” (l.7)

mıçka tehir olırdı gece mehelı kalırdı il varıydı erveyken biterdı “bıraz geç olurdu gece vakti kalırdı yıl vardı erkenden biterdı” (c. 72).

bele tek tēk tutub *bireğçe az* tutı “böyle tek tek tutmuş biraz az tuttu” (c. 31).

sen *bırez fazla* tutuy işte bele bir nizamıydı “sen biraz fazla tutuyorsun işte böyle bir sistemdi” (d. 75).

bele başına yetırbtı *az* kalıb “böyle doldu dolacak az kalmış” (f.76).

2.3.5. Soru Zarfları

Soru zarfları, fiildeki kılış ve oluşu çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır (Korkmaz, 2007: 523). Demir (2020:298) soru zarflarını, fiillerin ve sıfatların anlamlarını belirleyen, değiştiren veya daraltıp sınırlayan kelimeler olarak açıklamıştır. Tazehurmatu ağzında tespit edilen başlıca zarflar şöyledir:

valla durdıgı geldi dediler *nişi* durıbsız “vallahi durduk geldi dediler neden durmuşsunuz” (e. 58).

men kalabilmem *nişin* dedim valla men kalabilmem “ben kalamam niçin dedim vallahi ben kalamam” (b. 174).

be indı tēzenı *neçe* gördüyüz “peki şimdi tazeyi nasıl gördünüz” (a. 57).

yarın demıyesiz bizi getirdiyiz demediyyız bız *hara* geğeg “yarın söylemeyin bizi getirdiniz söylemeyin biz nereye gidelim” (e. 34).

deseyız *neçe* yatardıy *hazaman* yatardıy “deseniz nasıl yatardı ne zaman yatardı” (m. 92).

nanca kaldıy sen yá' ní neçe il “ ne kadar kaldın sen yani kaç yıl” (m. 62).

2.4. FİİL ÇEKİMİ

2.4.1. Şahıs Ekleri

Eylemlerin söz diziminde yer alması için çekimlenmesi gerekmektedir ve bu da kip/zaman ve şahıs eklerinin eklenmesi ile mümkündür. “Şahıs ekleri, şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan, fiil çekiminde şahıs belirten eklerdir (Akar-Kayılan, 2019: 559)”. Bu ekler temelde “zamir kökenli, iyelik kökenli ve emir-(istek) çekiminde kullanılan ekler” olarak üçe ayrılmaktadır (Korkmaz, 2007: 572; Banguoğlu, 1986: 445; Yavuzarslan, 2011: 1954). Tazehurmatu ağzında da bu üçlü yapı korunmaktadır. Aşağıda zamir ve iyelik kökenli şahıs ekleri açıklanacak, emir-(istek) kökenli şahıs ekleri emir-istek kipinde gösterilecektir.

2.4.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri, şahıs zamirlerinin ekleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Tam anlamıyla Eski Türkçeden sonra gerçekleşen (İlhan, 2019: 158-159) bu ekleşme, Türkçe için karakteristiktir. Nitekim Bazin'in Türkçenin kollarının genel temayüllerini ortaya koyduğu maddeler arasında "şahıs eklerinin isim kökenli kelimelerden (zamirlerden) ekleştirilmesi" şeklinde yer almaktadır (akt. Buran, 1999).

Kelimedeki ekleşme sürecinde kimi *kaynak kelime* kullanımdan düşerken kimi *kaynak kelime* kullanımda olur. Bu durum zamirler için de geçerlidir. "Zamirler, şahıs eklerini doğurmuş fakat kendileri asli şekilleri ile kullanımda kalmışlardır (Buran, 1999)." Türkçenin bu temayülü, Tazehurmatu ağzında da korunmaktadır.

Tablo 4: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

KİŞİ	TEKİL	ÇOĞUL
1.	-Am	-Xğ
2.	-sAy	-sXz
3.	Ø	-lAr

1. Tekil Şahıs Eki: Tazehurmatu ağzında birinci tekil şahıs diğer Irak Türkmen ağızları gibi -Am şeklindedir. Büyük ünlü uyumuna göre ek iki şekilli olarak kullanılmaktadır. Aşağıda, derlenen örnekler yer almaktadır:

elimde imam hüseyinin adını *yazmışam* "elime imam hüseyinin ismini yazmışım" (h. 62).

men *kahtım geçerem* yan gurfaya babam da mutfağa "ben kalktım geçerim yan odaya babam da mutfağa" (l. 53).

onnan sora velev men *konusuram* "ondan sonra ben konuşuyorum da" (ç. 3).

yo men *gidecegem* "hayır ben gideceğim" (ç. 7).

2. Tekil Şahıs Eki: Kerkük Merkez ağzında -sAn şeklinde olan bu ek (Ridha, 2019, Bayatlı, 1996: 390), Tazehurmatu ağzında -sAy biçimindedir. Ancak ikinci kişide Kerkük ağzının etkisiyle -sAn kullanımına da rastlanmaktadır:

he he sen *kalasay* "evet evet sen kalırsın" (l. 49).

orada ne *eder* bî sen ne *edesen* "orada ne eder bu sen ne edersin".

sen hiç kitab falan *ohusan* mektebeden *alısay* yâ'ni "sen hiç kitap falan okuyor musun kütüphaneden alıyor musun" (i. 29).

heccî eliyde ne *yazıbsay* "hacı eline ne yazmışsın" (h. 61).

3. Tekil Şahıs Eki: Diğer Irak Türkmen ağızlarında olduğu gibi 3. tekil şahıs eki sıfır biçimibirim hâlinindedir. Ancak şimdiki zaman çekiminde üçüncü şahısta ortaya çıkan –X sesini, şahıs eki olarak kabul eden araştırmacılar vardır (bk. Gökdağ 2012: 117):

bācım *qalar* ya da nenem nişi *hette* yardım êtsin toplamağa “kız kardeşim kalır ya da annem neden hatta yardım etsin toplamağa” (l. 45).

bağ dāyı ‘ālî de *konuşuru* “bak Ali dayı da konuşuyor” (ç. 4).

1. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu ağızında birinci çoğul şahıs eki -Xğ şeklinde kullanılır:

bız uşağlar yêvde *qalmışığ* “biz çocuklar evde kalmışız ekmek yapıyoruz” (e. 25)

bız meselen yahun terefig *qalarığ* “biz mesela yakın tarafız kalırız” (l. 47).

bá ‘zen külyede arhadaşlarla *alırığ* “bazen biz üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

yo yoğ hepimiz *gêdirığ gideceğiz* “hayır hepimiz gidiyoruz gideceğiz” (l. 62).

valla en zor şey tēzede patlamağ olanda işte günorta vâhtı *oturmuşuğ* namazdan sora “vallahi en zor şey tazehurmatuda patlama olduğunda işte öğle vakti oturmuşuz namazdan sonra (l. 52-53).

2. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu Türkmen ağızında çokluk ikinci şahıs eki -sXz biçimindedir:

êydî yêvde *oturubsuz* “iyi evde oturmuşsunuz” (b. 116).

babam geldi dedi sız *geçesiz* dip ğurfaya bizde geçtiğ “babam geldi dedi geçer misiniz dip odaya biz de geçtik” (l. 55).

dayı hemze ne *konuşusuz* bî arayızda “hamza dayı ne konuşuyorsunuz aranızda” (ç. 4).

3. Çoğul Şahıs Eki: Tazehurmatu Türkmen ağızında üçüncü çoğul şahıs eki -lAr şeklindedir:

menim uşağlarım da hepsî *yazıbtılar* “benim çocuklarımın da hepsi yazmışlar” (h. 61).

olar orda *qalallar* daha gelmezler “onlar orada kalırlar daha gelmezler”.

bî ‘aligilleri de *alıllar* kitab her zaman mektebeden “bu aligiller de alıyorlar kitap her zaman kütüphaneden” (i. 32).

ustad tamam *gideceğler* tutmıyağ özlerini “üstat tamam gidecekler tutmıyalım kendilerini” (l. 64).

2.4.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Köktürk metinlerinden itibaren belirli geçmiş zamanda şahıs çekimi, iyelik kökenli şahıs ekleriyle yapılmıştır, yalnız bir istisna olarak Köktürkçe metinlerde birinci çoğul şahıs çekimi, şahıs zamirlerinden eklenen bir yapı ile sağlanmıştır (Gabain, 2000: 80- 81). Orta Türkçeden

itibaren (ikili kullanımlar görülmekle birlikte) o da yerini birinci şahısta iyelik kökenli kişi ekine bırakmıştır (Gümüştam, 2012: 311). Şart kipinin eki olarak bilinen –sA (<-sAr) ekinin ise çekimlenmesi Uygur Türkçesi döneminde şahıs zamirleriyle olmuştur. Karahanlı Türkçesinin sonlarından itibaren iyelik kökenli eklerin zamir kökenli eklerle giderek baskın olduğu görülmüştür (Bulak, 2011). Tazehurmatu ağzında da tarihi seyre uygun biçimde belirli geçmiş zaman ve şart çekimi iyelik kökenli şahıs ekleri ile yapılmaktadır. Ekler aşağıda tablolaştırılmıştır:

Tablo 5: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

KİŞİ	TEKİL	ÇOĞUL
1.	-m	- ğ
2.	-y	-yIz
3.	Ø	- -IAr

Irak Türkmen Türkçesi ağızları, “ng” sesinin dönüşmesi bakımından v ve y ağızları olmak üzere iki gruba ayrılır. Kerkük merkez ağzı, v grubundadır. Diğer v grubu ağızları, Erbil, Dakuk, Mendeli, Hanekin’dir. Y grubu ağızları Telafer, Tazehurmatu, İmam Zeynelabdin, Tuzhurmatu, Kifri, Beşir, Tisin, Karatepe, Bayat’tır (İsmael, 2003: 2). V grubu ağızlarında 2. kişilerde iyelik kökenli şahıs ekleri –v ve –vUz şeklindedir. Tazehurmatu ağzı y grubu ağızdır ve yukarıda tabloda görüldüğü üzere ikinci şahıslarda y sesi bulunur. Aşağıda, örnekler yer almaktadır:

alla vekil ossin *çihtim bahtım* sütlü cönye yanırı men olmasaydım yevim de yanardı o kücük şaşıya “yemin olsun çıktım baktım çuval yanıyor ben olmasaydım evim de yanardı o küçük şarapnel yüzünden” (b. 107-108).

o yabaniyi nece *yıhtıy* onı sele “o japonu nasıl yıktın onu söyle” (b. 256).

men *geldim gördüm* özlerin *bahtım* kalanın köşçünde bazarda kanları öğüne kımın kalmıştıydı eşhedenbille bı ağaçları *eçtiler* arh *ettiler* özün kanları *getti* “ben geldim gördüm onları baktım kalenin göğsünde pazarda kanları düne kadar kalmıştı yemin olsun bu ağaçları ektiler yol yaptılar kanları gitti” (b. 74).

bırda işte *sattıg* özünü “burada işte sattık onu” (b. 53).

sız bırda *kaldıyız* yoğsa irana *gëttiýız* ora gelmeğten evvel “siz burada kaldınız mı yoksa irana mı gittiniz oraya gelmeden önce” (b. 97).

bir yevdí duvar muvar yohtı yevlerde duvar yohtı valla işte *peklediğ* özün şey *ettıg* *girdıg* üç gün *kaldıg* orda “bir evde duvar muvar yoktu evlerde duvar yoktu vallahi işte temizledik onu şey ettik girdik üç gün kaldık orada” (e. 64-65).

kitabı ahtar ahtar *taptılar* orda “kitabı ara ara buldular orada” (h. 16).

tamam dayı sen *kalsay* kımse seleşmez söz “tamam dayı sen kalırsan kımse konuşmaz söz” (ç. 14).

alarsağ tazenin terihini eşçi terihî çoh eşçi kitablarda zikir olmiyibdi “alırsak tazenin tarihini eski tarihi çok eski kitaplarda anlatılmamış” (d. 3).

ama indî kalmayıb *siz ossayız* yâ’ni bî zaman ossa hiç kîmse aramaz karışığ oynar herkeş eger oğlanlar *olsalar* hepimiz *oturardığ* oğlanlar *oynardı* “ama şimdi kalmamış siz olsaydınız yani bu zaman olsa hiç kimse önem vermez karışık oynar herkes eğer erkekler olsalar hepimiz otururduk erkekler oynardı” (l. 11).

2.4.2. Fiillerin Basit Çekimi

2.4.2.1. Fiillerde Zaman İşaretlemesi

2.4.2.1.1. Belirli Geçmiş Zaman

Bir eylemin mutlaka zaman çizgisinde bir zamana yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada eklemeli dillerde ekler devreye girmektedir. Zaman ekleri olarak anılan bu eklerin görevi “eylemde var olan soyut zamanı somuta çevirmektir. Zaman ifade eden sözcükler, bu konuda zaman eklerinin destekçisidir (Üstünova, 2005: 187).” Zaman çizgisinde “geçmiş, şimdi ve gelecek” olarak temelde üç zaman vardır. Geçmiş zaman, dilsel olarak belirli ve belirsiz geçmiş zaman olarak belirlenir. Belirli geçmiş zaman, “konuşan kişinin geçmiş zamanda yapılışını gördüğü, buna tanık olduğu ya da yapılışının farkında olduğu (Kahraman, 2013: 1090)” eylemlerin zamanıdır. Bu zamanın temel işaretleyicisi olan ve Eski Türkçeden bu yana çok az değişikliğe uğrayan –DX eki, Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında da belirli geçmiş zaman eki olarak işlemektedir.

Tablo 6: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirli Geçmiş Zaman

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ	
	bağ-	gör-	kaç-	sür-
1. tekil kişi	bahtım	gördüm	kaçmadım	sürmedim
2. tekil kişi	bahtıy	gördüy	kaçmadıy	sürmediy
3. tekil kişi	bahtı	gördü	kaçmadı	sürmedí
1. çoğul kişi	bahtıg	gördüg	kaçmadıg	sürmedıg
2. çoğul kişi	bahtıyız	gördüyüz	kaçmadıyız	sürmediyız
3. çoğul kişi	bahtılar	gördüler	kaçmadılar	sürmediler

gëttıg sora *bahtım* husa oldı ceyş gëldı “gittim sonra baktım kaos oldu ve ordu geldi” (a. 44). dëdiler ide’ eş geldi kaçın bir *bahtıy* bëşir kaçtı “dediler işid geldi kaçın bir baktın beşir kaçtı” (b. 67).

bir refik bir seyarada *geldi* oların da cinsiyesine *bahtı* oları da *endirdi* “bir sorumlu arabada geldi onların da kimliklerine baktı onları da indirdi” (e. 95).

gëttiđ her Şey *aldığ* dolanırığ *bahtığ* bir ‘asker irani “gittik her Şey aldık baktık bir iranlı asker (e. 61-62).

geldığ havıyalara *bahtılar* “geldik kimliklere baktılar” (e. 94).

men *gözımden gördüm* “ben gözümle gördüm” (b. 83).

çoğ adam *tānıdım* zehmetliğ *gördüğ* “çok adam tanıdım zorluk gördük” (h. 54).

heccı sen hiç sayara *sürmedıy* “hacı sen hiç araba kullanmadın mı” (a. 62).

yoğ dokzan birde gāvga malı ide ‘iş döğü sen *kaçmadıy* “yok doksan birde kaos olayı işid değil sen kaçmadın mı” (b. 68).

2.4.2.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Belirsiz geçmiş zaman², “konuşan kişinin geçmiş zamanda yapılışını görmeyip buna tanık olmayıp başkasından işittiği ya da yapılışının sonradan farkına vardığı eylemlerin (Kahraman, 2013: 1090)” zamanıdır. Bu zamanın Eski Türkçeden bu yana en yaygın işaretleycisi –mıŐ ekidir. Tazehurmatu ağzında Kerkük merkez ağzında olduğu gibi iki tip ek kullanılmaktadır: -mXŞ ve –Xb (-Xp, -XptI) kullanılmaktadır. –Xb ekinin ilk Şekilleri Harezmi Türkçesinde -p + tur-ur (olumsuzda -mAyIn + tur-ur) olarak görülmüştür ve o dönem Şahıs zamirleriyle çekim söz konusudur (Bulduk, 2018: 229). Tarihi süreçte çeşitli lehçelerde fonetik deđiŐiklerle görülen ek, bugün Tazehurmatu ağzında da işlektir.

Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında belirsiz geçmiş zaman çekiminde 1. teklik ve 1. çoklukta -mXŞ, 2. ve 3. teklikte –Xb yaygındır. 3. teklik ve çoklukta bazen -XbtI kullandığı da tespit edilmiştir.

Tablo 7: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Belirsiz Geçmiş Zaman

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ	
	yaz-	otur-	kağ-	vër-
1. tekil kişi	Yazmışam	oturmuşam	kađmamıŐam	vërmemiŐem
2. tekil kişi	Yazıbsay	oturubsay	kağmıyıbsay ³	vërmıyıbsey
3. tekil kişi	yazıb/ yazıbtı	oturub/ oturubtu	kağmıyıb/ kağmıyıbtı	vërmıyıb/ vërmıyıbtı
1. çoğul kişi	yazmışığ	oturmuşuğ	kađmamıŐıđ	vërmemiŐıđ
2. çoğul kişi	Yazıbsız	oturubsuz	kağmıyıbsız	vërmeyıbsız
3. çoğul kişi	yazıblar/ yazıbtılar	oturublar/ oturubtular	kağmıyıblar/ kağmıyıbtılar	vërmıyıblar/ vërmıyıbtılar

² Kahraman, bu zamanın “işitilen geçmiş zaman“ adıyla terimlendirilmesini daha doğru bulmaktadır (Kahraman 2013: 1090).

³ Bu ekte, -mA olumsuzluk ekinin daraldığı örnekler yanında daralmadığı örnekler de vardır.

tèzede *oturmuşam* “tazede oturmuşum” (a. 65).

elimde imam hüseyin adını *yazmışam* “elime imam hüseyinin ismini yazmışım” (h. 62).

bíz uşağlar yèvde *kalmasığ* ekmek yapırığ “biz çocuklar evde kalmışız ekmek yapıyoruz” (e. 25).

bírez uzağtı her gün ellí dekke yol gèderdím kaldım iş yerinde zehmettı bíz *alışmamışığ* bele işlemeğe “biraz uzaktı her gün elli dakika yol giderdim kaldım iş yerinde zordu biz alışmamışız böyle çalışmaya” (m. 57).

èyyí yèvde *oturubsuz* “iyi evde oturmuşsunuz” (b. 110).

heccí hemzegilleriydi olar da orda *oturubtılar* “hacı hamzagillerdi onlar da orada oturmuşlar” (a. 59).

heccí harda *oturubsay* “hacı şimdi nerede oturmuşsun” (a. 64).

heccí eliyde ne *yazıbsay* “hacı eline ne yazmışsın” (h. 61).

elimde imam hüseyin adını yazmışam bíz bî yazıyı koca be koca yazmışığ mením uşağlarım da hepsí *yazıbtılar* oda bağ dede ‘eli de *yazıb* “elime imam hüseyinin ismini yazmışım biz bu yazıyı kocaman yazmışız benim çocuklarım da hepsi yazmışlar o da bak Ali dede⁴ de yazmış” (h. 62).

bî insanlar işte yèrsiz *kalıb* bağasan yèri *kalımıyb* “ bu insanlar işte yersiz kalmış baksana yeri kalmamış” (d. 45).

2.4.2.1.3. Geniş Zaman

Geniş zamanın varlığı literatürde tartışmalıdır. Aslan Demir (2008: 72) geniş zaman ayrımının ontoloji dışı bir zaman kurgusu olduğunu belirtir, alanyazındaki “geniş zaman” algısının geniş zaman eki olarak bilinen ekin görünüşsel özelliğinden kaynaklandığını belirtir. Usta ise (2013: 94) ontolojik zamanın parçalanamaz bir akış olduğunu, insanın zamanı ihtiyacı sonucu soyut olarak dilimlere ayırdığını, bu ayrımı dile aktararak zamanı somutlaştırdığını ifade eder. Ona göre “Geniş zaman, gelecek ve geçmişe atfedilen gerçeklik ölçüsünde gerçektir ve onlar ne oranda kurguysa o kadar kurgudur.” Dolayısıyla diğerleri gibi dilde işaretlenmesi doğaldır. Tazehurmatu ağzında bu zamanın işaretleyicisi –(A)r ekidir. Ek, ikinci şahıslarda zaten düşmeye meyilli bir ses olan /r/ sesini düşürebilmektedir, bu durumlarda şahıs eki tekilde –sAn şeklinde görülebilmektedir. 3. çoğul kişide ise çoğul ekindeki /l/, gerileyici benzeşme neticesinde /r/ sesinin /l/ ye dönüşmesine neden olmaktadır. Bazen de /r/ düşebilmektedir.

⁴ Dede, Tazehurmatu ağzında “baba” demektir. Türkiye Türkçesindeki “dede”, “koca” ile karşılanır. Dede, aynı zamanda yaş fark etmeksizin tanıslara seslenirken kullanılan bir ifadedir.

Tablo 8: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zaman Eki

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ
	gêç-	qal-	qaç-
1. tekil kişi	gêçerem	qalaram	qaçmaram
2. tekil kişi	gêçersey/ gêçesen	qalasıy/qalasan	qaçmasıy/ qaçmasan
3. tekil kişi	gêçer	qalar	qaçmaz
1. çoğul kişi	gêçeriğ	qalarığ	qaçmarığ
2. çoğul kişi	gêçesiz	qalasız	qaçmasız
3. çoğul kişi	gêçeller	qalallar	qaçmazlar

bittigten sora yaħun hısımlar *qalalar* “bittikten sonra yakın akrabalar kalırlar” (l. 45).

harda *qalasız* yá’ ní “nerede kalırsınız (kalıyorsunuz) yani” (l. 46).

bız meselen yaħun terefiğ *qalarığ* “bız mesele yakın tarafız kalırız” (l. 45).

bācım *qalar* ya da nenem nişi ħette yardım êtsın toplamağa “kız kardeşim kalır ya da annem neden çünkü toplamaya yardım için” (l. 45).

he he sen *qalasıy* “evet evet sen kalırsın” (l. 49).

men *qaħtım gêçerem* yan ħurfaya babam da mutfağta “ben kalktım geçirim yan odaya babam da mutfakta” (l. 51).

işte baħtığ qalmıyıp mantıka kámil bızde *gêçiriğ* bı yollardan “işte baktık mahalle dağılmış hepimiz geçeriğ bu yollardan” (l. 54).

bızim de üzümüz ħepsı qan çıħtığ ceddeye dediğ beçe is’ aflar *gêçeller* “bızim yüzümüz hep kan çıktık caddeye dedik belki ambulanslar geçeriğ” (l. 57).

2.4.2.1.4. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman geçmişte başlayan ve konuşma zamanında devam eden bir olaya dair sürekliliği anlatır. Eski Türkçede şimdiki zaman için müstakil bir ek bulunmamaktadır. Bugün Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki olarak anılan ek, aynı zamanda şimdiki zaman işlevini de yerine getirmiştir (Türk, 1996: 291). Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında Kerkük Merkez ağzında olduğu gibi şimdiki zamanın temel eki –Xr’dır. 2. kişilerde /r/ sesi düşmektedir. Ekin yalnız ünlüsü kalmaktadır. 3. tekil kişide eke daha önce de bahsedildiği üzere –X eklenmiştir. Bunun “ol” zamirinin bir kalıntısı olduğu düşünülmektedir. 3. çoğul kişide ise geniş zaman ekindeki durum yinelenmekte ve gerileyici benzeşme görülmektedir.

Tablo 9: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şimdiki Zaman Eki

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ
	al-	konuş-	öp-
1. tekil kişi	alıram	konuşuram	öpmürem
2. tekil kişi	alısay	konuşusay	öpmüsey
3. tekil kişi	alırı	konuşuru	öpmürü
1. çoğul kişi	alırığ	konuşuruğ	öpmürüğ
2. çoğul kişi	Alısız	konuşusuz	öpmüsüz
3. çoğul kişi	Alıllar	konuşullar	öpmüller

be sen hiç kitab falan *oňusan* mektebeden *alısay* ýa'ni “peki sen hiç kitap kalan okuyor musun kütüphaneden alıyor musun” (i. 29).

men he tab'an mektebeden kitab *alıram* oňumağçın “ben evet tabi kütüphaneden kitap alıyorum okumak için” (i. 30).

bá'zen külyede arhadaşlarla *alırığ* “bazen bíz üniversitede arkadaşlarla alıyoruz” (i. 30).

hette siz de olabil *alısız* kitab oňumağçın “hatta siz de belki kitap alıyorsunuz okumak için” (i. 30).

bı 'áligilleri de *alıllar* kitab her zaman mektebeden “bu aligiller de alıyorlar kitap her zaman kütüphaneden” (i. 32).

onnan sora velev men *konuşuram* “ondan sonra ben konuşuyorum da” (ç. 3).

çoh *konuşusay* hemze “çok konuşuyorsun hamza” (ç. 4).

bağ dāyı 'álı de *konuşuru* “bak ali dayı da konuşuyor” (ç. 4).

bağ bıra dāyı hemze ne *konuşusuz* arayızda “bak hamza dayı ne konuşuyorsunuz aranızda” (ç. 5).

yoğ he aralarında *konuşullar* “hayır hep aralarında konuşuyorlar” (ç. 6).

2.4.2.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman, konuşma zamanından sonra gerçekleşeceği düşünülen veya yapılması planlanan eylemlerin zamanıdır. Bu zamanı işaretleyen ekler, geçmişten bugüne Türk dili sahasında çeşitlilik arz etmektedir (Gültekin, 2006). “Az çok belli bir devirden sonra Eski Anadolu Türkçesinde ve Türkmencede kullanılmaya başlamış olan, bugün de Güney-batı Türkçesi ile Kıpçak grubuna giren bazı lehçelerde ve seyrek olarak Özbekçede yürürlükte bulunan (Korkmaz 1954: 159)” –AcAk eki, Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağzında –AcAğ şeklindedir ve gelecek zaman eki olarak işler. Ancak geniş zaman ekinin gelecek zaman işaretlemesi için de sık kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda örnekler yer almaktadır:

Tablo 10: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Gelecek Zaman Eki

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	gêt-	oĥu-
1. tekil kişi	gêdecegem	oĥumuyacaĥam
2. tekil kişi	gêdeceĥsen	oĥumuyacaĥsan
3. tekil kişi	gêdeceĥġ	oĥumuyacaĥġ
1. çoĥul kişi	gêdeceĥġġ	oĥumuyacaĥġġ
2. çoĥul kişi	gêdeceĥsîz	oĥumuyacaĥsîz
3. çoĥul kişi	gêdeceĥler	oĥumuyacaĥlar

yoĥ dāyı hara *gêdeceĥsen* “hayır dayı nereye gideceksin” (ç. 6).

yo men *gidecegem* “hayır ben gideceĥim” (ç. 7).

cem‘ât dāyı *gideceĥġ* allahuvuzda üşçüt olın “arkadaşlar dayı gidecek allah için susun” (ç. 12).

be sen hiç kitab falan *oĥumuyacaĥsan* mektebeden “peki sen hiç kitap falan okumuyacak mısın kütüphaneden” (i.29).

yo yo hepimiz *gideceĥġġ* “hayır hepimiz gideceĥiz” (l. 62).

hara hara *gideceĥsîz* “nereye nereye gideceksiniz” (l. 63).

ustad tamam *gêdeceĥler* tutmyaĥ “hoca tamam gidecekler tutmayalım” (l. 62).

ha sizde yá‘ni *oĥumuyacaĥsîz* “ha siz de yani okumuyacaksınız”

2.4.2.2. Fiillerde Kip İşaretleme

Kip kavramı literatürde tam anlamıyla tarif edilebilmiş bir kavram değildir. Yine de bir tanım yapmak gerekirse öz şekilde “konuşurun önerme karşısındaki tutumunun yüklemde kodlanması” olarak tanımlanabilir (Usta, 2013). Kaynaklarda kip, farklı isimlerle ama aynı kategoriye işaret ederek “şart, gereklilik, istek, emir” olmak üzere dört başlıkta ele alınmaktadır.

2.4.2.2.1. Şart Kipi

Şart kipi, “bir oluş, bir kılışı “şart” a veya “dilek-istek ve niyet”e bağlayan (Benli, 2013: 1)” kiptir. Kip, yaygın olarak Eski Türkçeden beri en az çeşitlenen eklerden olan –sA ekiyle çekimlenmektedir. Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağızında da şart kipi eki, –sA ekiyle ve iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmektedir.

Tablo 11: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Şart Kipi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	kal-	ol -
1. tekil kişi	kalsam	olmasam
2. tekil kişi	kalsay	olmasay
3. tekil kişi	kalsa	olmasa
1. çoğul kişi	kalsağ	olmasak
2. çoğul kişi	kalsayız	olmasayız
3. çoğul kişi	kalsalar	olmasalar

heccí biz *kalsağ seleşmeseğ* gere yemeğ yeğ “hacı bíz kalsak konuşmasak gerek yemek yiyelim (yemek yememiz gerek)” (ç. 15).

tamam dayı sen *kalsay* kimse seleşmez söz “tamam dayı sen kalsan kimse konuşmaz söz” (ç. 14).

tamam eger bılar *kalsalar seleşmeseler* men de annatım “tamam eğer bunlar kalsalar konuşmasalar ben de anlatayım” (ç. 18).

babam istirdí dohtor olum dedím *olmasam* ne yapasay “babam istiyordu doktor olayım dedim olmasam ne yaparsın” (ç.19).

mene dedí alla ‘afetsín özünü dohtor *olmasay* sennen vazgeçerem “bana dedi allah afetsin kendisini doktor olmasan senden vazgeçerim” (ç.19)

çoh hoştı ah *kalsa* o günler yá’ni kalsaydı o günler keşke ne kórhu varıydı ne bir şey “çok güzeldi ah keşke kalsa o günler yani kalsaydı o günler keşke ne korku vardı ne bir şey” (l. 5).

siz o eskí yerizde *olmasayız* çoh ferk olardı ama işte neyse “siz o eski yerinizde olmasaydınız çok fark olurdu ama işte neyse”(l.7)

avradlar çalardıg oynardıg ama eger oğlanlar *olmasalar* bî bele olı “arvadlar oynardık ama eğer erkekler olmasalar bu böyle oluyor” (l. 10).

2.4.2.2.2. Emir-İstek Kipi

İstek kipi, tasarlanan hareketin istendiğini veya bir dileği bildiren kip (Ergin, 2009), emir kipi ise buyruk anlatan kip olarak tanımlanır. Literatürde istek kipi ile emir kipi özellikle birinci kişiler üzerinden tartışmalıdır. Sorunu, kişinin kendine emredip emredemeyeceği sorusu teşkil eder. Ayrıca ikinci ve üçüncü şahıslarda istek eklerinin standart yazı dilinden düşmüş olması da tartışmayı boyutlandırmaktadır. Gülsevin, “Bizce Türkiye Türkçesi gramerlerinde “emir” ve “istek” için iki ayrı çekim verilegelmesi, hem şekil hem de fonksiyonları açısından doğruyu tam

yansıtmamaktadır. Şekil açısından bakarsak otur-asın/ otur-a gibi çekimler, yazı dilimizin gerçek kiplerini yansıtmamaktadır.” demektedir (Gülsevin, 2002: 37). Çalışmada bu tartışmalar ve emir-istek kişilerinin geçişkenliği göz önüne alınarak emir-istek kipi başlığı tercih edilmiştir ve paradigma bu doğrultuda oluşturulmuştur:

Tablo 12: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Emir- İstek Kipi

		OLUMLU	OLUMSUZ
Kişi	Paradigma	yap-	yap-
1. tekil kişi	-Xm	yapım	yapmıyım
2. tekil kişi	Ø	yap	yapma
	-GInAn	yapkınan	
3. tekil kişi	-sXn/-sX	yapsın	yapmasın
1. çoğul kişi	-(y)Ağ, -(y)AğIn	yapağ, yapağın	yapmyağ
	-(y)Xn	yapın	yapmayın
3. çoğul kişi	-sXnnAr	yapsınnar	yapmasınnar

Paradigmaya bakıldığında ikinci tekil şahısta –GInAn birimi dikkat çekmektedir. Eski Türkçede ikinci tekil emirde –gIl bir pekiştirme unsuru olarak kullanılmıştır (Sertkaya, 1996). Daha sonraki dönemlerde çeşitli fonetik değişiklikler ve genişlemelerle, –GIn, –GILAn ve –GInAn biçimleri de ortaya çıkmıştır. İstisnaları olmakla birlikte “–GILAn biçimi daha çok XX. yüzyıl başlarına kadar Kuzey Azerbaycan yazı dilinde kullanılmış ve Güney Azerbaycan’da kullanılmaktadır. –GInAn biçimi ise Kerkük ve Kuzeybatı Azerbaycan Terekeme-Karapapak ağızlarında yerleşmiş ve hâlen kullanılmaktadır (Sarıkaya, 2009: 156)”. Ek olarak araştırmacıların dikkat çektiği üzere Tazehurmatu ağzı dahil tüm Irak Türkmen Türkçesinde *al-* ve *et-* fiillerinin ikinci tekil şahısta iki şekilde kullanıldığı görülmektedir. Biri sıfır biçimbirim ile yapılan çekimdir. Diğeri ise *ala* ve *ede* biçimleridir. “Ede” biçiminin Rize ağzında da kullanılması ilgi çekicidir.

mını bele *ede* “bunu böyle et”.

ala mını *tut* “al bunu tut”.

Aşağıda emir-istek kipi eklerinin kullanımına dair örnekler yer almaktadır:

viy yoğ dayı *kusura bahma* sen *annat* olara *boşvêr* sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

bismillahî rahman rahîm *geleğîn* tēzenin evvelki yaşamağlarına “bismillahirrahmanirrahim gelelim tazenin evvelki yaşamlarına” (b. 4).

bağ görün nece oğuru valla haqtı bele “bak görün nasıl okuyor vallahi hak ediyor böyle” (l. 74).

díyerdí *gel yığgınan* sen işte bele muniýdan iderá olırdı “derdi gel toplanın sen işte böyle bununla idare ederdik” (c. 107).

hette hava *kaçmasın* içeriye valla bele éttiğ ama yétişmediğ “çünkü hava kaçmasın içeriye diye vallahi böyle yaptık ama yetişmedik” (m. 144).

baħım ne yazıbsız bırdá men de *gösterím* ne yazmışıg “bakayım ne yazmışsın burada ben de göstereyim ne yazmışız”.

babam da gétmişti zer’ete çünkü o gün yağış olmuştı géttiler neylun *çeksinner* “babam da gitmişti bağa çünkü o gün yağış olmuştı gittiler naylon çeksınler (diye)” (l. 15).

ustad tamam gideceğler *tutmyağ* özlerini “hoca tamam gidecekler tutmyalım kendilerini” (l. 64).

ne yaptıg bız géttiğ bele müste’mel eşya aldıg yá’ni rafları camhananı çünkü dedig bele *başlayağ* “ne yaptık biz gittik böyle ikinci el eşya aldık yani rafları dolapları çünkü dedik böyle başlayalım” (m. 26).

koymadılar *girsiler* merkeze “izin vermediler (ki) girsınler şehrin merkezine” (m.136).

2.4.2.2.3. Gereklilik Kipi

Türkçede gereklilik kipi “bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildiren bir kiptir (Korkmaz, 2017: 693). Türkiye Türkçesinde bu kipin temel işaretleyicisi –mAll ekidir. Bunun yanı sıra sözcüksel işaretleyiciler de kullanılmaktadır. Lazım, gerek, mecbur, mecburiyetinde bunlardandır. Tazehurmatu Türkmen Türkçesi ağızında –mAll eki kullanılmamaktadır. Bunun yerine gere(k), lazım, ille, mecbur bulunmaktadır. Olumsuzluk ise fiilin olumsuz çekimiyle sağlanır:

heccí bız kalsağ seleşmeseğ *gere* yemeğ yeğ “hacı biz kalsak konuşmasak yemek yemeliyiz” (ç. 15)

işte *gere* muafağa alasan yalla dönesen bız de çalıg müdürim kaldırmırı “işte onay alman lazım dönmek için biz de arıyoruz müdirem açmıyor” (e. 73).

indí *gere* he meyve yeyeğ alma pıtıkal karpız hebele şeyler “şimdi evet meyve yememiz lazım elma portakal karpuz hep öyle şeyler” (f. 115).

hemd ossun re’is cemí’e oldı işte o fetrede dedí men muafağa vèrem *gere* “allaha şükür dekan oldu işte o dönem dedi benim onay vermem lazım” (h. 49-50).

o vaħıt tezeli bir suçuydı bı tazelí dedí yá’ni *gerek* idam ossun “o zaman tazeli (olmak) bir suçtu bu tazeli dedi yani idam olması gerek” (b. 82).

indí men *gerek* birde dönüm kerküge ordan kitab alım getirím “şimdi benim tekrar dönmem lazım kerküke oradan kitap alıp getireyim” (h. 14-15).

gétme ora yoħsa mende *mecbur* gelmem ħeberu ossun “gitme oraya yoksa ben de mecbur gelemem haberin olsun”.

gerek sayaraydan gétmiyeseñ yollar ħarabtı “arabayla gitmemelisin yollar kötüdür”
mecburam birda durum hiç bir yerde yer yoħtu “mecburum burada durmaya (çünkü) hiçbir yerde yer yok”.

ille gelesen yanıma yoħsa ‘ácíz ollam “kalk buradan illa yanıma gelmelisin”.

valla *illa* yesen çoħ éyyısı olıb “vallahi bunu yemelisin çok güzel olmuş”.

illa döñesen yalla istirĥet édesen “geri döñmelisin ancak rahatlırsın”⁵.

2.4.3. Birleşik Çekim

Birleşik çekim, eylemin, zaman çizgisinde başka bir eyleme göre yerini belirlemek, “geçmişte yaşanmış bir hadisenin zaman çizgisindeki dağılımını, sıklığını (frekansını)” belirgin hâle getirmek için yapılan çekimdir (bk. Güler, 2006: 23). Tazehurmatu ağzında birleşik çekimde metinlerde en az bir örneği bulunan çekimler aşağıda ele alınmıştır.

2.4.3.1. Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Bu çekimde ilk ek, fiilin “geçmişin hangi noktasında başlangıç kodu aldığıñın belirsizliğini”, ikinci ek ise fiilin tamamlandığını ve etkisinin bittiğini gösterir (Güler, 2006: 50). Tazehurmatu ağzında da bu çekimin eki –mXştX şeklindedir. Bazen çekimde i- fiilinin görmek mümkün olabilmektedir. Bu durumda “*kalmıřıyđı, gelmiřıyđı*” örneklerinde görüldüğü üzere /y/ sesi eşliğı söz konusudur:

Tablo 13: Tazehurmatu Ağzında Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	gét-	ol-
1. tekil kişi	gétmiřtım	olmamıştım
2. tekil kişi	gétmiřtıy	olmamıştıy
3. tekil kişi	gétmiřtı	olmamıştı
1. çoğul kişi	gétmiřtığ	olmamıştığ
2. çoğul kişi	gétmiřtıyız	olmamıştıyız
3. çoğul kişi	gétmiřtıler	olmamıştılar

doğrusu men doğsan birde o gün *gétmiřtım* dayımgile çünkü o gün ħeste olmuştum “doğrusu ben doğsan birde o gün gitmiştim dayımgile çünkü o gün hasta olmuştum” (1. 14).

sen de ħeste *olmamıştıy* me‘eyen dediy “sen de hasta olmamış mıydın sanki dedin” (1. 23).

⁵ Mecbur ve ille/illa’lı örnekler metinlerde tespit edilememiştir. Bunlar, kaynak kişilere sorularak tespit edilmiştir.

babam da *gétmişti* zer'ete çünkü o gün yağış *olmuştu* géttiler neylun çeksinner “babam da gitmişti bağa çünkü o gün yağış olmuştu gittiler (ki) naylon çeksinner” (l. 15).

valla dedim her bîrimiz bir yere *gétmiştiğ* yevde dögülüyduk yoħsa hepimizi aparırdılar “vallahı dedim her birimiz bir yere gitmiştik evde değıldik yoksa hepimizi götürürlerdi” (l. 19).

heccıye babay hara *gétmiştiyiz* dediy “hacı abla baban nereye gitmiştiniz dedin” (l. 18).

nenemgılı de baçımdan *gétmiştiler* misafırlığa yá'nı kimse yoħuydu yevde “annemler de kız kardeşimle gitmiştiler misafırlığe yani kimse yoktu evde” (l. 16).

baħ ħette feleħin babası sen hara *gétmiştiy* “bak hatta bahçıvanın babası sen nere gitmiştin” (l. 20-22).

bı ħediseden sora hepimiz ħeste *olmamıştığ* “bu ħadiseden sonra hepimiz hasta olmamış mıydık” (l. 24).

2.4.3.2. Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Her iki çekim de genellikle eylemin geçmişte sık tekrarlanan, alışkanlık hâlini alan, şimdiki zamanda artık yapılmayan ya da geçmişte gerçekleşmesi mümkün olan ama gerçekleşmeyen bir eylem olduğunu anlatır. Tazehurmatu ağzında geniş zamanın hikayesi –ArdI, şimdiki zamanın hikayesi -IrdI yapılarıyla oluşturulur. Aşağıda, derlenen metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır:

Tablo 14: Geniş ve Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Kişi	OLUMLU		OLUMSUZ	
	eç-	vur -	kaç-	ol-
1. tekil kişi	eçerdım	vururdum	kaçmazdım	olmırdım
2. tekil kişi	eçerdiy	vururduy	kaçmazdıy/ kaçmazdın	olmırdıy
3. tekil kişi	eçerdı	vururdu	kaçmazdı	olmırdı
1. çoğul kişi	eçerdıg	vururduğ	kaçmazdıg	olmırdıg
2. çoğul kişi	eçerdiyiz	vururduyuz	kaçmazdıyız	olmırdıyız
3. çoğul kişi	eçerdıler	vururdular	kaçmazdılar	olmırdılar

valla eyyıdı pikaptan men mal *aparırdım* bamyā *aparırdım* “vallahı iyiydi pikaptan ben eşyayı götürüyordum bamyā götürüyordum” (a. 22).

tab'an boşuna *olmırdı* “tabi boşuna olmuyordu” (m. 26).

şitil *alırdıg* şitil *vurardıg* “fidan alıyorduk fidan ekiyorduk” (a. 29).

nece *vurardıyız* baltayı “nasıl vururdunuz baltayı” (l. 32).

mením yanýmda dayı ‘áli de *eçerdí* siz de *eçerdiyiz* o dayı hüseyingili de *eçerdiler* “benim yanýmda ali dayı da ekerdi siz de ekerdiniz o hüseyin dayılar da ekerlerdi” (l. 31).

he men evvel yoğurt *tutardım oturardığ* hepimiz “evet ben önceden yoğurt yapardım otururduk hepimiz” (l. 94).

men yalguzuma bir günde bir kilo tohum *eçerdím* sora *vurardım* hepsín men yapardım “ben tek başıma bir günde bir kilo tohum ekerdim sonra vururdum hepsini ben yapardım” (l. 30).

tutardığ nenem özü yevinde *tutardı* ama bíz bürda da *tutardığ* “tutardık annem kendi evinde tutardı ama bíz burada da tutardık” (l. 97).

2.4.3.3. Şart Kipinin Hikâyesi

Bu çekim geçmişte şarta veya bir isteğe bağlanan eylemleri anlatır. Tazehurmatu ağzında da –sAydI ile yapılır.

Tablo 15: Şart Kipinin Hikâyesi

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	çih-	ver-
1. tekil kişi	çihşaydım	vermeseydím
2. tekil kişi	çihşaydıy	vermeseydiy
3. tekil kişi	çihşa	vermeseydí
1. çoğul kişi	çihşaydığ	vermeseydiğ
2. çoğul kişi	çihşaydıyız	vermeseydiyiz
3. çoğul kişi	çihşaydılar	vermeseydiler

he he indí diyesen men de *çihşaydım* birdan kırtar *olsaydım* “ya ya şimdi diyorsun ben de çikşaydım buradan kurtulsaydım” (l. 75).

keşke men *çihşaydım* olar da *çihşalar* siz de *çihşaydıyız* hele bî *çihşa* çoğl éyí olu “keşke ben çikşaydım onlar da çikşalar siz de çikşaydınız hele bu çıkşa çok iyi olur” (l. 77).

alla vekil ossín çihşım bahtım sütlü cönye yanırı mèn *olmasaydım* yevim de yanardı o küçük şaızıya ardından “allah vekil olsun çıktım baktım çuval yanıyor ben olmasaydım evim de yanardı o küçük şarapnel yüzünden” (b. 107-108).

kocam bayramlığ vererdí bize uşağlara her kim bayramda *girseydí* yëve cebí boş çihmazdı “dedem bayramlık verirdi bize çocuklara her kim bayramda girse eve cebi boş çıkmazdı” (M. 16-17).

2.4.3.4. İstek Kipinin Hikâyesi

Bu çekim geçmişte şarta, gerekliliğe veya bir isteğe bağlanan eylemleri dairdir. *Genellikle* bu istek veya şartın gerçekleşmediğini anlatır. Tazehurmatu ağzında da –Aydl ile oluşturulmaktadır.

Tablo 16: İstek Kipinin Hikâyesi

	OLUMLU	OLUMSUZ
Kişi	çih-	gör-
1. tekil kişi	çihaydım	görmiyeydım
2. tekil kişi	çihaydıy	görmiyeydiy
3. tekil kişi	çihaydı	görmiyeydí
1. çoğul kişi	çihaydıg	görmiyeydíg
2. çoğul kişi	çihaydıyız	görmiyeydiyiz
3. çoğul kişi	çihaydılar	görmiyeydiler

kimse girebilmeziydí tēzeve kımse bir te‘eddi édebilmeziydí tēzeve ebeden yá‘ni bir ihtírám varıydı birdene birdenenin uşagına bir zille çassaydı gētseydí babasına dēseydí diyerdí *çalāydy* boynın *kıraydy* “kimse giremezdi tazeye kimse bir taciz yapamazdı tazeye kesinlikle yani bir saygı vardı biri birisinin çocuğuna bir tokat vursaydı gitseydi babasına söyleseydi derdi babası vuraydın boynunu kıraydın” (b. 46-48).
yèvmiz de varıydı bîrda işte sattıg özünü he bîrda *kalaydıg* eskí tēzede “evimiz de vardı burada işte sattık onu evet burada kalaydık eski tazede” (b. 53).

2.4.3.5. Geniş Zamanın Rivayeti

Bu çekimde geçmişte tekrar eden veya alışkanlık hâline gelmiş olan eylemlerin anlatımı söz konusudur ancak eyleme şahit olunmadığı veya eylemin farkında olunmadığı bilgisi de işaretlenir:

Tablo 17: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş Zamanın Rivayeti

Kişi	OLUMLU	OLUMSUZ
	bağ-	bağ-
1. tekil kişi	bağarmışam	bağmazmışam
2. tekil kişi	bağarmışsan	bağmazmışsan
3. tekil kişi	bağarmış	bağmazmış
1. çoğul kişi	bağarmışıg	bağmazmışıg
2. çoğul kişi	bağarmışsız	bağmazmışsız
3. çoğul kişi	bağarmışlar	bağmazmışlar

eşçiden burda toy meyterden olurđı tekriben bızden evvel yedı gün *çalarmış* bes bız gördüğ iki gün çalardı bir gün bir gece çalardı (g. 11).

2.4.3.6. Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı

Bir eylemi şarta, ihtimale, varsayıma bağlayan çekimlerdir. Tazehurmatu ağzında bu iki çekim, -(DrsA, -ArsA ile yapılmaktadır. Geniş zamanın olumsuz çekiminde “vermesse” örneğinde görüldüğü gibi gerileyici benzeşme neticesinde z>s değişimi olur.

Tablo 18: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Geniş ve Şimdiki Zamanın Şartı

Kişi	OLUMLU	OLUMLU	OLUMSUZ	OLUMSUZ
	çal-	ol-	vër-	ol-
1. tekil kişi	çalarsam	Olursam	vërmessem	olmırsam
2. tekil kişi	çalarsan	Olursan	vërmessey	olmırsay
3. tekil kişi	çalarsa	Olursa	vërmesse	olmırsa
1. çoğul kişi	çalarsağ	olursağ	vërmesseğ	olmırsağ
2. çoğul kişi	çalarsayız	Olursayız	vërmesseyız	olmırsayız
3. çoğul kişi	çalarsalar	Olursalar	vërmesseler	olmırsalar

sora döndüm kerküğe işte dediler beyan ra' i getiresen kitab getiresen kî tereften kî teref *kebl edirse* istidafa gidesen “sonra döndüm kerküğe işte dediler bir ispat getir kitap getir iki taraf kabul ediyorsa yatay geçiş yaparsın” (b. 8-9).

dediler para vërın ancak veriğ canazanı *vermesseyiz* almassız dediler “dediler para verin ancak veririz cenazenizi vermezseniz almazsınız dediler” (a. 56-57).

tezelidı bız ne yığırdığ valla acımızdan pëncer yığırdığ *isterseyiz* bı ikidene bı gidenlerin ādın vërem “tezelidi biz ne toplardık vallahi açıklıktan ot toplardık istiyorsanız bu iki kişi bu gidenlerin ismini vereyim” (b. 84).

alarsağ tēzenin terihini eşçi terihı çoğ eşçi kitablarda zikir olmiyibdi “alırsak tazenin tarihini eski tarihi çok eski kitaplarda anlatılmamış” (d. 3).

onda bildim kırdım özün dodağı mor oldu daha men dedim *nederse* etsın “o zaman bildim yıktım kendisini dudağı mor oldu daha ben dedim ne yaparsa yapsın” (b. 306).

2. 4. 4. Ek-Fiil

Ad ve ad soylu sözcükleri cümlede bir yargı yükleyerek çekimleyen yapılara ek-fiil denir. Ek-fiilin biçimbirim olarak kapsamı net değildir. Eski Türkçede er- fiilinden gelen (er->ir->i-) i-fiilinin ek-fiilliği tartışmasızdır ancak ek-fiilin geniş zaman çekimi olarak adlandırılan çekimdeki şahıs ekleri ve bildirme eki -DIR'ın ek-fiil olup olmadığı kaynaklara göre değişkenlik

göstermektedir. Özalan (2014: 19), şahıs eklerinin ek-fiil kapsamına alınamayacağını, çünkü şahıs eklerinin doğrudan isme gelemeyeceğini, arada ek-fiil görevini yerine getiren bir sıfır biçimbirim olduğunu ifade eder.

Ek-fiil denince ilk akla gelen unsur olan i- fiili Osmanlı Türkçesi döneminde çoğunlukla ekleşmiş olarak kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde ise ekleşmemiş hâli nadir kullanılmaktadır (Coşar, 2008). Ünlülerle biten kelimelerde gerçekleşen ekleşmede /y/ koruyucu sesi bulunmaktadır. İ- fiili, Tazehurmatu ağzında da kullanımdadır. Ekleşmemiş kullanımlar olsa da bunlar nispeten azdır. Ekleşmede Tazehurmatu ağzında farklı olarak ünsüzlerden sonra da y'nin korunduğu görülmektedir (yoħuydı). Ancak doğrudan eklenmeler de mevcuttur (yoħtu). Bildirme eki ise –DI şeklinde kullanılmaktadır.

Tablo 19: Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde Ek-Fiil

Kişi	Şimdiki Zaman Çekimi	Belirli Geçmiş Zaman Çekimi	Belirsiz Geçmiş Zaman Çekimi
1. tekil kişi	güzelem	koñşıydım	burdaymışam
2. tekil kişi	güzelsey	koñşıydıy	burdaymışşay
3. tekil kişi	güzeldi	koñşıydı	burdaymış
1. çoğul kişi	güzeliğ	koñşıydıg	burdaymışıg
2. çoğul kişi	güzelsiz	koñşıydıyız	burdaymışşız
3. çoğul kişi	güzeldiler	koñşıydılar	burdaymışlar

men neçe il şeyem bele yá'ni müderibem yá'ni teherüç etmişem “ben kaç senedir şeyim böyle yani hocayım yani mezun olmuşum” (b. 237).

valla satmağ yoħuydı deyim sene bağ ordan bira on yeğ olmaz koñşıydıg “vallahı satmak yoktu bak sana söyleyeyim oradan bura kaç ev komşuyduk” (b. 159-160).

doğzan birde birdaydıyız dur muna bağmağtan evvel “doksan birde burda mıydınız dur buna bakmadan önce” (b. 61).

bir iki müherrıb varyıdı olar velvele saldılar taze ara yerine duşmanlıg yoħtu “bir iki terörist vardı onlar duşmanlık saldılar taze halkı arasında duşmanlık yoktu” (b. 71).

o ‘alı eçber bilisen nişı onın vastası yoħuydı onın vastası varyıdı bes vasta çabalamadı ‘ámısı vastaydı “o ali ekber biliyor musun neden onun vasıtası (torpili) yoktu onun vasıtası vardı ama vasıta uğraşmadı amcası vasıtaydı” (b. 96).

valla men kalabilmem me‘eşı onca döğüldü me‘eşı fağat beş dinarıydı “vallahı ben kalamam maaşı o kadar değildi sadece beş dinardı” (b.174).

zenginiydiler yá'ni tazedede bele diyerdiler “zengindiler yani tazedede böyle derlerdi” (f. 62).

eşçiden *hoşıydi* bilisen nişi *hoşıydi* korhu murhu *yohuydi* “eskiden güzeldi biliyor musun neden güzeldi korku korku yoktu” (f. 56).

o zaman yazırı tēzehurmatı yüz üç menzıl ve igirım bir e‘zeb sayısı *beleymış* “o zaman yazıyor tazehurmatu yüz üç ev ve yirmi bir bekar sayısı böyleymiş” (d. 7)

o zaman göskürü bir şa‘ır *varymış* “demek ki o zaman bir şair varmış” (d. 14).

‘abasilerden de *evveldi* yá‘ni holako zamanı da biz *burdaymışığ* “abbasiden de önceydi yani holako döneminde de biz burdaymışız” (ğ. 11).

sora başlardı yığmağ ne *varysa* zer‘ette yığardı meselen bamyanı yığardığ “sonra başlardı toplamak ne varsa bağda toplardı mesela bamyayı toplardık” (c. 49-50).

birsı iranan birsı türkiyeden *gelmedi* tēbrizden *gelmedi* “birsı irandan birisi türkiyeden gelmedir tebrizden gelmedir” (g. 5).

Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde olumsuz çekimde “değil” kelimesinin fonetik değişikliklerle “dögü” hâlinde kullanıldığı görülmektedir:

valla dēdım her bırımız bir yere gētmıştığ yēvde dōgölüydü “valla her birimiz bir yere gitmiştik evde değildi” (l. 20).

kaçan kaçana atan tutan belı dōgü bizim de üzümüz hepsı kan “kaçan kaçana atan tutan belli değil bizim de yüzümüz hep kan” (l. 57).

eşçiden tēze neçeydı indı neçe oldı kerküğe gētmeğten evvel sen kerküklı dōgüsen “eskiden taze nasıldı şimdi nasıl oldu kerküğe gitmeden önce sen kerküklü değilsin” (b. 2).

2.4.5. Fiilimsiler

2.4.5.1. İsim-Fiil Ekleri

İsim-fiil, bir kılışın, bir durumun veya oluşun kalıcı olmayan adıdır (bk. Turgunbayer, 2016: 1-2). İsim-fiil ekleri, Tazehurmatu ağzında -mAğ, -mA ve -Xş şeklindedir.

-mAğ: Fiilleri geçici olarak isimleştirerek isim-fiil üretmenin yanında kalıcı isimler veya birleşik yapılar oluşturabilen bir ektir. Tazehurmatu ağzında kullanım sıklığı yüksektir:

tēzede baqqallıg bele *sebze satmağ* neçeydı tēzede “tazehurmatuda manavlık böyle sebze satmak nasıldı tazehurmatuda” (a. 19).

seleşmeğ zābıtlardan çoh çoh zāhmetti “subaylarla konuşmak çok çok zordu” (b. 194).

bele *yemeğ* yerdığ bele gözel sinimiz vardı kaşşuğ çatal bele şeyler işte koyardığ “böyle yemek yedik böyle güzel tepsimiz vardı kaşık çatal böyle şeyler işte koyardık” (m. 95).

ordan işte zere 'etliğ ederdí fellehliğ ederdí *içmeğ davar beslemeğ* esesí ussudí her yerde ussu var hayat olardı “oradan işte çiftçilik yapardı bahçıvanlık ederdí içmek davar beslemek esası sudur her yerde su olduğunda hayat olurdu” (ğ. 4).

-mA: -mAk ekinin son sesinin ünlüler arasında yumuşayıp kaybolmasıyla oluşan, kalıcı ad yapma özelliği –mAk’tan daha güçlü olan –mA ekinin (Korkmaz, 2017: 91) Tazehurmatu metinlerinden derlenen isim-fiil ve kalıplaşmış ad türettiği örnekler aşağıdadır:

têzede hayattan seleş *seleşme gülme* éyyidí sēniçin “tazede hayattan konuş konuşma ve gülme iyidir senin için” (l. 2).

bir hesteliğ tutu özünü bele *titretme* tutu özünü valla apardığ erbile özünü ‘ileç vërdiler özüne fayda étmedi “öyle bir hastalığa yakalandı titreme tuttu kendisini vallahi götürdük erbile ilaç verdiler ona fayda etmedi” (m. 50-51).

ye çeşçeç édibtí ye *dögme* aşı ye bah bir kazan mercimek aşı édibtí ye de terhana édib getirdi “ya tarhana yapmış ya bulgur aşı ya bak bir tencere mercimek aşı yapmış ya da tarhana yapmış getirdi” (f. 39).

alla étmesin mene bir refsa vürmasın rafsa yá’ni *tepme tepme* vürmasın mene “allah korusun bana bir tekme vürmasın rafsa yani tekme tekme vürmasın bana” (b. 276).

-Iş: -mA ve -mAk isim-fiil ekleri, kullanım sıklığı en yüksek olan eklerdendir ancak -Iş isim-fiil ekinin sıklığı -mAk, -mA eklerine göre daha düşüktür (Özmen, 2018: 159). Tazehurmatu ağzından derlenen metinlerde az sayıda kalıcı isimde tespit edilmiştir:

nece olar *yannış* annalar sení valla dedím kim ne annar annasın “nasıl olur yanlış anlarlar seni vallahi dedim kim ne anlarsa anlasın” (m. 70).

têzehurmatuda bir kavğa olíb bir *dögüş* olíb adı padşah şeh báhadır yá’ni teymurlengín oğlı ara yerlerinde bir dögüş olub “tazehurmatuda bir savaş olmuş adı padişah şeyh bahadır yani timurlenkin oğlu aralarında bir savaş olmuş“ (d. 25).

ah baba alla o günü hiç getirmesin o ilí nehat oldı yá’ni *yağış* hiç olmadı “ah baba allah o günleri hiç getirmesin o yıl kıtlık oldu yani yağmur hiç yağmadı” (b. 176).

2.4.5.2. Sıfat -Fiil Ekleri

Üç fiilimsi çeşidinden biri olan sıfat-fiiller, “zaman ve hareket mefhumunu muhafaza eden, fakat isim gibi kullanılan, isim gibi çekilen (Ergin, 334)” fiilimsidir. Sıfat-fiillerin ifade ettikleri zaman, lehçeden lehçeye farklılık gösterebilmektedir. Durum sıfat-fiil eklerinin fonksiyonları için de aynıdır. Bir lehçede –An ile gerçekleşen işlev, diğerinde –DXk ile karşılanabilmektedir. (Ağlanmaz, 2006: 52-53). Yine birçok ek ortak olsa da bir kolda bulunan ek diğer kolda bulunmayabilmektedir. Tazehurmatu ağzında metinlerden tespit edilen ekler aşağıdadır.

-(y) An: -(y)An (<GAN) eki, Türk dili sahasında en geniş kullanım alanına sahip sıfat-fiil ekidir (Ağlanmaz, 2006). Başka yapılara temel teşkil etmesi bakımından da önem arz eden ek, “geniş zaman” içeriği taşımaktadır.

kaçan kaçana bizim de üzümüz hepsî kan “kaçan kaçana bizim de yüzümüzün hepsi kan” (l. 57).

he nedim severem bele şey *olan* oldı işte “evet ne yapayım seviyorum böyle şey olan oldu işte” (l. 50).

atan tutan belî döğü bizim de üzümüz hepsî kan “atan tutan belli değil bizim de yüzümüz hep kan” (l. 57).

emîr gelîb bî mantıkada erkek kısmın hepsin öldürsünler fe *kaçan* kaçıb *kaçmıyan* öldürübler hette yevlerin yıhıblar “emir gelmiş bir yerde erkek kısmının hepsini öldürsünler (diye) ve kaçan kaçmış kaçmayı öldürmüşler ve evlerini yıkmışlar” (ğ.13-14).

-DXğ: İlk olarak Köktürk yazıtlarında tespit edilen ek (bk. Hunutlu, 2020), geçmiş zaman anlamı taşımaktadır. Bu ek de -(y)An eki gibi ve hatta daha fazla oranda başka yapıların oluşmasında önem teşkil etmektedir. Aşağıda, metinlerden derlenen örnekler yer almaktadır:

çî şurtı bir zabıtı medeni *olmadığına* “iki polis bir subay sivil olmadığına” (e. 16).

bir dene de vurdım ‘eynen o *çaldığım* yere iki dene vurdım “bir tane daha vurdum aynen o vurduğum yere iki tane vurdum” (b. 284).

evvel sebbeh ertedenen *kağardığ* bî meçteb *olmadığı* günleri deyrem “evvel sabah erkenden uyanırdık bu okul olmadığı günleri söylüyorum” (m. 5).

-mXş: Geçmiş dönemlerde işlek olmasına rağmen bugün Karluk ve Kıpçak grubu lehçelerde kullanılmayan veya az kullanılan bir ek olduğu için Oğuz grubuna atfedilen –mXş sıfat-fiil eki (Sadybekov, 2015: 987), Tazehurmatu ağzından derlenen metinlerde bir örnekte tespit edilmiştir:

konşuya bel bağlayan eçmecî *doğranmış* kalar “komşuya bel bağlayan ekmeği doğranmış kalır” (l. 110).

2.4.5.3. Zarf –Fiiller ve Zarf-Fiil Fonksiyonundaki Diğer Birimler

Zarf-fiiller, “zaman, durum, sebep, şart, kıyaslama, karşıtlama, bedel vb. anlamlarla” temel cümlenin veya başka bir fiilimsinin geçici zarfını oluşturan ve öge alabilen unsurlardır (bk. Gülsevin, 2020: 136). Tazehurmatu ağzında metinler itibarıyla tespit edilen zarf-fiiller ve zarf-fiil görevli birimler şöyledir:

-(y)A: İkileme halindeki zarf-fiillerde, betimlemeli birleşik fiillerde ve kimi donmuş yapılarda görülen (Özezen, 2008: 331) ekin Tazehurmatu ağzında -metinlerden hareketle– zarf-fiil işleviyle çok işlek olmadığı söylenebilir.

esçi zamana deseydiler dönsen vallah *kaçça kaçça* giderdim “eski zamana deseydiler dönsen vallahi koşa koşa giderdim” (l. 103).

-ken: -ken eki, “esas itibarıyla zaman ve tarz bildiren zarf-fiiller oluşturur (Gülsevin, 2000: 138).” Ekin kökeni üzerine çeşitli görüşler bulunmaktadır. Ekin Eski Türkçede farklı kelime türlerinin üzerine gelmesi, edat kökenli bir kelimedenden gelmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir (Özmen, 2014: 13-14). Aşağıda, metinlerde tespit edilen tek örnek yer almaktadır:

oğlum *gelerken* elinde bir şeyler gētürirdi “oğlum gelirken elinde bir şeyler getirirdi” (l. 111).

-DXğCA: Birden fazla ekin kaynaşmasıyla oluşan bu yapı, –DXk sıfat-fiil eki ile çen “çenli” sözünün (Söyegov, 2000: 444’dan akt. Kayadibi 2008: 74) veya –CA ekinin birleşmesinin sonucudur (Korkmaz, 2007: 1026). Tazehurmatu ağzında da bulunmaktadır:

indí bu cile *bahtığça gördüğçe* mi‘dem bulanırı “şimdi bu nesile baktıkça gördükçe midem bulanıyor” (l. 104).

hecciyeye o küçük oğluyun hakatın ële bî bele *olduğça* sürer “hacı teyze sen o küçük oğlunun hikayesini anlat bu böyle olduğça sürer” (l. 83).

-(y)AndA: -(y)AndA (<-(g)AndA), Orta Türkçe döneminde kullanılmaya başlamıştır. Bugün birçok Türk lehçesinde bu yapı mevcuttur (Karasoy, 2016). Zarf-fiillere doğrudan kişi bağlanmamasına rağmen Irak Türkmen Türkçesinde -AndA ekli zarf-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı karakteristiktir (Gökdağ, 2012: 118). Tazehurmatu ağzında da söz konusu olan bu özellik, aşağıda metinden derlenen bazı örneklerde görülmektedir:

bele cisimli döğülüydí bes men meķeyet olurđum delli kimindí *baķanday* özüne mende “böyle bedenli değildi ama ben dikkatliydim baktığında kendisine deli gibiydi” (b.226)

ikincisinde *ķırlendem* dörttene saldılar canıma dörtteneyden dörtteneyden bes men yá‘ni yêhem vermedim bele kırdiler meni *ķırendelerde* vazgeşmedim “ikinci defa vurduğumda dört kişi daha saldılar üstüme ama ben yani yakamı vermedim böyle beni vurdular vurduklarında vazgeçmedim” (b. 201).

he bir cüt tepme geriden vurdım beline tappoğtan *vurandam* kaķım yalan dëyim yıhıldım *yıhulandam* birçere dolandım “evet bir çift tekme arkadan vurdum beline topuktan vurunca kalkıp yalan mı diyeyim yıkıldım yıkılınca bir kere dolandım” (b. 287-289).

-DXğXydAn: Türk dili alanında -DXk ekinin çeşitli eklerle birleşerek zarf-fiil fonksiyonlu yapılar oluşturması alışıldıktır. Irak Türkmen Türkçesinde bulunan -DXğXydAn bunlardan biridir. İyelik eki ve n ile genişleyen vasıta ekinden oluşan ekin fonksiyonu, –Ar...-mAz zarf-fiilin fonksiyonuyla örtüşmektedir. İlk eylemden sonra ikinci eylemin gerçekleşmesindeki anılığı veya çabukluğu ifade eder.

heccı yève *vardığından geldiğiyden* yemeğ yerig “hacı eve varır varmaz gelir gelmez yemek yeriz” (l. 106).

işte men çihardım mehelleye uşaglardan top ya da kaçım kaçım oynardığ hette meğrîbe keder hemen meğrîb *olmağından* herkeş yève girerdi “işte ben çıkardım mahalleye uşaklarla top ya da kaçım kaçım oynardık hatta gün batana kadar hemen gün batır batmaz herkes eve girerdi” (m. 8-9).

evvel ramazan çoğ hoşuydu meselen ramazannan bir gün evvel beklerdig i’len ossın hemen i’len *olmağından* bî cemi’lerde başlarda tesbihet teravih namazı gēderdig “önceleri ramazan çok hoştu mesela ramazandan bir gün evvel beklerdik ilan olsun ilan olur olmaz bu camilerde başlarda tesbihata teravih namazına giderdik” (m. 146-148).

-(y)XncA: Türk dili alanının en işlek zarf-fiil eklerinden olan -(y)XncA ekinin temeli, Eski Türkçedeki -GXnCA şekline dayanmaktadır. Bu ekin Türkçenin kollarında genellikle sınırlama, zamandaşlık ve karşıtlık-kıyaslama bildirdiği görülmektedir (Hünerli, 2012). Ek, Tazehurmatu ağzında da tespit edilmiştir. Örnekte bütün bu fonksiyonlardan farklı olarak *açıklama* işleviyle kullanıldığı belirlenmiştir:

indî fereğ oldî deyim sene bî heyvanat kaçtı *kağınca* nedî bî kısrak mısrag kaçtı “şimdi farklılaştı diyeyim sana bu hayvanat kalktı kalkınca (kalkmak deyince) nedir bu kısrak mısrag kalktı” (b. 51-52).

-(A)r...-mAz: Asıl fiildeki hareketin, oluşun zarf-fiilli fiildeki hareket veya oluştan sonra çabuk bir şekilde gerçekleştiğini ifade eden bu zarf-fiil eki Tazehurmatu ağzında da tespit edilmiştir:

babam *geçer geçmez* bir zamanda bir ses geldî hemen kapkaranuğ oldî “babam geçer geçmez o anda bir ses geldi kapkaranlık oldu” (l. 53-54).

-mAgtAn evvel: Türkiye Türkçesindeki –mAdAn önce yapısıyla örtüşen bu birim, isim-fiil eki -mAg ile ayrılma hâli ekinden oluşur ve ana fiildeki hareketin, oluşun daha önce olduğunun bilgisini verir:

siz bîrda aldıyız yosa irana g ttiıyız ora *gelmeğten evvel* onı sele “siz burada mı kaldınız yoksa irana mı gittiniz oraya gelmedne  nce onu s yle” (b. 98).

eşçiden t ze neceydı indı nece oldu *kerk ge getmeğten evvel* sen kerk klı d g sen “eskiden taze nasıldı Şimdi nasıl oldu kerk ge gitmeden  nce sen kerk kl  değilsin” (b. 2).

-(y) AnnAn (sora): Kimi T rk lehçelerinde -(y)An sıfat-fiil eki, +dAn ayrılma h li ekiyle birleŐip -nd->-nn- ilerleyici benzeŐmeyle -AnnAn Şeklini alarak (Doğan, 2012: 363) bir zarf-fiil birimi olarak kullanıma girmiŐtir. Sonra edatıyla geniŐleyebilen bu yapı, eylemler arasında  ncelik-sonralık iliŐkisi kurar. Tazehurmatu ağzında işlektir:

yemeğ *bitennen sora* ıardığ yazıya hediğeye “yemek bittikten sonra (bitince) ıkardık dışarıya bahçeye” (l. 108).

mını *edennen sora* bir b y g  p c merdiğ “bunu yaptıktan sonra (yapınca) bir b y k k p g merdik” (f. 72).

-mAğtAn (barabar): T rk dili sahasında gemiŐten bu g ne asıl zarf-fiil ekleri yanında yukarıda da g r ld ğ gibi birden fazla ekin ve kimi zaman bazı s zc klerin eklenmesiyle zarf-fiil fonksiyonu kazanan birimler de kullanılagelmiştir (Salan, 2015). Tazehurmatu ağzında bulunan -mAktAn (barabar) yapısı da b yledir. –ArAk, -Ar...-mAz birimlerinin iŐlevine sahiptir. AŞağıda metinlerden derlenen  rnekler yer almaktadır:

‘eynen oreeni *oynamağtan* davıldan filanan aparırdılar yevine “aynen damadı oynayarak davul ile filan evine g t r rd ler” (f. 31).

ığırmağtan barabar d nd  kabırđasına bağtı *bağmağtan barabar* hemen t ng ld m boyn boğazına v lla bir dene aldım “bağırır bağırmaz d nd  kaburgasına baktı bakar bakmaz direkt zıpladım boynuna boğazına vallahi bir tane vurdum” (b.294-295).

yıh bilmedim  z n endim boynan *enmeğten barabar* aŐađya aŐtım dolandı  z  *dolanmağtan barabar* ardı mene oldı *olmağtan barabar* bir de vurdım bırasına bir kert vurdum onu yıkamadım indim boynundan iner inmez aŐađya aŐtım dolandı dolandır dolanmaz sırtı bana d nd  olur olmaz tekrar vurdum burasına bir tekme” (b.296-297).

2.5. T RETME

T rkçe eklemeli bir dildir ve kelime t retme yapım ekleri denilen eklerle gerekleŐmektedir. Yapım ekleri genellikle “mevcut k k ya da g vdelerden yeni fiil veya isim g vdeleri yapan ekler (bk. BaŐdaŐ, 2006)” olarak tanımlanır ve d rt başlıkta ele alınır. Tazehurmatu ağzında metinlerde tespit edilen kimi yapım ekleri Ő yledir:

2.5.1. İsimden İsim Yapan Ekler

-An: oğlan: valla uşağlarım işte üç tenedi ĉi *oğlan* bir kız “vallahı çocuklarım işte üç tanedir iki oğlan bir kız” (l. 81).

-dA: *günde:* günde bir dene gēlí yēvime “günde bir tane geliyor evime” (a. 13).

-mAn: *káraman:* bele aşağda üş tepe yer var ordaymış sora ayrı yerdeyímıř *káraman* diyeriğ “böyle aşağda üç tepe yer var oradaymış sonra ayrı yerdeyímıř karaman deriz” (d. 29).

türkmanam: evvel kimse seleşebilmirdi kimse men *türkmanam* diyebilirdi (a. 76-77).

-sAk: *samırsağ:* ‘ácele *samırsağ* utarığ “acele sarımsak yutarız” (f. 118).

-lXđ: *günlüğ:* bamya aparırdım *günlüğ* şey “bamya götürürdüm günlük şey” (a. 21).

kışlığ: *kışlığ* ne eçerdiyiz en çoh “kışlık ne ekerdiniz en çok” (a. 31).

-II: *duzlu/ yağlı:* çoh duzlu ve yağlı yemeğ “çok tuzlu ve yağlı yemek” (f. 117).

kerküklü: sen *kerküklü* döğüsen “sen kerküklü değilsin” (b. 2).

-sXz: *essüksüz:* doğzan bir senesinde o gāvga senede tēzede ydi yoğsa harada onda *essüksüz* annat “doksan bir senesinde o savaş sene(sinde) tazede miydi yoksa nerede onu eksiksiz anlat” (a.41)

-dAş: *arhadaş:* men *arhadaş* tutmadım “ben arkadaş tutmadım” (a. 16).

şardaş: heccínin bir *şardaşı* birinci şehidiydi tēzede “hacının bir şardaşı birinci şehitti tazede” (a. 51).

-gil: *kızgil:* gēlerdiler *kızgile* “giderdiler kızgile” (f. 7).

-Inci: *birinci:* heccínin bir *şardaşı birinci* şehidiydi tēzede “hacının bir şardaşı birinci şehitti tazede” (a. 51).

ikinci: çöreçenleri yēvinde ikinci sağ terefte duran “damatların evinde ikinci sağ tarafta duran” (b. 28).

-çI: *meyterçi:* *meyterçi* nēderdi “davulcu-zurnacı ne yapardı” (b. 21).

zer‘etçi/ bağvançı: tēzeřmatı milletı çohı fellehtı birda *zer‘etçi bağvançı* “tazehurmatu halkının çoğu bahçivandır burada çiftçi bahçivan” (d. 32).

-kI: indiki: çoh ‘eçeyib olub *indiki* gençler “çok tuhaf olmuş şimdiki gençler” (m. 11).

-Ağ: *kısrağ:* eşşek vardı *kısrağ* vardı “eşek vardı kısrak vardı” (c. 45-46).

2.5.2. İsimden Fil Yapan Ekler

-IA: *usula-*: bî bağı usulamağ geçe olardı “bir bağı sulamak gece olurdu” (d. 64).

pekle-: valla işte *pekledig* “vallahi işte temizledik” (e. 65).

yaşla-: ‘acele herkeş bir havulunu *yaşladı* “acele herkes bir havulu ıslattı” (m.143).

hazilla-: bîları *hazıllamağ* bîrez zehmetti “bunları hazırlamak biraz zordur” (d. 12).

-A: *yaşa-*: işte yaşadığ orda tekrib cirmî altı gün “işte yaşadık orada yaklaşık yirmi altı gün” (e. 72).

oyna-: eger oğlanlar olsalar hepimiz oturardığ oğlanlar *oynardı* “eğer erkekler olsa hepimiz otururduk erkekler oynardı” (l. 10-11).

-Ir: *ıfir-*: bir cismî varyıdı yá’ni *ıfirse* uçaram “bir vücudu vardı üflese uçarım” (b. 260).

-IAş: *yağlaş-*: bir kilo meterden koymaz adamı yağlaşsın “bir kilometreden bırakmaz adamı (ki) yaklaşsın” (e. 83).

seleş-: ona degme sen dur *seleşirem* “ona dokunma sen dur konuşuyorum” (b. 283).

-IAn: *kullan-*: bîları kullanam “bunları kullanayım” (b. 278).

2.5.3. Fiilden İsim Yapan Ekler

-Ağğ: *yatağ:* è bî arvad uşağ *yatağ* yohtı “e bir kadın çocuk yatak yoktu” (e. 45).

irağ: *irağ* sizden iki sümüş kırıldı “uzak sizden iki kemik kırıldı (b. 215).

pıçağ: cebinde pıçağ “cebinde bıçak” (m. 11).

-Im: *kaçım kaçım:* top ya da kaçım kaçım oynardığ “top ya da kaçım kaçım oynardık” (m. 8).

-çAğ: *utancağ:* annat bî *utancağdı* men seleşim yérine “anlat bu utangaçtır ben konuşayım yerine” (a. 2)

-X: *korhu:* *korhu* murhu yohtı “korku morku yoktu” (f. 56).

ölü: çoğ *ölü* olu “çok ölü oluyor” (g. 26).

-(X)n: *yağun:* daha *yağunsan* “daha yakınsın” (a. 60).

gēlín: bu *gēlínin* asbabın getirdiler “bu gelinin elbisesini getirdiler” (b. 12-13).

2. 5. 4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-Ar: *çihâr-*: bir çeriz kazıblar ussu *çihârdıblar* “bir küçük kuyu kazmışlar su çıkarmışlar” (ğ.6).

-Dir: *alıştır-*: *alıştırmıştı* kocamı “kocama öğretmişti” (b.138).

yandır-: o şazıya *yandırırđı* “o şarapnel yakardı” (b. 120).

-I(I): *açıl-*: bî cemí‘ler açılı “bu camiler açılıyor” (i. 15).

eçil-: onun emriyden *eçilibtı* “onun emriyle ekilmiş” (c. 103).

soyol-: bíz de *soyolduğ* “biz de soyunduk” (b. 282).

-n: *bogon-*: yaşlılar *boğondu* “yaşlılar boğuldu” (m. 145).

-t: *oynat-*: başlardılar *ât oynatmağā* (b. 8).

kapat-: hemen *kapadardım* “hemen kapatırdım” (m. 80).

-Xr: *bitir-*: külyeni bitirem “üniversiteyi bitireyim” (m. 60).

bişir-: oğlan yeví yemeğ *bişiri* “oğlan evi yemek pişiriyor” (f. 11).

2. 6. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar, kelimeler, kelime grupları ve cümleler arasında şekil veya mana yönünden irtibat kuran unsurlardır (bk. Sev, 2012: 107). Türk dilinin kolları bakımından zengin bir görünüm sergileyen bağlaçlar, farklı sınıflandırmalarla ele alınmaktadır. Bu tasniflerden biri şu şekildedir:

- a. Sıralama bağlaçları (ve, ile vb.)
- b. Denkleştirme bağlaçları (veya, yahut, veyahut, ya da vb.)
- c. Karşılaştırma bağlaçları (da...da, ya...ya, hem...hem, ne...ne vb.)
- ç. Pekiştirme bağlaçları (değil, dahi, da, ise, bile, ya vb.)
- d. Cümle başı bağlaçları (fakat, lakin, ama, ancak, yalnız, yeter ki, sanki, hatta, çünkü, keşke vb.) (Efendioğlu 2007). Tazehurmatu Türkmen Türkçesindeki belli başlı bağlaçlar şunlardır: ve, fe (ve), êhır, ama, amma, beke, bekem, belki, bes (fakat, sadece), ege...ege (ister...ister), eger, mege, hem....hem, ye....ye..., ne...ne, éleyse, fağat, ho, sendeme (meğerse), yá‘ní, lekin. Aşağıda derlenen metinlerden örnek cümleler bulunmaktadır:

‘ácele herkeş bir havulunu yaşladı koydu ağzına *ve* pencerelere neylon vurduğ “acele herkes bir havlu ıslattı ağzına tuttu ve pencerelere naylon vurduk” (m.143).

êhır men arhadaş tutmadım “çünkü ben arkadaş tutmadım” (a. 16).

çoğ ölü olu *ama* hemd ossun olmadı hepimiz döndüğ sağ dirri “çok ölü oluyor ama hamd olsun olmadı hepimiz döndük sağ diri” (g. 26).

süphe tutmadım arhadaşım vardı *amma* bozdıh daha tutmadım “sağdıç tutmadım arkadaşım vardı ama küstük daha tutmadım” (a. 16).

üçüncü ayın on beşinde *bekem* babayın yadına gelli “üçüncü ayın on beşinde belki babanın aklına gelir” (a. 53).

o yapırı bı yapırı çamır *belki* bir günde “o yapıyor bu yapıyor belki bir günde” (b. 42).

durdular mēnínnen *bes* gēlín gelende “durdu benimle sadece gelin geldiğinde” (a. 17).

yá'ní *ege* üzümünen ossın *ege* sebzesinen ossın “yani ister üzümle olsun ister sebzeyle olsun” (ğ. 6).

men kalsam *eger* hemen kımse seleşmesín “ben kalırsam eğer hemen kimse konuşmasın” (ç. 13).

bírez dimukratiya olub *gene* yüz bin hizib çihıb ortaya “bírez özgürlük olmuş yine yüz bin parti çıkmış ortaya” (a. 77).

hem nefesím çesıldı nefes alabilmirdim *hem de* kabırğam indí irag sizden ikí sümüç kırıldı “hem nefesim kesildi nefes alamıyordum hem de kaburgam indi sizden uzak iki kemik kırıldı” (b. 215).

ye çeşçeç édibtí *ye* döğme aşı *ye* bağ bir kazan mercímek aşı édibtí *ye de* terhana édib “ya keşkek yapmış ya döğme aşı ya bak bir kazan mercimek aşı yapmış ya da tarhana yapmış” (f. 39).

vermíyibler *ne* ussu *ne* yemeğ bele rezilíg olmaz “vermemişler ne su ne yemek böyle rezillik olmaz”.

on beş gün terç éderdí *mege* bı kuruşın éyyí “on beş gün terk edilirdi çünkü bu kurusun” (b. 43-44).

geç oldı *eleyse* kal yemeğ *ye* “geç oldu öyleyse kal yemek *ye*” (e. 102).

üç aydan sora *sendeme megerse* gece geldiler birda idam olub “üç aydan sonra meğerse gece geldiler burda idam olmuş” (a. 55).

onnan sora bele kalırdı evvelkiler çoğ cömerdiydí *ho* he indí deme “ondan sonra böyle kalırdı evvelkiler çok cömertiydi yoksa evet şimdi deme” (b. 35).

2.7. ÜNLEMLER

Tazehurmatu ağzında başlıca ünlemler şunlardır: *ah, hey, oho, viy, oyha, vili, yo, he, e, kura*.

Aşağıda örnek cümleler yer almaktadır:

ah baba alla o günü hiç getirmesín “ah baba allah o günleri hiç getirmesin” (b. 176).

hey oho men gédirem femele “hey of ben gidiyorum hoşça kalın” (ç. 20).

viy yoh dayı kusura bahma sen annat olara boş vèr sen “ya hayır dayı kusura bakma sen anlat onları da boşver sen” (ç. 6).

vili kîmiyden işibek etti sîzî gördü “yapma ya kiminle kavga etti sizi gördü” (b. 216).

oyha sene bele deyrî “yapma ya sana böyle mi söylüyor” (b. 268).

yo hey ‘askeriye gēlince *hey* ‘askeri diyim sene yığıntıdı “hayır hey askeri bölgeye gelince hey sana söyleyeyim toplanmıştı” (b. 51).

he sürdüm hele men on yaşındaydım babam alıştırıdı mēnî “evet sürdüm daha ben on yaşındaydım babam öğretti bana” (a. 63).

otirdiğ az çoh *dî* gün battı “oturduk az çok taaa gün battı” (e. 85).

e ne bilim *kura* işte “e ne bileyim lan işte” (a. 72).

yarın gün batanda *yalla* olaşırığ yanınıza “yarın gün battığında yallah ulaşırsız yanınıza” (e. 66-67).

haşsı *ayabā* ‘alî eçber o bele yèvleri içerdeydi “hangisi eyvah ali ekber o böyle evleri içerdeydi” (b. 95).

2. 8. EDATLAR

Edat, sekiz kelime türünden biridir. Oruç (1999: 536), alanda önemli kaynaklardaki görüşlerden hareketle edatlara dair çeşitli özellikler ortaya koymuştur. Edatların tek başına anlamlarının olmaması, iki kavram arasındaki ilişkiyi belli etmeye yaramarları, şekilce kelime işleyişçe isim çekim eki niteliğinde olmaları bunlardan en belirleyici olanlardır. Tazehurmatu ağzındaki belli başlı edatlar ve metinlerde tespit edilen örnekler şöyledir:

he valla meçtep kenşerinde olduğı için dediğ kırtasiye yapag “evet vallahi okul karşısında olduğı için dedik kırtasiye yapalım” (m. 43).

karanuğ *olduğuçun* görmirem bir şey sora his ettim üzüme bir şey usu kimin atırı “karanlık olduğı için görmedim bir şey sonra hissettim yüzüme bir şey su gibi atıyor” (m. 30).

he valla işte dediğim *kimin* tukanı bele koydum yerinde “evet vallah dediğim gibi dükkanı böyle koydum yerinde” (m. 49).

valla nece görüm i ‘tiyedi mene *göre* mene *göre* özlerine *göre* harabtı “vallahi nasıl göreyim normal bana göre bana göre kendilerine göre kötüdür” (a. 70).

umbirinci aya *keder* bir kıtra yağış düşmedi “on birinci aya kadar bir damla yağmur düşmedi” (b. 176).

tavğa teref bîrez gēttiğ “tavuka doğru biraz gittik” (e. 30).

çırpı *sebebîne* hēvîceye gēttiğ “ağaç sebebine haviceye gittik” (b. 144).

senevay kıyamet kıoptı “sanki kıyamet koptu” (l. 54).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkmenlerin Irak'ta büyük bir topluluk olarak bulunmaları, H. 54 yılına kadar gider. Muaviye döneminde Buhara'ya gönderilen Emevi kumandanı Ubeydullah bin Ziyad, Buhara kuşatmasında başarısız olmuş, dönüşte silah kullanma becerileri ve disiplinleriyle öne çıkan yaklaşık 2000 Türkmen askerini beraberinde getirmiştir. O tarihten bu yana Irak'a çeşitli vesilelerle Türkmen göçü devam etmiştir. Tarih boyunca Irak'taki dengelerde önemli bir etken olan Türkmen varlığı, özellikle Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından itibaren bölgede büyük zorluklar, katliamlar, asimilasyon politikalarıyla karşılaşmıştır. Bugün de Türkmenler kültürü, dili, kimliği, varlığı için zorlu bir mücadele vermektedir.

Bu çalışmada Irak Türkmen Türkçesinin kollarından Tazehurmatu ağzının şekil bilgisi değerlendirilmiştir. Bunun için Tazehurmatu'da çeşitli yaş ve meslek gruplarından insanlarla görüşülmüş ve ses kaydı alınmıştır. Bölgenin İşid kontrolünde olması ve pandemi devresi, derleme sürecini olumsuz etkilemiştir. Nihayetinde elde edilen ses kayıtları deşifre ve transkribe edilmiştir. Metinlerden elde edilen veriler şekil bilgisi kapsamında incelenmiştir. Ancak Tazehurmatu ağzının yalnızca şekil bilgisi değil ses bilgisi ve söz dizimi açısından da önemli veriler içerdiği belirtilmelidir. Bu çalışmanın Irak Türkmen Türkçesinin kaybolma tehlikesi altında olan Tazehurmatu ağzının kayda geçirilmesi noktasında önem arz ettiği düşünülmektedir. Türkçenin tüm kollarının olduğu gibi Tazehurmatu ağzının da bütün yönleriyle ortaya konulması önemlidir. Bu noktada bu tez çalışması yalnızca bir başlangıç olarak kabul edilmelidir. Aşağıda, Tazehurmatu ağzına yönelik Türkiye Türkçesi de göz önüne alınarak yapılan kimi önemli tespitler yer almaktadır:

1. Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde çoğul eki 4 allamorfa sahiptir. Son sesinde -n yer alan kelimelerden sonra ek -nAr olmaktadır: *edenner* “edenler” (b. 61).

2. +DAn ayrılma hâli eki, /n/ ve /m/ sesi ile biten kelimelerden sonra yine ilerleyici benzeşme neticesinde -nAn biçiminde görülmektedir: *kuyruğunnan* “kuyruğundan” (b. 16).

3. Belirtme hâli eki üçüncü tekil kişi iyelik ekinden sonra -n şeklindedir: dışdâşasın “elbisesini” (b. 17).

4. Tazehurmatu Türkmen Türkçesinde vasıta hâlinin temel işaretleyicisi -DAn (-nAn) ekidir. Bu ek, *ile* edatının ekleşmiş şekli olan -IA ekinin -n vasıta hâli ekiyle genişlemiş şeklidir. Ek çeşitli fonetik hadiseler neticesinde mevcut biçimini almıştır: *attan* getirdiğ “atla getirdik” (a. 8)/ *sileymannan* geldi “süleyman ile geldi” (b. 89).

5. -mX soru eki, Irak Türkmen Türkçesinin diğer kollarında olduğu gibi Tazehurmatu ağzında da yoktur. Evet-hayır soru cümlelerinde soru, tonlamayla ve cümlenin son hecesinin vurgulanması ile oluşmaktadır: dokuzan birde *têzedeydi* “doksan birde tezede miydin” (b. 38).

6. Irak Türkmen ağızlarının dikkati çeken özelliklerinden biri 2. şahıs iyelik ve fiil çekimlerinde “ng” sesinin “v” ve “y” sesine ayrılmasıdır. Tazehurmatu /y/ yönündedir. Dolayısıyla y ağızları arasındadır. İyelik ikinci şahıs ekleri -(X)y ve -(X)yXz şeklindedir: *babay* “baban (l. 18), *babayız* “babanız” (ç. 8).

7. Birinci tekil kişi zamiri “mēn” ve üçüncü çoğul kişi de “olar/onnar” biçimindedir. Dönüşlülük zamiri “öz” şeklindedir. Her şahsa çekimi vardır.

8. “Şu ve şunlar” işaret zamirleri bulunmamaktadır. “bî” işaret zamirinin hâl ekleriyle çekiminde “munı, muna, munda, munun, munca” biçimlerine de rastlanmıştır: bele *munca* büyüğüdü “böyle bunun kadar büyüktü” (b. 15).

9. Tazehurmatu ağzında “ka>ha” soru birimiyle ve “ne” ile oluşmuş soru kelimeleri çokçadır. Bunlardan bazıları hazaman (ne zaman), hara (nere), haşsı (hangisi), harda, hardan, hanı; nanca (ne kadar), neçe (kaç tane, ne kadar), nece (nasıl), naşsı (hangisi)’dir.

10. Belirsiz geçmiş zamanda -mXş ekinin yanı sıra -Xb (-Xp, -XptI) eki de kullanılmaktadır. Birinci şahıslarda görülmeyen bu ekin kullanım sıklığı -mXş’a göre yüksektir. Ek, belirsiz geçmişin yanında belirli geçmişi de işaretleyebilmektedir.

11. -yor şimdiki zaman eki yoktur yerine -Xr kullanılmaktadır. Çekimde /r/ nin 2. şahıslarda düştüğü, 3. çoğulda gerileyici benzeşmeye uğradığı görülür. 3. tekilde ise bir -X sesi ortaya çıkmıştır. Kimi araştırmacılar bunun “ol” zamirinin kalıntısı olduğunu düşünmektedir: *konuşuru* “konuşuyor” (ç.4) / *alısız* “alıyorsunuz” (i. 31) / *konusullar* “konuşuyorlar” (ç. 6).

12. Geniş zaman eki -(A)r’dır. Çekimde /r/ nin 2. tekilde bazen, 2 çoğulda devamlı düştüğü; 3. çoğulda gerileyici benzeşmeye uğradığı veya bazen düştüğü görülür: *kalasız* “kalırsınız”(l. 46) / *gideller* “giderler” (d. 25).

13: -mAlI eki yoktur. Yerine gere, lazım, ille/illa, mecbur gibi sözlüksel işaretleyiciler kullanılmaktadır.

14. Emir-istek kipinin ikinci tekil şahıs çekiminde Eski Türkçe ve sonrasında emir pekiştireci olarak kullanılan -gII ekinin genişlemiş biçimi olan -GıAn eki bulunmaktadır. Üçüncü şahısta son sesin düşebildiği görülmektedir. Birinci çoğul ise -(y)Ağ, -(y)AğIn şeklindedir: *geleğın* “gelelim” (b. 4) / *yıggınan* “toplanın” (c. 106) / *girsiler* “girsinler (m. 136).

15. Tazehurmatu morfolojisi ek-fiil bakımından değerlendirildiğinde bildirme ekinin -DI şeklinde olduğu görülmektedir, sondaki /r/ düşmüştür. İ- fiili ise çoğu zaman araya bir /y/ alarak kelimeye eklenir. Olumsuzluk “değil” kelimesinin ses değişikliğine uğramış şekli olan “dögü” ile yapılmaktadır: *yohuydi* “yoktu” (c. 45) / *ëyyidi* “iyidir” (l. 2) / *beli döğü* “belli değil” (l. 57).

16. Tazehurmatu ağzı zarf- fiiller bakımında oldukça zengindir. Farklılık arz eden kimi zarf –fiil ekleri şöyledir: -(y)AndA, -DXğXydAn, -mAğtAn evvel, -(y) AnnAn (sora), -mAğtAn (barabar). Zarf-fiillere doğrudan kişi bağlanmamasına rağmen Irak Türkmen Türkçesinde -AndA ekli zarf-fiillerin iyelik ekleriyle kullanımı karakteristiktir. Aynı özellik Tazehurmatu için de geçerlidir: *yıhılandam* “(ben) yıkılınca” (b. 303) .

17. Türetmede dikkat çeken eklerden biri –gil ekidir. Bu ekin *genellikle* bir /i/ ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bunun üçüncü tekil iyelik olma ihtimali yüksektir. Bu durum bazı araştırmacıların “gil”in “aile,ev” anlamına gelen bir kelime olduğu ve ekin buradan geliştiği görüşünü destekler niteliktedir: o dayı *hüseyingili* de eçerdiler “hüseyin dayıgillerde ekerlerdi” (l. 32)/ benim dayımgili de hepsı heste olmuşular “benim dayımgiller de hep hasta olmuş”

18. Metinlerde üç kelime dikkat çekicidir. Bunlarda –ka birimi bulunmaktadır. Birim “o” anlamına gelmektedir: *oğlankası da* bîrez nerehetiydı “o oğlanı da biraz yaramazdı” (m. 99)/ bir neçe gün gētmediğ *tukanakaya* sora “birkaç gün gitmedik o dükkana sonra” (m. 37)/ ‘eşçereke dedı “o askere dedi” (e. 59)

19. Ünlemlerde oho, viy, oyha, vili, ayabā farklı ünlemlerdir. Edatlarda *senevay* “sanki” ve “gibi” edatı yerine “kimin” dikkat çekmektedir. “Kimin” Uygur Türkçesinde görülen ve tarih boyunca çeşitlenen “kibi”nin türevidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

Ahmet Ali

Doğum Tarihi ve Yeri: 1934, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

a.Genel Hayat

- 2 Yardımcı: buyrın konuş annat bî utancağdı men seleşim yérine
Yardımcı: konuş toy neçe olardı sēniy toyıy neçe oldı
- 4 Kaynak kişi : ne konuşım sızde olar da eşider indı
Yardımcı: toy neçe olardı toy tēzede toy neçe olardı yo da başka şey annat
- 6 Kaynak kişi: mēnım meyerden ettiğ
Yardımcı: yá'ni attan gētirdiyiz yoğsa
- 8 Kaynak kişi: attan gētirdiğ kısraktan gētirdiğ hette hava savuğtı
Yardımcı: neçeydı meselen neçe giderdiler kızı istemeğe neçe olardı bılar
- 10 Kaynak kişi: kısraktan gētirdi sen geç 'alı yannına
Yardımcı: yá'ni dilekçi elçilığe neçe giderdiyiz kim yaptı işiy
- 12 Kaynak kişi: mēn elçilih 'ammım alla 'afetsin konuşına ibo ekbere demışti kardaşı deyrı yavı
gelib kızı kaldırmırı menim günde bir dene gēli yevime istire gēlsin kızı kaldırsın hılas olım
günde bir dene kapımı çallı oydı dedem gētti işte alla 'af etsin bitirdi gēldi işte üzüg tahtıh
Yardımcı : evvel süphe çekmeğ vardı süphe neçeydı
- 16 Kaynak kişi: ehır men arhadaş tutmadım süphe tutmadım arhadaşım vardı amma bozdıh daha
tutmadım çı dene mü'eğket o cesimden şeker şükür oğlı olar durdular mēnımn bes gēlin
18 gelende onca süphem yoğuydı süphe etmedim
Yardımcı : dēyrem heccı şeydı evvel baqqallıg neçeydı tēzede baqqallıg bınnar bınnarı sele
20 bele sebze satmağ neçeydı tēzede her şey gügerer yá'ni
Kaynak kişi: valla eydı pikaptan men mal aparırdım bamyaya aparırdım günlig şey
22 aparırdım sora kerkügte tükán tutım orda tükende aparırdım satardım işte rısk vèren de allahtı
Yardımcı: tēzede neler çıhar da yá'ni daha neler gögerirdi bamyadan başka
24 Kaynak kişi: valla ekteriyet bamyaydı işte biberdi ye bamyada bídı bılarıydı meyvede pırtıkal
nar

- 26 Yardımcı: neçe eçerdíyız bıları neçe eçerdíler bızlere annat onnarı özıy
Yardımcı: eçmegín neçe eçerdíyız sızler
- 28 Kaynak kışı: kíme haa helbet şıtil vıurardıg bamya tuhumnanıydı obırlerı biberdı
badıncanda şıtil taya éderdíler şıtil alırdıg şıtil vıurardıg tamatadı bular şıtıldı bes bamya
- 30 tohımnanıydı
Yardımcı: be kışlıg neçeydı kışlıg ne eçerdıyız en çoğ
- 32 Kaynak kışı: kışlıgta tohumnanıydı tohım seperdíler
Yardımcı : en çoğ tazedede zeytün kımın varıydı tazedede zeytün
- 34 Kaynak kışı: valla bağlarda varıydı zeytün bı bağlarda varıydı indı
bahıram bı etrafımızde olan bağlar bı gavır bağları onnar obırlerı hemsı
- 36 çöçördübler o nüsed bağ vardı onın dörd bir etrefı zeytinidı hepsın çesıbler 'ıraq düşeni bele
olub
- 38 Yardımcı : dèyrem sēnıy toyıy neçenci ilde oldı
Kaynak kışı: menım toyım ellı seçız temmuz on dörd temmuz ellı seçız
- 40 Yardımcı: doqzan birde tazedeydı
Yardımcı: doqzan bir senesinde o gavğa senede tazedeydı yoğsa harada onda essüksüz annat
- 42 bıze
Kaynak kışı: doqzan bir senesinde husa olmadı (gévadtan) koydıg çıhtıh hara bırdan
- 44 gèttıg kerküge dayımgile gèttıg gèttıg ordan sora husa oldı ceyş gèldı bilmem ne gèldı daha
çıhtıh sıleymanıya yolın tuttıg kere 'incıre çımın uşaglar menımnenidı çı dene hesenen
- 46 mehemed ayahtan yērıdıg oydı valla müşe'e gèldı cüm'e beggılın müşe'e gèldı durdı mindıh
gèttıg me'yen üç gün kaldıh şeyde çımçımaldı dèdíler ceyş gèldı kerküğü aldı ceyş valla
- 48 kahtıh bıçere sıleymanıyeye gèttıg gèttıg sıleymanıyeye bir meçtebe koydılar bızı ordada
kaldıh çı üç gün onnan sora daha kalabılmadıh geçtıh hudude ordan geçtıh iran'a daha gèttıh
- 50 me'eyen iranda üç ay kaldıg onnan sora 'af vèrdı gör be gör valla geldıg
Yardımcı: heccının bir kardaşı birinci şehidiydı tazedede rehmetlı neçede 'ıdam oldı
- 52 Kaynak kışı: özi haşsı ildi he sekzen sekzen üçüncü ayın on beşı evvel vahid benim
kardaşım gèttı birinci vahıt şey yètmış doqkuz üçüncü ayın on beşinde bekem babayın yadına
- 54 gellı apardılar özünü üç ay kaldı içerde üç ay dolandıg oyziya kaç bızyıya kaç sayaraydan bir
neticeye olaşmadıg üç aydan sora sendeme megerse gece geldiler bırdı 'ıdam olub hıız
- 56 köpekler dèdíler gèdın şeyiyız aparın sekzenın üçüncü ayın on beşinde özımız gèttıg aldıg
apardıg hele dèdíler para vèrın ancağ veriğ canazanı vermesseyiz almassız dèdíler
- 58 Yardımcı: heccı birinci tukan en eski tükən tēzehurmatuda kımınıdı onda hardanıydı
Kaynak kışı : bizim heccı hemzegılleriydı olardı indı de orda oturublar
- 60 Yardımcı: be indı sıziy tēzenı neçe gördüyüz mennen sennen daha yağunsan
Kaynak kışı: éyyı işte gözeldı neyimmar mēnım işte he geziriğ

- 62 Yardımcı: heccí sen hiç sayara sürdüy öziyiz atmayın ha
Kaynak kişi: he sürdüm hele men on yaşındaydım babam alıştırdı mēnı
- 64 Yardımcı: heccí indí harda oturubsay
Kaynak kişi: tēzede oturmuşam bızkiler siskiler he tezedeyiğ
- 66 Yardımcı: heccí sen ciğara içesen
Kaynak kişi: he valla 60 ildi içerem hemd ossın gellem giderem nardıvana en çih éderem
- 68 sıhetim éyyidi çoh bağ onnarın éyyidi
Yardımcı: heccí be indí nece görsen bırda milletí
- 70 Kaynak kişi: valla nece görüm i 'tiyedi mene göre mene göre özlerine göre hırabtı
Yardımcı: heccí yá 'ni deyrí vezi' necedí
- 72 Kaynak kişi: e ne bilim kura işte indí her yer bı hükmet hepsí herhiz olup çalan çalanadı
Yardımcı: heccí be türkmanın vaz'ın nece görsen mını
- 74 Kaynak kişi: vallah men siyasete qarışmam bızden o da olardan uzağtı
Yardımcı: siyaset yoğ yá 'ni normal vez'imíz necedí
- 76 Kaynak kişi: vallah nece ossun éyyidí işte indí evvelkinen evvel kimse seleşebilmirdí kimse
men türkmanam diyebilmirdí indí birez éyyidí birez dimuqratiya olub gene yüz bin hizib çihıb
- 78 ortaya

Hüseyin Musa

Doğum Tarihi ve Yeri: 1961, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İşçi

b. Karışık Konular

- 2 Yardımcı: eşçiden tēze neçeydî indî neçe oldı kerküğe gētmēğten evvel sen kerkükli dōğüsen
toylar neçe olardı olardı bildiğimce kıtar vardı
- 4 Kaynak kişi: bismillahî rahman rahîm geleğın tēzenın evvelkî yaşamağlarına bir iş ossaydı
tēzede diyim sene ne ēderdî igirmî kōnşuya kîmın kâhardılar o ādama müsá‘āde ēderdiler o
6 işını bitirirdiler ama lekin gel gelelím bir toy ossaydı evvelkî toylar indiki kîmın dōğü evvel
her yēvde bir kırsrağ varıydı çıhardılar bira h̄arman düzü diyerdiler indî h̄ustağana yapılıp ora
8 h̄arman düzü çındı vâhtınnan hemen sá‘āt üšten başlardılar āt oynatmağā ile sá‘āt altı bıçuğa
kîmın altı bıçuğta gelirdiler kız sehebínin kapsına kıızı mindirirdiler kırsrağa kırsrağa
10 mindirirdiler bir dene reşmesín çeçerdî bı kırsrağın bir dene kuyruğın evvel kırmızı çevre
yağlıg diyerig yağlıgtan onın koyruğunnan tutardılar bir dene bir uşağ getirirdiler yēddi
12 yaşınnan büyüğ olmasın yēdî yaşınan uşağ mindirirdiler bı gēlínin ardına bı gēlínin ardına
mindirirdiler bı gēlínin aspabın getirirdiler bı oğlanın eline vērerdiler bı oğlanın elinde bir
14 ādam tutardı bağ yá‘ni neçedene tutubti bı kırsrağı üšteneyden birsi kırsrağı çekellî birsi
kırsrağın kuyruğın birardı bir kırmızı çevre vardı kırmızı çevre bele munca büyüğüydü
16 bıkeremnen nēderdî o tutardı kuyruğunnan birsi nēderdî bı uşağı tutardı bı uşağı gēlínin ardına
mindirirdiler ardına mindirirdiler ardına mindirennen sora bını kabırğasınnan ‘ezyesín
18 dışdeşesín diyeğın getirirdiler vērirdiler tutardılar özünü o oğlanın eline o oğlanın elin bir
ādamda tutardı bıkeremnen ne diyerdiler o vâhit diyerdiler bı gēlínin ardına oğlan mindirig
20 inşalla alla uşağı vērse özüne oğlan olı gel gelelím toyuna gēlince evvel kele meyerçî varıydı
kele meyerçî nēderdî bá‘zi adam varıydı kî meyer gētirirdi kî zırnayle barabar be‘ezî bir
22 meyer bēs kele meyerçını gētirirdi diyeğın çalardı bir hefte ama lekin gel gelelím hēle toy
olmuyib mesel koy bele diyeğın men toy ēdirēm men özım toy ēdirēm bir ay evvel bı kōnşular
24 misafir gelirdi menım yēvımde damımde hēvşımde bilar yığışirdılar otururlar bir ay qalıp hele
onnan sora bir hefte ēderdiler zırna meyer çalardı bir hefte sekkiz gün bızabıt meyer çalardı
26 onnan sora toy olurđı sağduç varıydı mesel bir dene çüreçendî sağduç ne dēmelí ossun diyim
sene birsi nēderdî birsi yáğardı bı çöreçenlerí üş tenenı sağduç üş tene birsi sol terefte sol
28 terefte duran çimdírirdi çimdírirdi bı çöreçenlerí yēvinde ikinci sağ terefte duran nēderdî
yārınısı ‘eynen bir toy olurđı ile sá‘āt altı çındı ağşama kîmın bı nēderdî bı sağduç sağ terefte
30 duran ‘eynen bir toy ēderdî millet yığışirdı yá‘ni o toydan daha ēyí bir toy olurđı bıçerenmen
ağşam olurđı dağılırdı bı bıçere üç gün girerdı yēve daha yazıya çıgmazdı bı çöreçen üş gün
32 sora hefte olurđı hefte olannan sora bıçerenemnem diyem sene çöy yerinnen bını bığün sen

- dá'vet éderdí bîgün mên dá'vet éderdím diyím diyeğín qardaş dá'vet éderdí obir qardaş dá'vet
34 éderdí dî diyem sene üç ay üç ay bele giderdí onnan sora bele qalırđı evvelkiler çoğ
cömerdiydí ho he indí dème
- 36 Yardımcı: me'ışet nece olardı
Kaynak kişi: gel gelemím me'ışet terefinnen tēze hağı bağasan bir denenin bir işi var yoğtı valla
38 ge günlüğten yığışırdılar on danā onbeş dene igirmi dene o mesel bir ādam yēv yapırı diyeğín
yığışırdı yēv sehebı diyerdí baba çoğ sağolasız çoğ memnun beş dene çevrirdí altı dana
40 çevrirdí diyem sene bı adamın işi evvel diyeğín çesediydí çamırıydı diyeğín mesel belki bir
heftede biterdí biçere nēderdiler mesel mením var yapıram sēni var yapırı o yapırı bı yapırı
42 çamır belki bir günde qağabilmezdi özün qağardı özün bir qurşağa qalırđı biçere sēni yanıya
gelirdí sēni yanıydan dî bağ neçe damı tutubdı bı usta biçere dolanırdı on gün on beş gün terç
44 éderdí mege bı kurusın eyyí biçerenimmem yapanday özün qağıp yığılmasın ve herkeşe yá'ni
diyím sene tēze yerinnen bir tek elidí bir tek el yoğuydı bir dene bir deneye dēsın bele o sōzün
46 tutmasın o 'ēcız ossın bir 'ēcız olmağ yoğıydı yá'ni bir tühür birbirlerini tutmışıydılar kımse
girebilmezdiydí tēzeye çimse bir te'eddí edebilmezdiydí tēzeye ebeden yá'ni bir ihtırām varıydı
48 bir dene bir denenin uşağına bir zille çassaydı gētseydı babasına dēseydı diyerdí çalāydy
boynın kıraydy çeseydi öldür özün getireydi yanıya öldürrem men ama lekín gel gelemím indí
50 de diyím yá'ni o vāđıta göre yá'ni ihtırām 'eynen ihtırāmdı bes nedí men deyím sene indí eskí
tēze'eynidí ama lekín hey 'askeri yo hey 'askeriye gēlince hey 'askeri diyím sene yığıntıdı
52 valla eskí tēze indide 'eyni evvelki 'edetindedí hiç fereğ etmiyim evvelki 'edetindedí leyzel
temenni éderem men indí yēmizde varıydı bırdā işte sattığ özünü he bırdā qalaydığ eskí tēzede
54 alla vekil ossun indide tēze 'eynen evvelki bes indí fereğ oldı deyim sene bı heyvanat qaçtı
qağınca nedí bı kısrāđ mısrağ qaçtı indí bı kere bir dene toy édende bı şeylerde qaçtı bı
56 'edetler de diyem mesel meyter getirí şey yo gene 'eynen yığışılar gözēl bir gün toy éder
mesel kemil qonşuları dá'vet éderler ağşam olı gēliní neyden getiriler indí oldı kemereyden
58 oldı bıkere qaçtı daha bı şeyler sağduç qaldı mesel yá'ni durar sağ terefinde bir dene sol
terefinde bir de bını da qaldırdılar yá'ni bıda qađt işte hebele rühum
- 60 Yardımcı: hecciye bir çay gētirin
Yardımcı: doğzan birde bırdıydıyız dur muna bağmağtan evvel edenner kimdi
- 62 Kaynak kişi: dokzan birde belı bırdıydım babam tavığta oturmuştu
Yardımcı: éyyıdı nece oldu onı anlatsay gene bize indí geleğ 1991 olaylarına çoğ insan heyvan
64 koyunnar öldüler
Kaynak kişi : ge doğzan bire tēze yerinnen men deyím sene tēze qaçmazıydı tēze qaçmazıydı
66 ebeden varıydı da çoğ 'e'ile çığmadı bırdan bırsı meni dım men çığmadım eşheden bille
çığmadım da beşir bir çere geldí dediler ide'eş geldí qaçın bir bağtıy beşir qaçtı
- 68 Yardımcı: yoğ doğzan birde gāvđa malı ide'eş döğü sen qaçtıy bir de bını edennerene diysen

- Kaynak kişi: he he aştıı bı şaşırttı menı doğzan bir malı doğzan bir malı be'zı varıydı ıştı
70 be'zı varıydı ışmadı valla çoğ yev ışmadı ama lekin işte bılar ara yere saldılar alla etmesın
bir iki mherrıb varıydı olar velvele saldılar teze ara yerıne duşmanlığ yoğtu valla be'zı ıştı
72 doğzan birde be'zı ışmadı valla men diyım sene men ışmadım kaçım yalan diyım ama
be'ezı kaçtı
- 74 Yardımcı: oğunu da hükmet 'ıdam etti çoğunu saddam 'ıdam etti siz kaştıyız tayara kaşıf
edende
- 76 Kaynak kişi: men diyım sene onda 'ıdam tezedende onca 'ıdam olmadı men diyım size koyın
belede diyım sıze altun kprde çoğ 'ıdam ettiler altunköpürde çoğunu bele duruttı şarı'ta
78 'ıdam etti ama lekin dnnem tezeye ottız uř tene on danasın hemen bazarda şeyin oğnde men
geldım gördüm zlerın baştıı kalanın ksknde bazarda kanları oğne kımın kurumuş
80 kalmışıydı eşhedenbille bı ağacları eçtiler daşlığ arđ ettiler zn kanları kinara geğtı bir kısmı
on dananı da kalanın ardında 'ıdam ettiler daha obirsileri apardılar ger yerde 'ıdam ettiler dağ
82 ksknde orda 'ıdam ettiler özlerini he valla bir kısmı indı de kimse bilmedi harda geğtı bes
bir dene diyersey mene konuşıram seni ın bes adın vemem sene men gzımden gördüm bir
84 dene geldi dedi bı bılar tezelidi bız ne yığırdığ valla acımızdan pncer yığırdığ isterseyız bı iki
dene bı gidenlerin adın vrem sıze iki dene bir dene bir kırmızı bikap geldi 'erebidi sayık dedi
86 bılar tezelidi ikideneni valla gnc geldiler menım yanımnan kaldırdılar özlerini obirleri
kaştılar gelmeğten sora
- 88 Yardımcı: o vağıt tezelı bir suçuydı bı tezelı dedi ya'ni gerek 'ıdam olsun o iki denenin bekem
beke adını vrebilisen bele 'ıdam oldılar sıleymanın geldi geç vağıt
- 90 Kaynak kişi: he vrebillem birsınin adı necef şekır necef şekıroğlı oda gedın sorın znen onu
da kim hılas etti hsen geıyb alla 'af etsin he hsen geıyb obirsini yo valla hılas edebilmediler
92 he vallah ebele geğtı nazdar adam
- Yardımcı: nişin obirsı imidı 'ıdam oldı sen gördüy özlerin
- 94 Kaynak kişi: yo zi nedı yo obirsı şeyin oğlı obirsı şeyin oğlı şesen erin oğlı
- Yardımcı : haşı ayabā 'alı eçber o bele yvleri içerideydi nişi sni apardı
- 96 Kaynak kişi: 'alı eçber o 'alı eçber bilisen nişi onın vstası yoğuydı onın vstası varıydı bes
vsta abalamadı 'amısı vstaydı reenleri de tikrit hağıydı reenleri de men ders
98 vrmişem özüne klye 'aşkeride benim de arđadařımdı koyın bele diyım sıze bes men bıları
gzımden gördüm adın demem sıze bıları eşhedenbille o vrdı dile o 'ıdam oldı işte hsen
100 geıyb çoğ adam tanırdı 'erebti de diyeğin asılları salihıydı valla geğtı tikritten sıcından ışarttı
getirdı zn bı neet şekıroğlu neefı ota kalıbtı da indı bes mımı valla ebalamadılar işte
102 velhasıl ebalasıydılar onu da ışardırdılar bes onı 'ıdam ettiler feğiri
- Yardımcı: siz birde kaldıyız yoğsa irana geğtiyız ora gelmeğten evvel onı sele
- 104 Kaynak kişi: yoğ ebeden ışmadım men evden yazıya hiç onda menım alla 'af etsin dedem
şesteydı şesteydı ellı ayağı ebalamazıydı men dedım ölsem de daha ışmam bes bir saruğ

- 106 çaldılar hüsen cahatın evine çinci katı yıhtı yıhanda menim beytüne kaçımnan bir şey şaziya
gêçti binca medfe' den çaldılar medfe' gêçti sütlü cönye vâriydi alla vekil ossın çıhtım bahtım
108 sütlü cönye yanırı men olmasaydım yevimde yanardı o küçük şaziya ardından
Taha Komish: ne vâriydi dediy neye düştü
- 110 Kaynak kişi: düştü bele sütlü cönye 'eynen bele komaştı sütlüdü biçere yá'ni şeydendi
saptandı indí bayaz oldí indí neylondí o neylun döcöldü yá'ni bele diyeğın şeyden idí bele
112 diyeğın koyınun öngünneiydí bele ederdiler özün özü bilisen neydí sütlü çönye hurma
lifinnen ederdiler onı biçere o çoh keyimidí çoh mezmütuydı valla çıhtım bahtım ora düşübtü
114 yanırı gér sıcahtı bî sütlü cönyenin üzerine düşmüştü bahtım yanırı men söndürmeseydím
özünü yevim yanardı
- 116 Yardımcı: y'ení yevde eyydí yevde oturubsuz eger yevde olmasaydı yeví yanardı
Kaynak kişi: çılmasaydım dama dedim bahtım nedi bahtım hüsen cahatın vurub şeyine ikinci
118 katına ikinci katınnan yer etmişti bir şaziya işte gelmişiydí beytüneye vürmüştü beytünen
kaşımı delmişti delende düşmüştü sütlü çönye üzerine sütlü cönye valla oydu daha bahtım
120 yannı ye'ní bele yannı ataş kaşırı o şaziya yandırırđ özün valla bir satıl su getirdim hemen
direk çıhartım yazıya da özün
- 122 Yardımcı: dëyrem heccí sen birez konuşsay babay sebet nece işlermiş bî sen'et tēzede āziydi
bes me'eyen babay birinci şaşıtı işleyib özünü
- 124 Kaynak kişi: sebet işlemeğ deyim nece olardı nēyçi bele asantıydı ge annadım size kocamın
kocası bizim bî sen'et sebet işlerdíg babam işlerdí bele diyeğın dedem dedem kımnen alıştı
126 kocamnan kocam kımnen alıştı babasının 'ebdinden he he yo yo yá'ni biz yá'ni bî koca be
kocadan 'ebdin kımnen alıştı bilar türkler geldier bira o vâhit geller hara bî seyd ıbrahim
128 cemí'ine bî seyd ıbrahim cemí'in özleri
Taha Komsh: neçede bî
- 130 Kaynak kişi: menim yādıma gelmez bî bin yēddi yüzde geller bî seyd ıbram cemí'in özleri
yaparlar türkler o vâhit biçere diyerler türkler diyersiz ne istirseyiz biz sızı alıştırağın biz sızı
132 alıştırağ türkler geri getmeden evvel be'zın mesel diyeğ alıştırdılar şey sebet işlemeğ vâriydi
bir dene terç etti edebilmedi başarabilmedi yá'ni babasının sen'etin tutabilmedi diyeğın
134 sıleyman 'alı eçber sıleymen yohtı babası ne diyerler bele lekeb 'alı ekber sıleymengili bî
abdılhalıkgılın babaları başarabilmedi yá'ni o vâhit menim kocam etmişiydí menim kocam ne
136 demıştı oğlı sādıka demıştı oğlum terç etme bî eyyí sın'attı türkler çoh kalmıştılar birda bî
seyd ıbrahim cemí'inde özleri yapıp özün o vâhit özleri yaptılar özün oydı yapanan sora
138 biçerenemnen kocamın babası geçinemen sora alıştırmıştı kocamı demıştı oğlım bî sen'etten
vazgēşme hiç biçere kocamdan etti kocam da alıştırdı menim dedemí diyeğın babamı
140 alıştıranan sora biçerenimnem sarı tepe vâriydi söğüd ağacı vâriydi sarı tepe çemiydí nederdíg
biz kocam geçinemen sora yavaş yavaş evvel hēvicede vâriydi hēvıceye giderdí alla 'afetsin
142 dedem hēviceden biçerdíg biz uşağıydíg bızı aparırdı biçere onda henzir çoh çohuydı biçere

binin çırpsın biçerdig dibinen keynerdi çıhmazydı biçere binı biçerdig henzir olduğuna orda
144 hēvicede daha terç ettig oranı çünçün bız gēttig çırpı sebebine hēvıceye gēttig orda zer'et yēr
vērdirler bize şeh vērdir o vāhıt yēr vērdir yēr vērince zer'et ettig taħıl eçtig taħılıımız deyim sene
146 çevirke yēdi o vāhıt çevirke hemen çevirke bele yēdi koymadı kassın kırılıh yēddide hemen bele
zer'etı deyim sene bele munun kımın ha birde bılar yanda işte çöldü davşan da var her şey var
148 velhasıl torpaħ etti özün heç koymadı ağaşları da kassın henzir bele etti şoħım etti sümmül
kalmadı özün deyim sene bir ħarmanımız varıydı alla bele vērdir bize diyim koymadı yá'ni o
150 mantıkada hēvicede birinci bızıydig yá'ni vürdi özüne bı başından vürdi o başına çimín hiçbir
şey kalmadı bes o çili kaldı inan başladı çevirke o çili de yēmege baħ mēn bin doħkuz yüz
152 kırılıh bir moualidem daha oydu geldig bıra vāzceştig ordan daha gēdib biçmediler alla 'af etsin
dedem henzir varıydı henzir sürü sürü varıydı beleydi beleydi hēvicedeyim sene bilmem nece
154 geldig hara sarı tepeye giderdig sarıtepede hazamannan giderdig seçizinci ayda başlardig
gētmege ağaclar biçere ussuya toħ olurdi he daha öz özün tutardı öz özün tutunca nēderdig
156 biçeremnem daha onı getirirdig arı sebeti ēderdig arı sebetimiz vardı bizim tēkriben yalan
olmasın kırılıh sebet bes özüm üzün varıydı ortağımız varıydı ħebib yadgargılı behcet ħepimizin
158 bal arıları varıydı ortağımız yēvde üšteneyden neçedeneyden seyt abbas alla 'af etsin
ortağıydig özleriden üş dörd yēvde tēzede ortağlıg ēderdig neydi çeserdig balı valla satmaħ
160 yohuydi deyim sene baħ ordan bıra on yēv olmaz kōnşıydig yá'ni bıra çimín birdan bıra çimín
paylardig nedı bizim birda bir 'emimiz kıızı varıydı koyın diyemde size şey 'eşirgılın nenesi
162 ħaħ 'emimiz kıızdı bıra çimín bız paylardig birdan bele enerdig ordan bele nürlemse şeyine
çimín olar dostimizıydı neçet şukır 'osmangılı ora çimín paylardıh yá'ni kesimín kapsına
164 kımın paylardıh ordan bele 'eşür mēħellesi kımın paylardıh yohuydi bele satmağ şey
birdenenin mesel dāvāri var koyın şey indide yá'ni beledi yohuydi valla yogirt mesel nāncıya
166 satıllar şey yo 'eyib dōgü çalħardılar onnan sora çeresin çeresin kaħardılar kōnşılara
paylardılar he valla yá'ni ara yerlerinde bele müħibēt varıydı he olmasın tēzenin indi de tēze
168 beledi leyezel maşalla he valla bızı görenner ħesütlerdi

Yardımcı: be şey dediy 'askeriyede indi de seleşirig sen yuħardan en

170 Kaynak kişi: 'eşeriyede men sekkiz sene kaldım çatıb çatıb harda barudħana var birda
iskenden yoharda meħezin 'ited kerkük orda men sekkiz sene çatıb kaldım sekkiz sene çatıb
172 kaldım baħtıı ratıı birşey dōgi kaħtıı nettım tesriħ 'am geldi yētmişte bin doħuz üz yētmişte
tesriħ 'am geldi tesriħ 'am geldi men 'erifiydımde mınca zor ettiler mene kal kal dedim valla
174 men kalabilmem nişin dedim valla men kalabilmem me'eşı onca dōgüldü me'eşı fakat beş
dınarıydı mitāva'in kaħtıı çıħtıı çıħanan sora yēddı ay kaldım sübhene alla il bele nehat oldı
176 diyim sene umbirinci aya keder bir katra yağış düşmedı ah baba alla o günü hiç getirmesın o
ilı nehat oldı yá'ni yağış hiç olmadı valla bı káhraba de'resi bizimdi baħ nenca indı káhraba
178 de'resi yohıti bizimdi indıye kımın ħükmet bize bir filis vērmedı inan allaha eçtiħ birdan
'erebler gelerdi diyerdım kōnın birda diyim sene nece sürmüştüg özün şoħım 'eynen bele

180 şoħım qaldı kimse bilmezdi yá'ni taħıl sepmişiĝ özüne he valla işte qaħtım yeddı ay qaldım il
nehat oldı qaħtım birinci ayda il başı geldi yá'ni yetmiş bir yetmiş birde qaħtım bir 'erize
182 tekdım ettiğim dedim giderem duru'e sınıfı'l-dru' giderem qaħtım birdan valla meni 'akideçede
tandı dedi yem 'evad⁶ gitmeĝinen dedim valla men daha 'erize vermişem giderem giderem adı
184 da valla yadımdan çıhtı yadımdaydı tandı da mēni dedi gönderem seni baĝdada tecnid 'ama
baĝdada gönderem seni tecnid 'am ora gönderince orda bir zabıt varıydı bizim yanımızdaydı
186 vaħtında adıda yadımnın çıhtı valla yanımızda neķibidi görmeĝiyden meni dedine getirdi seni
dedim valla geldim işte baħ sınıfı'l-duru'e istirem gedim dedi yeri get çıĝırdı bir ra'idı ra'id
188 görmeĝiyden meni tandı adı huşamıydı baĝdad haħıydı dedi (hay ente)⁷ dedim he ona dedi
yeri get baħ leühede aşıĝıdan naħsı devre var valla geldi dedi sıfı'l me'elimine getçinen en
190 eyyı devredı bı dedim kedyuħtı valla çıhtı dedi bı velhasıl tekdım ettiĝ bitirdiĝ tēzeden de
mēnimnen iki dene varıydı üç dene oldıĝ olar da geldi benim havasına dedim siz qarışmayın
192 men siziydenem yá'ni nēdi men bılardan böyügem çünkü hebsinen onnan terefe dedim bizide
gördüler tab'an
194 Yardımcı: kenber gedenen kımıydı seniiden gerekim seniden doraydı
Kaynak kişi: yo kenber gedengili devre on dördıydı mezhırıydı meħmed nürüydı kenber
196 gedenıydı bılar külyet ihtıyattaydı külyet ihtıyat hükmet leg etti leg edince bıları verdiler hara
külye 'askeriyeye külye 'askeriyeye verinceler nettı meħmed nürü şeye beħrine tekdım etti
198 istemediler mezhır dörd ay qaldı dörd ay qaldı dedi men de istemirem neķil ettiler özlerini
efvaca biçere firqalara yá'ni getti kalmadı işte kenber geden kaldı kenber geden de kaldı muni
200 mešet ettiler he mešetıydı me'lumeti onca yoħıydı altınca şahadası varıydı benim hemd olsun
üçüncü şahadam varıydı kaldıħ musulda bir il bılzabıt devrede devrede elhemdüle
202 birincilğçeni getirdim men orda sebit ettiler meni re'is'urafa sırrıya koydılar o vaħıt 'emid'l
rukun davitel-cenebıvardı özü geldi musula bes seçiz deneni seçtiler seçizdene istediler bizi
204 koydular külye 'askeriyeye biçere te'bi'e dersı vererdıĝ te'bi'e dersinen devre açıldı bir
cemelun yaptılar ke'et cıdv va kereti qaħtım men özım teberu' ettim evvel vaħıt men özım
206 oldım ders birez zehmetti yá'ni biçere telebelerden seleşmeĝ zabıtlardan çoħ çoħ zehmetti bir
dene mesel altıncı 'elmi bitirib hette mesel diyegın üç şehaday var ye dörd beş bılardan
208 seleşilmez uşag kımın döĝı uşag meçteb telebesi aĝzıyı aşsay bin sual çıħardı seniçin qoymaz
seni ders şerħ edesen çarırdı seni bı zabıt beledi yá'ni meni bel ederdiler çarırdım blimezdim
210 ne konuşum ne annadım bı telebelere judo karati oynı valla elhemdüle devrede yá'ni devrede
de birincilğçe getirdim çoħ bes iştebek oldı qaħım deyim sene iştebekte iki kere kırıldım men
212 birsinde bı femu'l me'de diyerıĝ oda indi de baħ dıcüdü ikincisinde kırıldem dörttene
saldılar canıma dörtteneyden dörtteneyden bes men yá'ni yeħem vermedim ele kırdılar meni

⁶ Arapça: allah aşkına

⁷ Arapça: Bu sen misin?

- 214 kırendelerde vâzgeşmedim yá'ni iştibekten kırdım özlerini kırendem daha hem nefesim çesildi
nefes alabilmirdim hem de kabırğam indí irag sizden iki sümüş kırıldı
- 216 Yardımcı: vili kímíyden iştibek éttí sízi gördü
Kaynak kişi: ilk evvel iştibek mihafazalara saldılar mesel mihafazat basra valla diyim síze
- 218 basradan bir dene geldí adı aħmedídí iki arvadı da varıydı arvatları oturmuşıydı inan allaha
men öz özím görstermirdím bir bele hük semíz valla gördüm özün dizkindim daha kaçım
- 220 yalan deyim qorħımnan nefes alabilmirdím bes benim nedí benim boyım özünen uzunuydı
men de bir şey varıydı alıştırdım yá'ni o müderíbí iki yabannan gelmişıydí dörd zarba
- 222 alıştırdım özün dörd zarba ha dörd zarba hebele te'ecübü kaldı te'ecübü kaldı kora dedí bíz
bıdı hazamanan yá'ni evvel vahıt bíz code keratiní bíz özím üz çıhartmışıh şey etmişíg nece
- 224 bızden cetsin nece bíz bilmıríg bıları alıştırdım özüne bı biçere bızı alıştırdı demedím özüne
yá'ni ilk evvelden demedím dedím sen meni kırebilmesen sen müderıbsen istemírem yá'ni
- 226 sení utantırım utantırım dedím sení dedí nece dedím sen meni indí sakta vursay yıhsay meni
sakta yá'ni yıhmaħdı yıhsay meni men sení teħriben üç şeyden sení birdan kapı yana ataram
- 228 bir şey vıram sene demedím özüne yá'ni zarbanı bir zarba dedím vıram sene bir şey vırram
sene sení birdan ora kímín ataram orda maħas kıfıl ederem özeriye boynıyidan maħas maħas
- 230 nedí biçere başını bı çí ayağın ara yerine qoyaram biçere başı birda qalı dolannam dolannam
özünü yá'ni ayağın çalam yere çalandam boynın kırrerem dedím men sení müderıbsen olmaz
- 232 boynıy kırrim ha dedí kırebilmesen dedím kedyoħtı bes şey ederem ihtiraman ilek benim
müderıbsen mü'elimimsen olmaz olmaz sení men kırrim birda olmaz dedí nece dedím bes
- 234 diyerem sene sen indí müderıbsen mene bir saħtayla bir kefze ħurre edesen çalasan meni
yere kefze ħurra neydí mesel bele durmuşuğ ikımız barabar nederem men özü tuncülü kefze
- 236 ħurre iki metır men iki metır kırılıħ semtime kímín tuncülürdím he özü bele te'ecübü kaldı nece
men özü yá'ni kefze ħurre valla bilmirem dedí men nece il şeyem bele yá'ni müderıbem yá'ni
- 238 teħerüc etmişem özü iki metır tuncülürdü özü bele ne kímínıydí bele boyda özü bele cisimli
döcülüydí bes men mekeyet olurdu delli kimidi baħanday özüne mende 'eyyibti dönsem
- 240 herşey başlada daha olmaz dönmeğ
Yardımcı: bá ha síziy ħesen kímínıydí mene göre
- 242 Kaynak kişi: yo ħesen çüledí bı uzunuydı ħesen bırez ennídí o inceydí inan bele sárħa diyeríg
çığranda on dene beçe öz özün tutabilmezídí özü kuvat nedí bı codu kareti birinci kuvat
- 244 çığırmağtı çığırsay yarı kuvatın o şahsın muqabiliyedé çekili gerí senen qorħar
Yardımcı: çığırmağ yá'ni annat bize orturanlara neshet ossun
- 246 Kaynak kişi: haaa! çığırmağ elin bele ederdí bı bir çığırmağ yá'ni o çığırırdı deyim sene on
denenı inan allaha yıħardı yarı kuvatın alırdı sene deyim
- 248 Yardımcı: çığranda damarlarda tenc olı
Kaynak kişi: he tenc olu birinci çığırmağ yarı kuvatın o ħasmıyım yá'ni muqabiliyın kuvatını
- 250 alısan qorħudusan özünü ikinci kuvat kuvatıydı öziyden biçere ilk evvelden iki geldí

muḡabile o sene çaldı daha o seni kırar ilk evvelden geldı sen çaldıy özüne daha mehme çalsa
252 sene daha sene saytara edebilmez ebeden ilk zarbanı sen çaldıy özüne mehme çalsa sene daha
saytara edebilmez sene koy ne tühür çalır sa çalsın ne tühür çalır sa çalsın gelerdı ilk evvelden
254 men çalardım özüne koymazdım diyardım çal diyardı yoḡ sen çal demeḡten barabar çal men
çalmıştım özüne bir kart vurardım boynuna daha giderdı nederse etsin baḡ kart ebele
256 Yardımcı: o yabanıyı nece yıḡtıy onı sele
Kaynak kiři: ište he gelı bıra bılar bı kadar çalıştılar ettiiler istediler meni kırsılar
258 kırebilmediler bilmediler bilmediler basra bir kitab gönderdiler basraya dediler codu kareti bir
dene gelsın yá'ni bele müderıb qedim bını getirdiler adı valla aḡmedıydı bı aḡmedın bes bir
260 cısmı varıydı yá'ni ıfırse uçaram meḡemed var inan alla onın kımın ıdı men gördüm özünü bir
yarım kemis girib birdan kolı bele bı kabalıḡta dedim valla men bını hemen men sıfıra çaldım
262 ebele özüm özime deyirem geldi sübhene alla yanımda oturdı çı arvadı da var bele billem ya
altı uřaḡı varıydı beş uřaḡı varıydı yá'ni ye beş uřaḡı ya da uřaḡlarda uřaḡıydı valla arvadları
264 da yenci almıştı yá'ni ye beş uřaḡıydı ya altı uřaḡıydı ne deyerler uřaḡlar (yaba hay şını ente
seuy 'eliç hay biḡelgek)⁸ saḡız edesen bını bı nedı ebele etsey özünü uřaḡlar uřaḡlar ardımda
266 (yem 'evad evvel ma azırmak)⁹ yá'ni deyrı birinci çalmaḡta sene öziy yıḡ valla seni bele
görem kıriřtırám
268 Yardımcı: oyha sene bele deyrı
Kaynak kişi: he mene bele deyrı barabar oturmuřıḡ o deḡke bele ıskenbil üzerinde cemahir şey
270 onda aslan tikit varak vırmeḡ çoh baḡdad ḡaḡın kavdılar kalmadı tikit yer kalmadı şey şehede
yer kalmadı he valla çoh adamı dönderdiler 'e'lenı dönderdiler varak kalmadı varak niyeydı
272 onda ikiyüz ellı filseydı varak çoh milletı dönderdiler yer kalmadı külye 'aşkeride yá'ni
cemahir yá'ni onca geldı kalmadı yer mel'ebte valla mene baḡ sen nesen yá'ni bele üşüt sen
274 nesen bele etmeḡimnen sēni beliyden kırmışam vallah bele diyendem özüne bele edendem
senı beliden kıram kaḡırı ayaḡta durı az kallı öz özün parçalasın ġer özü cısmı zaḡımdı bes
276 men ne deyim valla bele baḡıram özüne deyrem alla etmesın mene bir refsa vurmasın rafsa
yá'ni tepme tepme vurmasın mene men ne deyirem özüne deyrem men üç zarbanı çıḡartmıřam
278 bıları kullanam öziden (muāři muāḡili yoḡaḡiri) muāřinedı iki elimı yere koyaram rafsa vıram
köşküne 'eynen ēřşec ḡeře eşidennen nece cıfte atar 'eynen bele kura muni dedım
280 müderibimiz de delı oldı dedi bız bidı ellı senedı valla bıları bilmiriḡ hele obiri bir ayaḡıdan
çalasan özüne obirsi de bele eli yere koyasan tuncülusen köşküne çalasan tepmeni valla her
282 neyse başladı safire çaldı ḡekem bız de soyolduḡ bele ište yarıba yarı çıpaḡ olduḡ çünkü oyun
usulu beleydı ona degme sen dur seleşirem
284 Yardımcı: hanı sēni hiç tēzelı yoḡtı cumhurda

⁸ Arapça: Baba bu nedir, sen bunu aḡzında saḡız gibi çiḡnersin.

⁹ Arapça: allah aşkına ilk vurduḡumda

Kaynak kişi: yo yoħuydı tezelı ķenber ğeden vıarıydı alla ‘afetsin o da ğeçındı kura mene bıncı
286 dedı sen ne öz özi ataşa atsan dedım sen allahtan ol alla var valla munca zor etti mene alla
veçil olsun koyun hele bı ĥakat bırdı ķalsın baba vazgeç mınan vazgeç ĥette ĥaviye vėrdiler
288 mene aparsılar mēni yabana ğeldım dedeme dedım dedı valla sen menım oğlım dögüsen valla
bele ķeħır yėdım valla on deneni apardılar indi de ğelmediler ķaldılar orda ele küllin birçerede
290 safire çaldı men dėyrem özüne enmeginen ĥelebeye ğöreşe enme döşek üzerine bırdan bele
etmegimnen sene sen öz öziy yıħ bele diyendem özüne ķeyim demırem bele yerrığ barabar işte
292 çakķalığ ĥille edirem velħasıl selam ettiğ çekildiğ ğeriye çekildiğ ğeri valla her neyse öz
dolanı istiri bir fırsı tapsın çassın mene dolandığ fırsat tapmırı valla men birçere hemen bir
294 çığırmağ çığırdım özü çığırmağtan barabar döndü kabırğasına baħtı baħmaħtan barabar hemen
tüngüldüm boyn boğazına valla bir dene çaldım özüne bir manķas ettiım boynuyna ebele ne
296 dėyim sene yıħıldam özün bir dingedı hemen özım dėyrem yıħabilmedım özün endım boyunan
enmegten barabar aşağya ķařtı dolandı özü dolanmağtan barabar ardı mene oldı olmağtan
298 barabar bir de vurdım bırasına bir kert vurdım özüne bir kert vurdım duruttım özün damarın
duruttum yá‘ni üzünen bildım duruttım damarın döndü dönende bir dene de vurdım ‘eynen o
300 çaldığım yere iki dene vurdım boynına ‘eynen o çaldığım yere çalandım çekildi ğeri çekilende
dolandı valla birçere tüngüldü özü bele çekildi menımçın valla çekildım ğeri men ķabırğa
302 vėrdım düştü düşmegten barabar hemen birçere yerimnen uştum tüngüldüm he bir cüt tepme
ğeriden vurdım beline tappoğtan vurandam kaħım yalan dėyim yıħıldım yıħılandam birçere
304 dolandım dolanandam birçere tutum kolını bı kolunu tutandam birçere hemen bı ayağım
ğetirdım bıra koydım bir dene bele çektim çekmegten barabar şak şakıldadı saldım özün
306 kaħtılı he kaħtılı çoh kızdı onda bildim kırdım özün dodağı mor oldı daha men dedım nederse
etsın daha ne tühür iřtibeķ ettiğ çaldı etti o yan etti bı yan etti enge eħırde yıħıtım özün
308 yıħılanda dizı büçüldü dizı bele ķaldı topal oldı dėyim sene ilan kimın yere büküldü yá‘ni
Yardımcı: ĥeccı sen her ğün hardan ğeçesey yev ğetmegçın
310 Kaynak kişi: men her ğün bı meçteb yolundan ğeçerem e sen de bı yoldan he ğeçesen
Kaynak kişi: men ğedim indı ğellem
312 Yardımcı: ĥara ğetsen
Kaynak kişi: cığara almağa
314 Yardımcı kişi: yo sen oto ķurban ollam hasan sen al kaç oğlım
Kaynak kişi: yo aħır men ğedip iħtimal ķallam orda yerde ğelebilmirem
316 Yardımcı: ğelli ğelli men bille

Karar Avni

Doğum Tarihi ve Yeri: 1945, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

c. Tarım

- 2 Taha Komsh: esçiden tēzede zer'et neçeydı neçe olārdı sen evvel nederdi indı nedisen
Kaynak kişi: salāvāt 'āle muḥemmed ve ēlī muḥemmed evvel mesel bir yeri issen eçmege yeri
4 puḥit ēderdi puḥit demeg mīna demir çalardı hırmaşa çalardı evvel davar vāryıdı kātır cütü
vāryıdı eṣşek cütü vāryıdı sığır cütü vāryıdı sığır cütüne bız olaşmadıg çoh eṣşek cütüyden
6 kātır cütüne olaştıg biçere nederdiler bini demir çalardı bele ēderdi imşag ēderdi yeri tamam
biçere onnan sora kaḥardı bini çer çeçerdih çer çeçerdih istirih bini şey ēdegin tāmata eçegin
8 diyeg tāmatanı neçe eçerdēg tāmatanı demir çaldih izlerdig özün izliyennen sora tāmatanın her
cevesine cevesine bir şefte şefte eṣşecın üstüne şefte vāryıdı çöl koyardılar bir şefte bıyzi
10 atardıg bir şefte o kenşerine atardıg onın dağıdardıg dağıdannen sora bir de mīna davar cütü
çalardıg kātır cütü yev eṣşek cütü çalardıg çalannen sora birde çeçerdig özünü eçeçennen sora
12 biçere kaḥardıg onı kemmilledig özün şitil vūrardıg mesel taya etmişig ya o tayanı almışig
mesel gēr adamnan özüm üzün olmiyubsa almışig gēr adamnan gēr adam dede 'aligili babası
14 şey ēderdi 'eynen şitil ēderdi olardan da geh geh alırdıg biber badancan tāmata gelirdig
vūrardıg vūrardıg özünü vūranan sora biçere bi tāmata çoh eyyi bir necih olırdı bızim
16 tāmatalarımız bi bāzyan tāmata her tāmatalar bele bele olırdı çoh bir 'eçeyib olırdı gelirdi bi
tāmatanı mesel bamyanı 'eynen mesel bız eçtiğimiz ekseriyet tēzeḥurmatuda bamyā badıncan
18 ekşerşi bamyā eçerdig bamyanın o mehel eyi vārdatı vāryıdı tāmata mesel hepı sene necih
olmazıdı mesel sām yel olsaydı şey olsaydı necih olmazdı bes bamyā necih olırdı
20 tezeḥurmatuda indı bi bazarımız bir pırçā adam olırdı kerkügün milletı yarsı gelirdi birdan
bamyā alırdılar alan çoh alabilmezdi beş günye dörd günye üç günye onda da mesel bikez
22 sáyara azıydı paslar vāryıdı paslar üstüne koyardılar aparırdılar bir taḥım aparırdı erbile sora
sorası bi seksenlerde bele oldı pikablar bi seksen pikabları vērildi felléhlere biçere tēze milletı
24 başladılar eçmege biçere başladı çihmağa süleymaniye şeye bi ara yerin tēzenin bamyası bi ara
yeri kablardı ya'ni çihardı çoh bamyalarda 'eçeyib vārdatı vāryıdı biberde beleydi bes biberin
26 badıncanın o alcısı yoḥuydı bızim tezeḥurmaı bamyada çoh necihıydı mesel bızim bağlarımız
vāryıdı bağlarımız da ekseriyeti tülkü üzümü vāryıdı çoh menşuruydı tülkü üzümünden neçe
28 şey istifádá olurdi bir taḥım binan şarab ēderdiler evvel sora meselen neçe üzüm vāryıdı tēzede
mendeli üzümü tülkü üzümü hoşnav üzümü hoşnav üzümü kere üzümdü biçere oda bir 'eçeyib
30 bir şeydi onan sora paşa üzümü vāryıdı indı bızim hele kalıb bağımızda paşa üzümü bi il
sübḥene alla olmadı bildir yağış oldı olmadı bi ilde sübḥene alla tülkü üzümü bele tek tek

32 tutub bireğçe az tutı sübhene alla paşa üzümü nışı paşa üzümü diyardılar indı bı (helevyer)
üzümü çıhbı ona benzer o mehel yá'ni ágalar pašalar yerdiler bızim meselen dörd beş (levn)
34 dana gözü üzümü var 'eynen tülkü üzümüne benzerdi gene en güzel bızim tülkü üzümü yohti
bir yerde tezenin tülkü üzümü kımın yohti
36 Taha Komsh: nışı biná tülkü üzümü dediler
Kaynak kişi: tülkünün kıyırığı uzın olıb onı da ona benzedibler
38 Taha Komsh: bı eçtiğlerini yazdan gelerdiler aparardılar yoħsa tēze içinde satınardı
Kaynak kişi: yo meselen demedim sene tülkü üzümünü ekşeriyetini millet birda alanan sora
40 gelirdiler binı gēr yere aparırdılar aparırdılar özlerini mesihiler şarab ederdiler bağdada giderdi
musula giderdi en ehırinde daha bı tülkü üzümü yığırdı bele şırın olırdı bele şırın yá'ni
42 kıoyardılar meselen bir dene hesteyçi diyardılar gētsın tülkü üzümü yesın mında kıalmaz bir şey
şıfa vardıydu özünde işte heyva leymon bilarda herşey var
44 Taha Komsh: siz zer'eti nece ceçirdirdiyiz meselen vahtında nece sebehten cidirdiyiz nece
Kaynak kişi: birda namazı ertedenen kılardıg evvel hebele sayara yoħuydı davar vardıydu eşşek
46 vardıydu kırsrag vardıydu oydu tezenin şeyleri de çoh uzağ döğülüydü hepsı tezenin etrefindeydi
zer'etlerimiz yá'ni çoh adam var yayan giderdi meselen 'e'lesin mindiribtı davara özü meselen
48 kabırğasıydan giderdi olaşırdu olaşanan sora başlardı yığmağ ne vardıysa zer'ette yığardı
meselen bamyanı yığardıg bı tezenin bazarında duruplar bakalar bekliler seni getirirdig
50 meselen satardıg batmanıydı onda batman on sekkiz kiloydı biz batmanan satardıg hıkkı
vardıydu batman vardıydu benim yadıma gellı satardıg on altı ellig elligiydı on altı ellig ederdı on
52 sekkiz ellig ederdı eng baha ossaydı daha onnan sora enerdi mesel on ellig ederdı yüz direm
vardıydu ellı direm vardıydu mesel bı bamyı malında şey malında çeçerdig mesel tērezı munın
54 babasınan alırdıg büyük tēreziler çeçerdig bı terefe dokkiz kilonı kıoyardıg o terefedo dokkiz
kilonı kıoyardıg bir batman olurdu mesel çidene çeçeydig çı batman olırdı ondano çeçeydig
56 diyardıg beş batman olırdı büyük gönyeler vardıydu kırmızı beş batman alırdı o doqzan kilo
alırdı ona kıoyardıg ağızını keyim bağlardıg mesel adam var üç gönyesi olırdı adam var dörd
58 olırdı herkeşin öz zer'etine göre işlemeğine göre vırdatı olırdı
Taha Komsh: hepsı 'álem zer'etten meşğulıydı yoħsa başka şeyler vardıydu bize göre
60 Kaynak kişi: yoħ işte mesel bir taħım zer'ette işlerdi bir taħımda zer'etin yanında işı yohti
getirıbsen özün seniçin yığardı kıızlar o mehel yığadı onda iki ellig eydı engı ehırde çineççi
62 diyardıg çineççi nedı hanbal bamyı yığana çineççi diyeler mesel seni öziyin 'e'ileyden
bahasan ihtıyeci var çidene üş dene çineççiye getirirdı mesel kıonşılaryın kıızlardı 'e'ilesıdı
64 getirirdı yığardı yığanan sora hem çineççinin parasın vırdıg hem de bamyı biber tımata
vırdıg badıncan ne vardıysa zer'ette yığardıg ona vırdıg onan sora ihtıclerin alanan sora
66 satardılar onuydan istifada ederdiler yá'ni kıazanırdılar mesel o mehelde bir taħım adamda bel
işlerdiler bı bağlarda belđar diyardılar özlerine işte munın işı yohti kış olurdu meselen hazaman
68 başlardı bı beller tekıriben şeyden sora on çiyinci aydan sora başlardı haħ başlardı belđarlıg

étmeğe birde mesel kelem çesiri mesel bağvan özü kelem çeseri ye de tutub özüyden kelemi
70 çeserdı çesenen sora beldárler pek tutardılar şey biçerdiler biçenen sora beldár işlerdi pek onan
sora biçere kemmillerdiler özün di tekríben üçüncü ayda üçüncü aya keder işlerdi üçüncü
72 ayda daha ağaclar atmağa başlardı şubatta daha haş bitirirdi işte il var mesel yağış olirdi mıçka
tehir olirdi gece meheli kalırdı il varyıdı ertheyken biterdi o yüzden haş ihtiyeci olmazdı getsin
74 gér yerdı işlesin o yüzden öz milletı hemde özü istifada edirdi
Taha Komsh: zencin adamlar o vaht nederdi indı meselen sayara alılar o vaht nederdiler
76 Kaynak kişi: valla o vaht millet ekşeriyet vasat tabakadaydı işte eçin eçibtı bigdadı arpadı il
varyıdı meselen yağış olup eyı olubtı il var mesel gelmezdi gelmezdi mesel bı zer'etin
78 vardatınan onan bigda alırdı arpa alırdı davarıçün ineci var koyunu var herkeş öz şeyne keder
varyıdı az çoh mesel her adamın varyıdı bir ineci inen işi haş hür yağ yerdı o inecten bir
80 inecten çı inecten o yağları yıgardı mesel çalhardılar çüpeye koyardılar mesel adam var
doldururdu bir çı kilo üç kilo binı satardılar istifada ederdı pay etmese koyruğ yağı alardı
82 onuydan katardılar millet bele geçinirdi hayatını işliyenler hā işlemiyen yo kazana bilmezdi
Yardımcı: be'ez 'alem vardı temeh ederdı kısağın yarsın alardı onı sele size desin koy
84 Kaynak kişi: he mesel indı sayara çihıb evvel kısağ varyıdı kısağ bāhāydı adamda var kısağ
eysı kısağtı satmaz kısağın gelirdi mesel seni konuşıydı yoldaşıydı bahırı kısağıy çoh eysıdı
86 benim bir kocām varyıdı nenemin babası kevşer efendi türçiyede meçtebi bitiribtı külyeni
bitiribtı o mehel (herbıl 'alemiyeden)¹⁰ evvel mansası alıbtı o mehel bir kısağ vermiştiler
88 özüne biçere cunubta kalmıştı biçere türçiyede tabır ağası diyardılar çohıta davar minermiş bir
kısağ veriler özüne adı dörmen adı beylemiş kısağın bı ara yerde bı kısağ kımın yoħuydı
90 biçere kevşer kocam kardaşına birteç vermişti onın bālasınan birdene ona da kocā diyardıgı
kocamın kardaşına kevşer kocama bir kısağ vermişti dede 'aligilde olabili yadına geli gordı
92 olabili onın kısağ kımın daha tezede kısağ yoħuydı biçere nederdi istiri bı kısağ munda
ortağ ossun kısağın diyardılar ayağ satardılar mesel bir kısağtan bir ayağ alsan ye çı ayağ
94 alısan kısağ meselen doğdı doğanda kısağın bālası büyük oldı kederı oldı bir kısağ keder
oldı dururdılar özün bele çı deneni getirirdiler bele hekem diyeğın durıblar baba bı kısağ
96 nānca para eder nenesı nānca para eder baħardı mesel kısağın bālasına nesinen daha eyıdı ona
fazla para verirdiler bir denesın nenesı çevirirdi bir denesın bālasını çevirirdi hem o istifada
98 ederdı hemde kısağ şehbi para alırdı evvelden parasın alıb onan sora mesel bālası daha eyı
olsaydı daha fazlada para alırdı onın üzerıne bı da işte kısağın meselesi bele
100 Yardımcı: zeytün üzerıne seleş benim şeyimmer zetinin var
Kaynak kişi: he mesel zeytın bizim çı üç altı ağacımız kalıb kál'anın ensesinde eçı bağımız
102 dede 'alı bilı azınan 'ümrü bı zeytınin tekríben çü yüz ellı sene var hesab kavlına göre nışın
bizim yedinci kocamız onın emriden eçilibtı o eçib özünü gelirdiler bı zeytını zeytın meheli

¹⁰ Arapça: dünya savaşı

- 104 özü yêvde tutardı bir taħım gelirdiler hârdan bîni alırdılar musuldan gelirdiler bî yezidiler o
meħel gelirdiler bî zeytîni senen icar êderdiler ye sen özüy yıgardıy özlerine ye senen icar
106 êderdiler özünü özleri yıgardılar millette yêvde tutub birbirine vèrerdi konşı konşuya vèrerdi
ħısmıgelî dıyerdi gel yıggınan sen işte bele muniydan iderá olırdı .

Mustafa Musaddık

Doğum Tarihi ve Yeri: 1960, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Memur

ç. Okul hayatı

- 2 Taha Komsh: dayı bıyrın konuş bizimçin utanmağ yoħtu
Kaynak kişi: belı işte mên meçtebí têzede bitirdim ibtide y'enı onnan sora velv men
4 konuşuram baħ bıra dayı hemze ne konuşusuz bı arayızda bir dur anadağ oğlana sen çoħ
konuşusay hemze baħ dayı 'alıde konuşuru he valla daha men konuşmuram
6 Yardımcı: viy yoħ dayı kusura baħma sen annat olara boş ver sen
Kaynak kişi: yoħ he aralarında konuşular koymular boħ yeğın de bes he arayızda konuşusuz
8 senevayı kaz yağı içibsiz bı nedı babayızın yéviden yala men gédirem yazıya koy bılar
konuşular men alta aşıya gédirem he araya giriler
10 Taha Komsh: yoħ dayı hara gédisey sen otu sen konuş koy olar gêtsiler
Kaynak kişi: yo men gèdecegem
12 Taha Komsh: cem'et dayı gèdiri allahıvuzda üşüt olın
Kaynak kişi: men kılsam eger hemen kımse seleşmesın
14 Taha Komsh: tamam dayı sen kılsay kımse seleşmez söz
Oturanlardan biri: heccı bız kılsağ seleşmeseğ gere yemeğ yeğ
16 Kaynak kişi: kılsayız yá'ni seleşmesız
Oturanlardan biri: he seleşmeriğ
18 Kaynak kişi: tamam eger bılar kılsalar seleşmeseler men de annatım ħette işte men istirdim
babam istirdi doħtor olum dedim olsam ne yapasay mene dedi alla 'afetsın özünü doħtor olsay
20 sene éyi bir hediye allam hêy oho men gédirem femele
Yardımcı: gel gel
22 Kaynak kişi: tamam

Ersen Ali

Doğum Tarihi ve Yeri: 1967, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Öğretmen

d. Tazehurmatunun Tarihi

2 Taha Komsh: ustad bizim için hemen tüz tüzünin terihini anlatsayız o mehelî
Kaynak kişi: alarsag tüzünin terihini esçi terihî çoh esçi kitablarda zikir olmiyibdi tüzünin
4 terihî birinci zikir tüzünin terihî elime düşen kâynağlara göre masdarlara göre bin beş yüz kırık
seçiz sallaması var 'usmanlılar sallaması diyerler özüne sallama'l'osmaniye bin beş yüz kırık
6 seçiz biliz 'usmanlılar 'iraki hüçüm ettiler bin beş yüz otiz dörd temiledi terihinde o zaman
yazırı tēzeħırmatı yüz üç menzil ve igirim bir e'zeb sayısı beylemiş o zaman büyük bir saydı
8 bilari neden alib bilardan tab'an hırac alib sallama demeh nedı ya'ni zarıbe alıbtı hārman
üzerine zer'et üzerine bağ üzerine davar üzerine ya'ni bina sallama diyerler bir sallamada ayrı
10 var yanımda bin seçiz yüz kırık seçiz neçe il sora ya'ni üçüz il sora o zaman fazla olubtu
tēzeħırmatı yüz altmış üç menzil olib bir neçe e'zem varyadı minan çıhtı bı sallamalar hepsi
12 istanbil davar bilari hazzılamağ birez zehmetti neyçi zehmetti esçi çeğitilar bele bı esçi
çeğitiların açmağı zehmetti mesüliyetti ya'ni izni alasan bilari tāsvir edesen indı bı çı sallama
14 mende var birde tēzeħırmatı o zaman göskürü bir şa'ir varıymış seferberlik herbinde düşüb
ezerbaycan terefine orda bakuda bir arhadaş getmişti bir divana bahmıştı o şe'ir deyrı bizim
16 tēzeħırmatıda sukağlarımız bele dariydi konşi konşıydan bele konşıurdı görüçrü o adam da
ordaymış bir de bes o masdarımız var mesel bı mantıkanı yazan yakutıl hamañ masdarı var o
18 mesel tavıgın ādın kerkün ādın getirı bes tüzünin ādın getirmiri bizim bir de sufi masdarımız
var bilisen tēzeħırmatu yerinden mutasavuftılar 'alevidiler sufidiler bı dedeler mesel
20 gelermişler türçiyeden kırşehirden bektāşiler olar da birez terihinden konşıblar tüzünin birda
tekkesi var hec bektāşın o terihten konşıblar olarin üzünden tüzünin terihî bilinib dedim işte
22 çoh esçi masdarlarda yohtı ādı bir de bir masdar var oda vezirel-harıciyede var mehtuttı ya'ni
el yazısı diyerler özüne bin üç yüz dokzan dördte bir tahım masdardı deyrı bin dörd yüze ya'ni
24 teymurleng demeshkē ya'ni sürıyenı muhasara edende oğlu görçürü birdan ceyş geçirdirmiş
yardım birda tēzeħırmatıda bir kavğa olib bir döğüş olib ādı padşah şeh bāhadır ya'ni
26 teymurlengın oğlı ara yerlerinde bir döğüş olub ara yerde ölüb bı oğlu teymurleng emir eder
ketil'am olsun tēze ketil'am olub işte kaçan kaçib gideller çekiller tüzünı ketil'am edib nişin
28 deyibler tēzeħırmatı evvel hurmatıymış hurmacık hurmalığ ya'ni bı hurma kelimesinde
dolanırmış ādı evvel tēze bir ayrı yerdeyımış bele aşagda üş tepe yer var ordaymış sora ayrı
30 yerdeyımış karaman diyeriğ indı birda diyeriğ yengi tēze ya'ni bin dörd yüzden sora gelen tēze
o kaçan millet teçer teçer gelib kalani da çoh sıleymanıyada istıkrār edib indı sıleymanıyenin
32 aslı çohı tēzelidi bı bin dörd yüzden bı terefe gelen diyerler tēzeħırmatı milletı çohı fellehtı

birde zer'etçi bağvançı indí mesel desey tazelí herkeş bilí yerí hárdadı herkeşin yerí var o bağı
34 olmyan yerí olmyan da işte satıb yerin indí birez önce heciler konuştı olarçı bele beldar
işlerdiler yá'ni insanlar yanda 'emele işlerdiler biçinçi işlerdiler evvel biçin eldenyídí beldar
36 işlerdiler biçinçi işlerdiler hárman sürerdiler hárman savururdılar bıların da bir taħım yerí var
işte imma yerí satılıb mesel seferberlikte çoh 'álem yer sátardı mu'il olardı yá'ni para vererdí
38 bedel vererdí oğlu yerine işte bî yüzden insanlar yersíz kalıblar o yersíz kalanlar da hükmet
şerike açtı o zaman olar gettiler muvazaf oldılar faydalandılar indí oların mestevesí daha üçek
40 oldı kederde bilmesen ne saħlıyım insançın o vâhıt 'álem diyerdí bıların yerí yoħtı ama işte
neft şirketí açtı işte olar daha böyüg muvazaf oldılar işte uşağları olaştı birez önce heciler
42 bízim tezeħurmatıda tabakíye yoħtı teħriben millet teħriben bir mestevededí mesel indí
tavuğda varıydı ağalar ıktá'iler begler bízde yoħtı bele şey meşlen indí vardı kergügün neftçi
44 begler özlerínin yerí vardı yanlarında fellehler var bízde yoħtı bele şey bízde herkeş yerinde
felehtí herkesin bağı var dedíğim bî insanlar işte yersíz kalıb baħasan yerí kalmıyıb ağı
46 kalmıyıb ve herkesin de bízde tazedede yerí var bî bağları görsen bî taze etrefinde hem baħasan
bağı var hem uzağda yerí var uzağda olan yer eçin yerídí bığda eçeler meselen arpa bığda eçılı
48 bî yahında işte bağı yerídí ihtiyerler konuştılar işte bízim üzümümüz var bele eyí üzümlerimiz
var ħurmamız var ħurmamızın bir eyí dadı var onuyçı deyíbler özüne tezeħurmatı 'árebceye
50 döndersey özünü faruğ el-keysi varıydı böyüg mü'rihídí ustadıydı külyet edáb kısım terih
bağdadta sordılar özünnen tezeħurmatı adının me'nesí nedí men özüm dínirdím bir programda
52 dedí ye'vd terihuhe ile me keble tedvin el-terih¹¹ ve masadırdı yazırı terihü'l-türk kitabında
bında yazırı tézenin kál'ası 'ehdíl eşuriye döner keyneğlere göre oda me'nesí gellí temrul
54 tazıç¹² yá'ni tazedede çoh eyí ħurma yoħtı ama eyí bir dadı var bízim ħunker tekkiyesí yá'ni seyd
hemid tekkiyesinde ħurma çohuydı bir bağçası varıydı hepsí ħurmaydı o ħurma yıgılırdı bî
56 köye paylanırdı yá'ni her yëve bir çini verilerdí eyí bir dadı varıydı yá'ni cözel bir dadı varıydı
dedíğimiz o vâhıte ıktá'ilíg yoħuydı tazedede herkeş öz yerindedí ama nedí var adam diyeğ
58 böyüg fellehtí var adam küçük fellehtí var adam yerin eçebilmezdí yerí çohtı eçebilmezdí
evvel oğlan başınaydı indí meke'in var yá'ni bir denenin beş on oğlu var onın zer'etí eyí olardı
60 nişí bir neçe cütlerí olardı meselen birí bî terefe cüt sürü birí o terefe cüt sürü fe ne olardı
inteci fazla olardı bir denemiz varadı alla 'áf etsín farah işte bî uşağları çoh oldı zer'etlerí çoh
62 oldı çoh arvad aldı maşalla uşağları çoh oldı kalabalığtılar beledí yá'ni bî 'eşeyirdede 'álem
uşağıydan güveni mesel diyeğın türçiyede adamın oğlu proftı güveni birda mesel 'álem
64 fellehíydí oğlı çoh olan güvenirdí evvel gece sulardı 'álem bî bağı usulamağ gece olardı bízim
bir gölümüz vardı birda toħmağlı gölü diyerdig sarı tepeden gelí sarı tepeden neçe gelí bî eşçi
66 'usmanlı zamanınan bî teħsım olub mesel sení on sá'atí var benim beş sá'atım var böyüg
bağın igirim dörd sá'atí var mesel gece sá'atçı usu gellí sen kaħasan usuyı açasan terefíye

¹¹ Arapça: (Tazehurmatu) tarih yazılmadan önce vardı.

¹² Arapça: olgun hurma, ağaçta pişmiş hurma, taze hurmatu

68 diyeg yedi sá'attı sá'at dokozda usuyı vèresen başkasına işte muna diyerdiler usu nizamı hağ
tağ diyerdı özüne bı tağ ye'ni bir nizamıydı yá'ni diyebillem sene bı eşçi hazar attan qalmıştı
70 obir mantıqalarda yohtı çoh munan bız bir çere gëttig bir mantıkaya 'eynen dediler beledı
gözdü sá'atten bı da tapda yazılar meselen bir tegın diyeğın beşüz dönüm bağı var sekkız
72 sá'atte usuyı var daha sekkız sá'at fazla tutabilmez bir nizamdı bı her kolın bir mes'ülü varıydı
diyerdiler özüne kol başı mesel bı kollar var her arğa bir qoldı yerler her qoldan bir felleğ
74 mes'ül olı bı paranı yıgar yá'ni ve qoymaz bir tek mesel yarım sá'at usuyı tutar obir felehlere
te'sir eder birez tehir etseydı tenbih ederdı özün heci filan sen birez fazla tutuy işte bele bir
76 nizamıydı o vahıt yerimıştı üzerine raqı bir nizamıydı indı görsen yerler birez qoruyub yerler
paylandı yerlerde çohı 'álem dam edib indı bızım qalıb hele bağıımız cedenın o terefindeki
78 bağlar qalıb indı bı tēzeve yaħın çoh 'álem dam etti mesel bızde diyerler böyüg yev bı böyüg
yev en çoh küçük kardaşım qalı mesel çünkü küçük kardaş qalı nene babaya hıżmet eder işte
80 nene baba geçinenen sora işte mal alalar satarlar çohı da vèri hebele indı bız oturduğ o yevde
onın 'ömrü üçüz ildı o evın terihı hiç bölünmüyüb he birteç birteç vèrib özün bele qalıb mesel
82 indı o konşı var tekriben üçüz ildı konşiyız bı 'irekte az var munan bı kenşer konşiydan 'eynen
üçüz ildı işte bı bir ırıstı yá'ni ádam ádamın tēzehurmatıda yedi arħasın tanır yedi arğa nışı
84 diyerig bı da bir meseldı sekkızde sayan var hiç olmasa seferberlıkte bilini diyer meselen
onınçı kardaşı gëttı onın babası gëttı gelmedı herkeş biribirin bele terihın biler

Rahman Abdulvahit

Doğum Tarihi ve Yeri: 1953, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Bahçıvan

e. 1991 Olayları

2 Yardımcı: biyrin heccı doqzan birden beşsele ne güzel bılbıl sesi var birda bağ oldığü için
Kaynak kişi: doqzan birde başladı gāvga başladı gāvga yá'ni millet irandan gelib filennen
4 gelib başladı bir hárakat kımın üzerine sáddám üzerine háraká olıncá birda bızım meqar
varıydı tēzede hıżıb malı hıżıbıl elbe's malı bılar başladı qaçmağa oturmuşığ bele on on beş
6 igirmidene bı meħelden evvel sora geldiler bılar bı hıżıb cem'eti eslihe meslihenı yüklüyübler
kaştılar yanımızdan meşri' var meşri'den gediri hevíceye teref binlar gëtiler bir dene tēzeden
8 aslı beyatlıdı özleriden minib abi 'immar varıydı özüyden kardaşı sayarada bı da minib
özleriden gëttı işte göskürü tekríb çı kilo metir çöllüğü göskürü meşri'in başında bı özleriden
10 gidenden endı geldı olar meşri'i geçti gëttiler gëttiler bı geldı olaştı yanımıza bele bir yüz metir
qalıb bahtıg elinde bir kileşinkof başladı taqa qaçmağ oğlanın da adı 'alı ezgárydı 'alı ezgár bı
12 nedı dedı abi 'immar mene binı hediye vèrdı e nışı qağsan binın fişeci biter dedı çef edirem
valla geldı cēştı gëttı çı gece oldı başladı 'álem yığıştılar cemı'e o deyrı sen beş tene ál gët

14 b şir yolun kes y 'ni Şey  diller mecmu'e mecmu'e o d ri sen g t sey  themit arhasındaki yoli
kes bi milletin i ine t lka  çıldı t lka  çıldı bes k mseye degmed  ned  millet  emi'e beled   
16 nişi bele filen he et uzandı bitti b z gedirig  emi'e uŐtene  i Őurt  bir zabit  bir Şurtu murur
medeni olmadıgına zabitta 'askeri girib r tbede yoht   icninde sord  dediler h s n bakırgil n
18 yev  nehsıdı b zde mindirdig getirdig orda endirdig kapların  aldig kızı  ıhtı dedig bi babayın
m safırdı dedi babam ota  emi' dedi valla girdig  emi'e bahtig  z  mufavazdı Şerikede dedig
20 baba m safıry gel  getirdig ota s yaradadı g tti sebeh old  bi gece bitti sebeh old  ferhud
başladı m karı ferhud  diler oyanı bi yan  baba  tmey n alla h tiri in baba h sta hana b zimd 
22 neye girisiz girmey n valla bi bitti  inci g n old  debebelers geld  meşru' başında durd   eyiŐ
geld   eyŐ geld  valla millet  ıhtı yazıya bahar mev simid  debebelers  ıhtılar meşru' n  zerine
24 bele medfe'lerin  z n v rdiler t zeyeye valla bir  i uŐ ta a  ahtılar d Őt  k ye  alanda  ıhtı kaÇtı
kaÇtı menen hecc  h sem v rıydı b z uŐa lar yevde  almıŐıg ekmek yapırıg valla savıg fırtına
26 geld  dedi baba nişin  alıbsız ind  bir ta a d Őer yaralanısız h sta hanada yoht  aparag s zi
 ahın b z de gideg  ole bi millet k m n valla kahtig g ttig b zde  ole işte 'eyneb heşir k m n
28 millet sepilim  ole arvad uŐa  b y g k c g valla dediler gen leri tutılar dur 'beŐeriye  diller
başladı 'alem heyecen old  valla b z  ıhtig d nıyemiz v rıydı bir pikabımız v rıydı kerk kten
30 de  em'et v rıydı b zdeydiler dedig gideg tavga teref birez g ttig  ge bir dene geld 
lendigrozden t zelid  dedi hara g tsiz muc hid  halk gelim ihtiyer b y g k c g bilmiri  esiri
32 d nd g geri bi a alat k y  var b rda t zenin dibinde bele Őeri'ten y z metir yazdad 
başladı  a ma a geldig  ıhtig  enŐer da a zindene da ı diyerig ora bir deniye bir pikabıg bir
34 ta ım gencte minib b zimm n b zimm n bir dene olan dedi baba b z gedirig me'lim d g 
kerg ge giderig  im ımala giderig irana giderig sora yarın demiyesiz b zi g tirdiyiz demedyiz
36 b z hara gideg valla endiler bir k sım g ttig leylena olaŐan yerde t yamızın biri pen er old 
t yanı decıŐtig  ıhtig bir ta ım dedi gideg leylena sora dediler bi a Őamda g n batanda
38 leylendan edeg b zimize olan  em'et yevleri kerk gted  olar dediler yevmiz boş b tal gideg
yevmize yata  yeme  herşey var ell  neferig bi ell  neferi h raya aparag valla g ttig kerk ge
40 sayaranı istirig  ıgarda ın resife valla bir tahta mi  v rıymıŐ valla o lan beg alanda taya geld 
onın  zerine oda pen er old  tayalarımız  almadı valla g cen  yattig işte başladı gece  asıf
42 başladı t feg sesi   rtler bi Őorc  mel'eb n n bilarda meşri' terefinnen  ahılar sebeh old 
'alem başladı  a ma a hara Őim la dediler gene muc hid  geld  filen geld  valla  ıhtig g ttig
44  im ımala orda da bahtig heŐird  millet ebeled  valla dediler bi mekteb bahtig  o  pisti   bi
arvad uŐa  yata  yoht  valla b zimize olan dedi gideg  im ımala sora b rdan  ıhtig g ttig
46 s leymeniyeye   rtler m kar var h zib l be'is malı yarsın yandırılar yarsı  alıb dediler g lin
girin b ra girdig pirinc getirdiler ya  pendir getirdiler taba  getirdiler bir g nortalig yedig
48 kahtig ora bazar  id  b zimize arvad uŐa  var olmir  valla bir deneye dediler b zimm n uymiri
ded  valla menim bir yevim var bir arvadım  i uŐa ım var men de  z m b rda m kardayam
50 g lin gidegin yevme valla g ttig yevine dedi arvad uŐa ım  ıhardıram yuh riya bir h creye

āşağı kat gedin otirın içinde her şey var valla geldig otirdig orda üç gün kaldig bir cemı' var
52 kenşerinde dedı gençler gelsin geceler bi gırfada yatsın cemı'te valla üç gece orda yattig valla
birçere dı'eye geldi ceyş geldi çıhtıh ordan da kaştıh hüdüde hüdüde gëttig iki gece hüdüde
54 çölde kaldig ac aclıgda onan sora hüdüdü geçtig iran terefine işte gëttig irana bir gün sebehten
gece doğuza keder gëttig bir memlekete olaştig adı tēzebat kazaydı valla orda seytara qorıblar
56 bızı saldılar bele dediler birdan bele gedin deme birda me'esker varıymış nezihın malı valla
birez öge gëttig valla bahtig bir kerküklü sayaraydan geldi bizimle olanları tanıdı dedı ora
58 gëtseyiz indı giresiz daha çıhmağ yohtı valla döndüg geldig sa'at doğuz bir tepenin dibinde
durdig bir kemeremizde varıydı marsiliz onun da kileci kahtı valla durdig geldi dediler nişi
60 durıbsız dedig seyara atala çürtlere valla kaldig orda valla gün çıktı sebeh bele o kenşer
damlar kımın köydü valla gëttig çöye paramız varıydı kederimizce gëttig her şey aldig
62 dolanırığ bahtig bir asker irani bir çürt özüyden geliler dedig baba beçe bize bir dam verisiz
kalıg içinde medeniyeke bele sekkelı dedı ahır men versem meni yarın hükmet mühesebe eder
64 esçereke dedı baba neye mühesebe eder daha dedı gelin bir yevdi duvar muvar yohtı yevlerde
duvar yohtı valla işte pekledig özün şey ettig girdig üç gün kaldig orda üç gün sora çinçi günü
66 sebeh cem'etimiz iranda varıydı onların rekem telfoni varıydı valla dediler yarın gün batanda
yalla olaşırığ yanınıza valla yarın oldı gün batana yahın bahtig bir lendigiruz askeri geldi
68 bahtig bizim akrabalarımızdı orda olalar ordan bir müşe' tutılar ramazan bayramının gecesı
sa'at onda çıhtıg seyaralarımız koydig orda kerargah deyirler özüne bilmirem ne deyirler
70 özüne hükmet aldı varaka verdı ahsamnan gëttig yarını sa'at üşte rummye olaştig rummyada
apardig bılarnın mağarı varıydı meclise lenin böyügtü çoh bahtig içinde çüyüz üçüz batanya
72 askeri yengı kimse yoğ valla girdig oturdig oturdig işte daha gëttig bazarlıg ettig işte yaşadig
orda tekrib cirmı altı gün onan sora saddem birda'afverdi valla bir dene de birda bizim
74 akrabalarımızdan geldi dedı baba bir şey yohtı afverib gelin daha istirig donegin işte gere
muafağa alasan yalla dönesen bizde çalıg müdirem kaldırmırı valla bahtig bir candarma geldi
76 rummyenin dili hepsı türkmandı orda olan mensüller mehemmed varıydı bılardan sorıştı etti
dedı nedı dedı valla işte iraktan gelibler deyirler bir şey kalmıyib bılarda muafağa istiler hette
78 ceşsinler hüdüdten olarda çalmağa deyirler tüt dedı tut benimçin bağag ne olar valla çaldılar
sıtfa o dekede aldı müdür emni valla seleştı özüyden dedı bir varakaya yazın adların gönderin
80 bizimçin biz birda muafağa çıhardağın özleriçin valla yazdılar kırık doğuz neferig hepimiz
valla apardılar verdiler müdür emni yohtı dediler çi üş sa'at sora gelin bizde çi üş sa'at sora bir
82 teksıye mindig gittig emni de'iresine menen bir dene varıydı ayrı gençlerden gëttig biz birda
emni de'iresi bir kilo meterden koymaz adamı yağlaşsin biz de gëttig orda sordig bahtig
84 mi'evn müdür emni bir mükeddemdi dedig baba biz abi mehemmed yandan geldig dedı biyrin
otirın dedı valla müdür emni çıhib hele gelmiyib biz de daha otirdig az çoh dı gün battı ezen
86 verdı dedı baba gedin hazaman gelende tevki' ederem özün telefon çalam gelin aparın biz de
bir münşe'e tutmuşig hüdüde valla çıhtıg yazıya bele bir elli metir yerimemişig bahtig çi seyara

88 geldí lendigroz yá'ni me'ílimdí mes'ül seyarası bíz de döndüg dedí he geldí işte apardı
evrakımız vèrdí getírdíg getírdíg geldíg sá'át on géce çıhtíg ordan münşe'e tutmuşug hüdüde
90 geldíg hüdüde geçtíg daha 'iraqa 'iraqтан geldíg heccí 'umrana heccí 'umranan geldíg
diyanaya diyanadan geldíg erbíle erbílde bir géce yattíg sebeh dedíg hepimiz daha münşe'e
92 kalmadı eşyemiz o denyededí gètsín bíz her on on bësh tenemiz bir kostere mínsín geraja gèttíg
her bësh ondánamız bir seyaraya mindí geldíg bî kerküg seytarasına kerküg seytarasına geldíg
94 havyalara bahtı cinsiyelere dedí (entüm gävğ'yín ehíl tèze)¹³ yarvardıg bir refíke bir seyarada
geldí onların da cinsiyesine bahtı onları da endirdí bir taħım da vardı onların cinsiyesi musallaydı
96 baba bılar tèze döğü dedí yoħ onları da endirdí bízí aldı hasıl fasıla valla bir dene geldí dedí
(ente tedevr mot seddem inta 'afu 'am ente şterid min hedüle hedüle yroħun 'ele mantıqathum
98 şeko'edhum mes'ule hne yhesıbhum)¹⁴ valla saldı bízí daha geldíg bıra uşağları koydíg
kerkügte geldíg bıra bırda bir şey yoħtı her kım gèdirí maķara ilışırı gètmıyen hiç valla bíz
100 gèttíg yèmize geldíg bahtíg yèvde hiç bir şey kalmıyıb hepsín kınşılarımız aparıb yèvlerine
valla geldíg getírdíler eşyemiz hepsín pankalarımız bağladılar mücemıde telece obir eşye
102 görükmez işte bıydı doķzan bir eħdesí yá'ni bir dış kimindi geç oldu eleyse kal yemeğ ye
Taha Komsh: yo sağol recim edirem ağşam yeme
104 Kaynak kışı: yala yala munı da ye sora toba ele

¹³ Arapça: Siz terörisitsiniz Taze halkı.

¹⁴ Arapça: -Sen bunlardan ne istiyorsun, canına mı susadın? Saddam: Bunları bağışla, bırak gitsinler, bunlar kendi bölgelerine giderler, orada bir suçları varsa hesap verecekler bölge yönetimine.

Habibe Sadun

Doğum Tarihi ve Yeri: 1964, Tazehurmatu

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

f. Yemekler

- 2 Yardımcı: heccıye evvelden toy neceydı tēzede sen sa sa telefonu özü tutar
Taha Komsh: mesele nece olardı toy
- 4 Kaynak kişi: evvel esçiden toy yá'ni bir kıızı gideler elçillığıne vėrdiler sehebı vėrdı bittı yarın
gece diyeğ hınnadıñ ederdiler kaħardılar evvel kır tabaħ vardı bı kır tabağı gēlínin nánca
- 6 áspapı var elbisesı bını bele bı kır tabağa düzerdiler düzerdiler üş dörd kır tabağa bını oğlan
sehebı gelerdı kızın yėvıne bı kır tabağı çapınan davuldan oynıya oynıya gelerdiler kızgile
- 8 kızın ne var yėvınde o áspaptı alardılar başlarına örtügüdü bir kat örtük edıb nenesi kızcı
áparırdılar gıderdiler yevlerıne oğlangile yevıne gece olardı oğlan yevı meyer davıl çalardı
- 10 heley teperdıler oyın oynardılar çapın çalardılar sebeħe keder sebeħ olardı oğlan yevı yemeğ
bişiri yaparı beş altı kazan kuzı çeserdiler yemeğ yapardılar yemeğın yapanan sora günorta
- 12 sebbeħten günortaya keder 'álem oynardı heley teperdı oyın oynardı günorta oldı 'álemı yalla
gēlín millet sıraydan yalla toħ yemeğ yeyın yemeğ bittı yalla baba hara gıdeğ gēlín e gēlıne
- 14 neyden gıdeğ zengın seyara tutardı pas vıarıydı evvel ağaç pas bı ħalis paslarınan zengın ādam
müktederlı ādam o pastan bir dene tutardı gıderdı gēlıne parası olmyan yá'ni āt bezedırdı
- 16 koyardı bir dene heşşe üziden bir dene ātın koyrığına yağlığ bağlardı tutardı bir dene yelegınen
tutardı gıderdiler gēlıne gēlínin ayağının altına bir işçenbıl koyardılar ege o gēlín igittı o
- 18 işçenbıl üstüne özü atlanırdı 'álemde çapın çalardı özüne yoħ igid döğı minebilmezdı
mindırırdiler işte aparırdılar kapıda endırırdiler özünü 'álem kalabalığ gēlını görerdı çöreçen
- 20 damda durardı üstene yden bir çöreçen bir arħadaş bir arħadaş nederdıler kat girerdiler her bırı
cèblerıne şeçer koyardılar bı şeçerı çı ellerıden gēlínin başına çalardılar uşağlar nederdıler
- 22 kaħardılar şeçer kapmağ gēlını yėve gırıdırdiler ebele çöreçen damnan enerdı kapını açardılar
yohıydı gēlínin oturmağ düz çöreçenı aparırdılar gıderdıler seyyıd yevı var aħşama kımın
- 24 seyyıd yevınde otırırdı bıçere girerdiler gēlını görerdiler 'álem dağınırdı bes 'álem
dağılmazdan evvel çöreçenın arħadaşının bacısı diyerdı sebeħ bıze sübhıye dá'vetlısız nedı
- 26 sebeħ bı 'álem gıderdı çöreçenın arħadaşının yevıne nederdıler bıçere gelerdiler çöreçenı
yevden çapınan oynamağtan aparırdılar arħadaşın bırıne yevıne o kenşerde çı düşeç atardılar
- 28 bele çöreçen otırırdı 'aba çıgınlerınde bıların kenşerınde meze düzerdiler 'álemde gelırdı ebele
yerde otırırdı çapın çalardılar sora cüt cüt kaħardılar oynardılar günortaya kımın günorta
- 30 arħadaşı yemeğ yapıp bı yemeğı koyardılar millet hepsı bı yemeğı yėrdı yemeğı yėdı bitırırdı

günortadan sora қаһardılar birde ‘eynen çöreçeni oynamağtan davıldan filanan aparırdılar
32 yevine yola salardılar dönerdiler bi eşçilerin toyuydı
Taha Komsh: be heciye te‘ezye neçe olardı olardan baraber sele
34 Kaynak kişi: evvel te‘ezye bizim baba heket ederdı alla ‘af etsin diyerdı var adam zengindı
koyını var koyın çeserdı var adam fekırdı yohıdı bir zengin adam bir kızi getirirdı bi fekir
36 adamin yevinde çeserdı bina diyerler ‘ese ve gerıb ya‘ni bi ölüñün herıdı o kızını çeserdiler o
zengin adam o ölüñün sehebı için ahsam millete bini yedirirdiler yarın olardı bi konşı diyeğın
38 menim konşım var diyeğın bi konşı günorta bir kazan aş ederdı getirirdı evvelde pirinçte
yohıydı ye birgıldı bah zılk aşıdı ye çeşçeç edıbtı ye döğme aşı ye bah bir kazan mercimek aşı
40 edıbtı ye de terhana edıb getirdı ‘alem özü günortalıg eder muni bigün bi yev etti yarın ‘eynen
ayrı yev eder beş gün altı gün konşılar bi fekir adamin te‘ezyesın yola vurardı hette yohıdı
42 yemeğ etsın günde de sebeh ‘alem қаһardı giderdı türbelıge günde üş gün dörd gün sebeh bi
‘alem hısım erçeç arvad giderdı otırdı yıglardı ölen genciye alla göstermesın ihtıyerise fethe
44 vererdı arvadlar қаһardılar biçere adamlar giderdı kur‘en oğırdı başında қаһardılar giderdiler
yevde de arvadlar yıglardı evvel mulla yohıydı arvad mulası ‘alem otırsın kur‘en oğısın bir
46 adam mullası tutardılar yevde kur‘en oğırdı cemı‘te yohıydı evvel bir böyüg yevde kurardılar
bini işte bir neçedene gelerdı fethe oğurdu fetheden sora arvadlardan ettiiler bilen var diyer
48 babay bele filan bele ya‘ni birdenenın irah eşdenen genci ölüb işte biçez otırdılar yıglaşırdılar
koyardılar giderdiler işte evvel bıydı kırhıne gelince kırhı gün sora kırhı velerler çı konşı
50 düşerdı yevleri dolanırdı filan yarın filanın kırhıdı hısım ‘eşret konşı yarın filan adamin kırhıdı
biliri ‘eşret onın yohıdı ger evvelden yemeğ yığıştırıblar kurı yemeğ bi yevve getiriller onı
52 қаһardılar ahsam bişirirdiler ‘eşret hısım yığışıb onı yerdiler ahsam giderdiler kebiranlığa
türbesın kaldırırdılar yarın ‘eynen gene o qalan yemeğten yapardılar o millet türbelıgten dönen
54 millet ‘eynen o yemeğı yerdı tatlı da paqlava da ederdiler herkeş yerine giderdı evvel bıydı
Taha Komsh: eşçiden hayat hoşıydı tезде yohsa indı
56 Kaynak kişi: eşçiden hoşıydı bilisen nışı hoşıydı korhu murhu yohıydı belé diyesen korhmağ
dev‘e filen geldı fistan geldı yohıydı herçes öz hıryetindeydı ahsamnan sebeh kımın meyer
58 çalardı ‘alem oyun oynardı hēley teperdı ne bililler şurta nedı ne bililler emın nedı kımse
bilmezdi korhmazdı ‘alem menı pastan getirdiler neyçin ya‘ni adamıngılı zengindı o resmıdı
60 ota orda felehın ‘amısıdı he üç ildı geçinim dörd ildı pas tutılar bahalıdı onda para yohıydı
‘alemdē bizim nişin varıydı bizlerin koyunları varıydı bağları varıydı malları varıydı bi bağ
62 indı felehın babasıgılı dam yapıp zenginiydiler ya‘ni tезде bele diyerdiler mızrab yevi
menşurdı indı bi bağda zeytın tutmırı yığırığ evvel bir hēste ossaydı ya‘ni bilmezdiler bi zeytın
64 tutmağ yemeğ diyerdiler bi hestenın gevli zeytın istiri diyerdiler hara gideğın diyerdiler gedın
mızrab yevinde bi zeytinen var gelerdiler kapımız çalardılar hestemiz var zeytinıyız var
66 diyerdıg he var vererdıg geleğ indı gül ussuyuna tikansız gül ussuyu yapmağ gülümüz varıydı
bağda kazana korardıh felehın hebesıyden men alla ‘af etsın ya‘ni abı felehın nenesı kazan

68 k rardıh b  g l  basardıg  azana b  g l  basardıg  azana  ed r ce usu t cerd h t cenen sora
ebele yargalardıg boru  omle  etmiştiğ borun n birin endirirdiğ  azana etrefinde  amırdan
70 yapardıh bir ucın n borun n nederdiğ endirirdiğ c mc me  oyullu c mc m var mis c mc m o
c mc m nde etrefin  amırlardıh c mc m  nederdiğ b  sefer c merdiğ bir  azan savuğ ussuya
72 c mc m n  st ne bir  eye koyardıg c merdiğ binu edennen sora bir b y g   p c merdiğ ona
c merdiğ c mc m  bes başı yazda  alırdı binin altını yandırardıg b   azan yandıg a b  g l
74  eynediğge b  g l n teri o borudan giderdi o c mc me o mis bele cere im ind  ona giderdi
ağardı el vuraradıh bağardıh dolub yo dolmuyub hara dolubti savuğtu hara yetirimiyi b hele
76 dolmuyub sıcahtı bağardıg bele başına yetiribt  az  alıb dolsun altını  eserd g o ağın b ceren
ederdiğ  ıradığ t cerdiğ b  gilabı  em eyden  azana  azana binca  z  yağdı g l n yağı yo b 
78 bağ a g l nen  ohlama g l nen varyıdı evvel indi de b zım var bağ ada bir ağa   alıb muni
doldurıduğ bele botolara t kerdiğ ağzına par a teperdiğ par adan sora  amırlardıg muni neye
80 satardıg ş sesini adam varyıdı kerk gten gelerdi  afasa doldururdi iki y z debe doldururdiğ
vererd g adama neye    ellige ellig demir ellig varyıdı evvel biri    ellige demir ellig varyıdı
82 bele bilmem seni yadiya gelmez    ellige satardıg vererd g b cerem o me el hem dolsun b zım
ehletimiz ihte  d c ld g bele vardı hebeleri giderdi heccinin nenesi bele    d rd g nye pirinc
84 alardı bele  abığı i inde  ertik diyerler  z ne bele  abığ i inde onı aparardığ menen  z 
mekine i muni b cez yaşlardı nemlerdi  z n atardı me neye me nede saf  ığardı pirin  b cere
86 otururdiğ ayırardığ  z n  elbilden  imiz nederdiğ b  pilavlığ b  yarpağlığ eng altı yemeğ
yapmırığ mer imec aşşı bağ t r hana aşşı ne aşşı yapsağ onin i ine atardığ
88 Taha Komış: t zede ne yemeğler vardı siz  z y z ne yemeğler yapardıyız yemekler
meselesine geleh
90 Kaynak kişi:  oh  adam varyıdı yo uydi pirinc yebilmezdi ya'ni o vağıt beyremnen beyreme
bes b zler neydi zengin olduğumuza varımız olduğuna demirem b  pirinc g nyeyden alardığ
92 herişte ederd g bele arvad getirirdiğ yeve hemir ederd  bele b zım n herişte  eserdiler bin 
damda ipe sererd g onin altına par a d şerd g  ururdi bin  yığardığ getirirdiğ  ecimler  ste
94  omelerdiğ nederdi b zım ağamın nenesi bele  amırda nederdi  oyardı altın yandırardı bin 
 avırardı b zım  in i g n    g n otururdiğ b  herişte bele ince bazar davar ind   avırardı onu
96 pirincten  atardıh yalguz şorba ederd h birg ldan  atardıh yerdiğ bamya  urudirdiğ badınc n
 urudurdiğ inecimiz  oyunumuz ge imiz varyıdı hevişin dolusuydi  oyunumuz varyıdı bele
98 telece m cemide yo uydi bir dolabımız varyıdı bele ucu telidi bir  amır  inlimiz varyıdı onin
i ine g nde toluğ  arđardıh g nde bele asma toluğ  oyardılar hepsine bele 'ayran  oyardığ
100 yoğurdi  arđardıh  eymeğ  eresi  ığardı b   ereni yığardığ yığardığ ebele dolardı dolabta telidi
yel vuri  z n  yevede  amırdı k ydeydi yevimiz bir g n  alardı yevede ya'ni benim felehin
102 hebesi diyerdi nene bir g n  aldım men yağ eridirem ya'ni b   ereni eridirem  alardı bir bele
b y g  azana sardığ b   ereni t cerdiğ i ine b zım n yağ ederd  b cere o g n  akkına
104 nederdim diyerdim yalla biğun g norta getirin o herişteden pilav edegin o herişteden yalgiz

pílav pírincte neydí beziyen pírinçiydí birdene heste ossaydı diyerdíler filen heste olıb gèvlí
106 pírinç istíri yèsín gèdín diyerdíler mızrab yèvinde var pírinç gelerdíler koyardıg kaba munca
aparırdılar gıderdíler bíz heftede bir kuzı çeserdíg bízím yèvimizde işte mücemide yoıuydı
108 koyadıg o gün haqqına bıncı sümücün çellesín kaıardıg tenür salardıg evvel çamır tenür
varıydı eçmeç yapardıg onun sümücünü çellesını onu kazanda endírdíg tenüre onı yerdíg o eti
110 nederdíg bışırıldıg kuzunı kemıl bışırıldıg bir munca çevírdíg aışamçın nişín muni edírdíg
kavırma ossun o kalanı günorta bışırıldıg o kapı kenşerinde konşıya vèrdíg yanaşa konşuya
112 vèrdíg o yanaşa konşuya vèrdíg kalanın özím üz yeríg o kuzunı hepsín ederdíg bışırıldıg
yoıtı mücemide koyag kalsa hasar olı işte evvel zaman beleydí
114 Yardımcı: hecciye sevsen yarpağ çoh sevsen
Kaynak kışı: he valla evvel severdim indí zağımız var duz yağ yebilmirem horoz eti severdim
116 yebilmirem indí gere he meyve yeyeğ alma pıtıkal karpız hebele şeyler ekmekte bes bığda
yeyeríg ette işte bes tavuğ eti baısan köskün bıdun çayda he 'ecı içeriğ bırez yağlı yeğ
118 zağımız kaıar 'acele samırsağ utarığ

Kazım Hüseyin

Doğum Tarihi ve Yeri: 1960, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İşçi

g. Genel Konular

- 2 Taha Komsh: bıyrun heccı tēzehurmatunın terihı üstüne annat
Kaynak kişi: valla tēzehurmatı özü eşçiden bir def'e yıhılıb teymurlengın oğlunu bı üskegen
- 4 vırublar 'eleses teymurleng yıhılıb özünü bı kál'anı yapıb bız eşittigimize göre há bı kál'anı
édib tēzenın toprağıydan işte tēzenın aslı çı şikıldı birsı iranan birsı türkiyeden gelmedı
- 6 tēbrizden gelmedı tebriz türklerin en çoğı üşte biri de türkiyeden gelmedı asıları işte gelipler
bırda toğmağlı usuyu vardı bırda gelibler işte bağ zer'etten yaşıyıblar felehetten koçalarımız
- 8 bınan teğriben bir beşüz il evvelın hákatin édírem indiyē keder felehetten sora bı tevzif açılıp
meçteb açılıp be'zı mí'elım olub be'ezı zabıt be'ezı mühendiz olub işte
- 10 Taha Komsh: eşçiden hayat neceydı bırda
Kaynak kişi: eşçiden bırda toy meyerden olurđı teğriben bızden evvel yedı gün çalarmış bes
- 12 bız gördüğ iki gün çalardı bir gün bir gece çalardı meyer bızım gençliğimizde işte aş edeler
bığda aşşı toyda zılktan barabar sarı kabağtan barabar evvel pirinc mirinc yoğıydı işte bir
- 14 davar çeserdiler
Taha Komsh: fellehlig édibsız siz nece édibsız heçet ele
- 16 Kaynak kişi: fellehlig he valla işte be'ezı bızım yerimiz varydı teğriben dörd beş kıt'a
yerlerimizinden çoğı demdı ya' nı usu yoğtı işte bığda eçerdig arpa eçerdig valla men giderdım
- 18 babamnan be'ezçere babam yarısın verirdı be'zen özü ederdı men sora gittim meçtebí
bitirebilmedim üç mıtavastadan çığtım gittim 'esçer oldım daha hayatım 'esçerligte bitirdim
- 20 teğriben igirim dokuz bıçug il 'esçer oldım işte iran savağına çürt savağına filistin savağına
karışmışam filistinde yetmiş üçte gettig süriyeye süriyede endig bir yerde orda isra'il hücum
- 22 edirdi istirdi şamı alsın orda çeyşimiz getti fırka üç bız bırda kuvat hassa tayaraydan gettig
endig orda koymadıg işte durduğ isra'il çeyşinin ögünde koymadıg girsın demeşke teğriben
- 24 igirmı gün çeçtı herbeke bittı kıssa sürdü bız dedig uzanı sora işte olaşmadılar demeşke
girebilmediler onda kımse utmadı herbekede ne 'irak ne süriye ne isra'il utabıldı
- 26 Yardımcı kişi: çoğ ölü olu ama hemd ossun olmadı hepimiz döndüğ sağ dirri

Muhammet Abdin

Doğum Tarihi ve Yeri: 1972, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Memur

ğ. Genel Konular

- 2 Taha Komsh: bıyrun heccı eşçiden tēze neçeydı
Kaynak kişi: valla tēzenın terihı bı 'tibar her memleket qorunmağında bir masdar usu ossın
4 millet ordan işte zere'etlıg ederdı fellehlıg ederdı içmeg dávar beslemeğ esesı usudı her yerde
usu var hayat olardı bızım de usumuz var işte kocalarımız neçe yüz sene bınan evvel bir çeriz
6 kazıblar ussu çıhardıblar gēllı bı bağlara kerküg mantıkasında en fazla tēze bağları
meşhürüydü yá'ni ege üzümünen ossın ege sebzesinen ossın diyeğ bamyá badıncan biber
8 filanı hepsı birıncıydı mesel kerkügte deseydiler tēze bamyası çoğ meşhürüydü her bir şeyı
üzümü filan ama indı bağlar kalmadı yá'ni gün be gün az olı indı on beş bağ dolansay bir yer
10 tapmasan munan evvel üzümlüğüydü hepsı erüglüg varıydı 'incırlıg varıydı fe bızım tēzenın
terih çoğ eşçıdı diyebilıg 'abasilerden de evveldı yá'ni holako zamanı da bız birdaymışığ
12 cengızhan da gelıb birda bir mavzı' olub vuruplar özün o qa'idı öldürübler tēzeliler sora emır
gelıb bı mantıkada erkek kısmın hepsın öldürsünler fe kaçan kaçıb kaçmıyan öldürübler hette
14 yevlerin yıhıblar bağ bı kál'anı kömelıyıbler toprağı yıhıblar kömelıyıbler fe bağ işte nenca
cēyş kalıb birda munan altı yüz evvelın hakatıdı fe gidennen sora bı kuvat kalmıyıb millet
16 yavaş yavaş dönüpler onda deyibler özüne tēze yá'ni yengiden geldı bı i'tibar fe o zamanan
yığıştılar etrefler sora bılar izafa oldılar üzerine yá'ni işte çoğ masdarlarda bele yazılı
18 Yardımcı: ne oldı birda
Kaynak kişi: nossın boş vēr bılar hebelediler bir şey vērrem özlerine daha men kallam durram
20 içerde özleri meşgul ollar uşağtılar işte nēdesen boş vēr

Hasan Kadir

Doğum Tarihi ve Yeri: 1966, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: İş Adamı

h. Genel Konular

- 2 selam 'eleykum arhadaş seleşım senıçın eng evel bırez hayatımızdan men ustad aħmet
zekeriye teheruq külliye etmişem külliyyet terbiye cemı'et kerkük eng evvel teqdim edendem
4 adım bağıdada çıhtı tá'an bağıdada çıhtı men begenmedım tá kısmım tá'an kısmı terbiye
esasiyeydı sora nēttım i'edet terşih ettiım bağıdadta fe orda ettiım adım bıçere çıhtı cemı'et
6 'irakiyeye sora talap ettiım nekıl dediler birıncı sene olmaz gerek tecil edesen birıncı ili ege
edebilmirsev devam edesen fe tecil ettiım birıncı ili fe çiyinci ili teqdim ettiım kabil ettiiler

8 tab'an nekil qabil etmediler istizafa ettim sora dondum kerkuge iste dediler beyan ra'i
getiresen kitab getiresen ki tereften ki teref kebl edirse istidafa gidesen ucuncu il nekil edesen
10 fe ettim talab kitab istidafa geldim kerkuge tab'an kerkugte bagdadta bi nekli edincem coh
zehmetlig cektim be'iz muadaflardan orada muskilem oldi tehirligleri sebebine kitab verirdim
12 ozlerine be'iz kere itirirdiler geditirdim sorurdum tevki' attiyiz bitirdiyiz kitab istidafam fe
deyrdiler mene kitab itibtı kitap nece kere itti yanlarında sora gettim re'is tescil yana re'is
14 tescil tab'an dedim siziy muazaflariyz kitablarım itiribler fe men nece indı kerkugten
gelmişem me'meleni etmişem indı men gerek birde donum kerkuge ordan kitab alım getirım
16 fe ne oldu biraz hatavar ettim orda fe re'is kisim tescil muazafların canına hatavar etti fe kitabı
ahtar ahtar taptılar orda sora kisim tescil itizar ettiler menen dediler kitabıy birdadı bes
18 bilmirig dusuptu mez altında kalıb muhim bir hicce taptılar meni ken' ettiler onan sora tekdım
ettim getirdim kitabı bira kerkuge kerkugte birahtılar meni muazaflar 'eynen kisim tescil birda
20 ustad tanıram ozun 'erebtı dedim gelsem kerkuge bi isim zireg bitir çaldım ozune dedi hedeve
kerkugte tab'an zireg bitmişim 'ilakatumla şeyimle bilisen kerkug mantıkamdı biralıgta
22 bitirdim isim onan sora iste başladım davam etmege birda iste dediler birinci هفته davam
etme kitabıy tesbit ossun tevki' etsin 'emid bilmirem kim onan sora başlasan davam etmege
24 iste gettim çiyici هفته kitab verdiler mene teb'en bir doktoramız varydı o bahtım ger şekil
ihtirem ediri fe sen sele menen sordu dedi sen nehsı cemı' eden gelıbsen dedim men
26 bagdadtan cemı'el 'irekiyadan doktora bagdad hahıymış bira dusuptu kerkuge nece iste yevin
bira getirib oturu te'in olubtu kerkugte ders veri bize fe mene ger şekil ihtimem etti dedi
28 bagdadtan gelıbsen başım uzere sora arhadashlar selestiler dedim bi mene ihtimem ediri fazla
dediler bi bagdad hahıdı sen bagdadtan geldigıye onıncın kefi geldi bir tek bagdadtan gelım
30 birda davam edirni onıncın maddesinden bir kitabın mene verdi kisim tescilde o kitap yohuydı
mektebe mektebede kalmamıştı tevzi' edendeler dedi men kitab has verem sene fe ogunen
32 daha 'ilekem eyi oldi ozuyden onan sora 'ali şakirden sıfı kenşerime geldi fe ozuyden
tanıştım onda iste 'ileke kordum oziden iste sordu mennen sen ne dugusen kimlerdensen
34 tezede bilisen iste 'ali şekirin aslı donuru besire besire donu bes munun nenesi tezelidi bize
hısımıymış mende bilmirem ozu de bilmiri fe mantıka adı olanda ozu sordı mende sordum fe
36 sübhana alla hısım çıhtıh iste hemd ossun coh yardım etti mene külyede indiye kiminde
yardım eder mene çalam ozune be'iz bilmediğim şeyler var onnan sora doktor varydı
38 onuydan da 'ileke kordum oda bizimle eyyidi hette behtim yanında oldi bi doktor be'iz
kitablar
40 varydı tapabilmeziydiğ o yardım ederdi bize bize biraz zehmet gelerdi yeni behis
merhelesine girirdiğ dördüncü merhelede külyede onda bi doktor yardım ederdi kitabların adın
42 yazardı diyerdı gedin bi kitabları tapın bi kitablarda muzı'uyuzı göre tapasız ya'ni coh yardım
etti bize hette mektebede arhadashi varydı dedi bi şekil o şekil edeyin iste davam ettiğ oralıgta
44 arhadash oldi kisim ingilizden arhadashımız oldu kisim 'ulum kur'enden arhadashımız oldi sora

gıdendeğ hette 'emittende 'ileke kurduğ bele billem doğtor farhadıydı orda işte gëttım bir
46 tariqaydan işte bir tariqaydan 'ileke kırdım bı 'emitte bıze ihtimam etti be'iz müşekillerimizi
hel etti hemd ossun onnan sora arħadaşlarımız oldu muadaflardan ustad ħüseyn ustad
48 meħemet kısım sadıra varıdaydı onnan sora bir mıhracan etti mıhracan 'elemı onnan sora bir
sefre 'ilmiye etti cemi'el mustansariyeye bı sefrede tab'an çoğ yorgunluğ gördüm kısımden
50 muafağa aldım onnan sora işte apardım 'emid yana 'emid küliyet 'ulum sarfa oda bin ħaldan
muafaka vërdı bıze istemirdiler bele sefre etsınler ama menım zuğutatımdan oldı 'emid doğtor
52 sabahıydı o vâħıt tab'an indı hemd ossun re'is cemi'e oldı işte o fetrede dedı men muafağa
vërem gere menende büyükten muafağa alasan doğtor abbas re'is cemi'eydi o vâħıt indı çığtı
54 işte gëttım onın da üzerıne zuğutat etti oda muafağa vërdı mene hemd ossun sefre'ilmiyem
necehet getirdi hemd ossun işte gëttım cemi'et mustansarıyadan 'edem mumana'á aldım orda
56 da 'eynen 'erkele etti ler işlerimı o yan bı yan hemd ossun bı işlerden şeylerden çoğ 'ileketim
oldı çoğ adam tanıdım zehmetliğ gördüm indı sende zehmetliğ göresen tamam bes bı
58 merħelenın içinde çoğ adam tanısan çoğ tavasıly olı her zehmetın içinden bir eyı şey tapasan
yoğtu bir zehmetten bir ħarab şey ossun men diyerem her vâħıt her zehmetten adam fayda
60 görer kebilıyetı fazla olı fe inşalla bı savut yetişı sene faydalanasan bı kelimetlerimden
Yardımcı: heccı elide ne yazıbsay
62 Kaynak kişı: elimde imam ħüseynin adını yazmışam bız bı yazıyı kıca be kıca yazmışğ
menım uşğalarım da hepsı yazıbtılar oda bağ dede 'elide yazıb

Ahmet Hakim

Doğum Tarihi ve Yeri: 1989, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Öğretmen

i. Genel Konular

2 selamu'eleykum kıardaş ne var necesız eyısız ħayatım bıgün 'eynen istirem bir ses gönderım
seniçın edeyım sene tēzenın kál'ası üzerıne işte o tēzenın kál'ası dönürü mağuliler vâħtı
4 cengiz ħan geçende 'eleses bir müşkile olub bı tēzenın ħalası üzerıne hem de evveler varıymış
'eleses evvelden bı yer üskegimış bes nedı üzerinde yev varıymış mağuliler cengiz ħanın oğlı
6 geçende birdan bir 'eded cündisiyden fe görüp tēzenın bı mantıkası zira'idi usu geçiri
üzerinden serindı fe nedib dēyibti kefilemı birda kıonduram ya'ni istireħem birda ossun fe
8 nedibler kefilesı heyme kıurublar cengiz ħanın oğlu bı tēzenın bağlarında gezmeğe ya'ni istitle'
etmeğe mantıkanı ya'ni hoş gelib üzüne fe bir kıız görüp tēzede kıaħıp te'edı edib bı kıza
10 müzeri'ler bıralığta görubler bı kıza te'idı ediri nedibler iragtan bir sehım atıblar üzüne orda
nolub cengiz ħanın oğlu ölüp bı ceysi eşidendeler kı'idleri ölüb kıaħıblar bı mantıkadan nanca
12 yev var hepsın yerden bir edibler nanca adam tutublar hepsın öldürubler ibada edibler

mántıkanı kaçanda kaçıb birdan işte bı terih tēzenin terihí üzerine ‘eynen vāhıt abízim
14 cemí‘lerımız var bı cemí‘ler hem ossun tekriben on onbēş cemí‘ımız var bı dēyimen bı
cemí‘ler açılı nāmaz kılrı üzünde muhāramda bilisen cemí‘lerımız meşhurdu imam hūseynin
16 te‘ezyesin qurallar birda fe ‘ālem millet gelí katılmağcın adam var tebaru‘ éder adam var
hızmet éder adam var para vérer imamın tē‘ezesiycın adam var gétiri yemeğ paylar işte herkeş
18 öz imkaniyetine göre de‘im éder te‘izyení işte şeyhlerımız var seyitlerimiz var tēzede işte
bılar dá‘vet olular kur‘en oğular imam hūseynin istişhadı sebebí neydí nece istişhad oldí
20 riselesi neydi ‘eleme bı imamın oğluydu nişin bele éttiler özüne sebeb neydí tab‘an orda siyasi
bir sebeb var imamı bı şekil te‘ídí éttiler özüne hüküm meselesinden terefe bele oldular bı
22 arba‘inde özerine seleşí onnan sora bízim ‘eynen birda tekkemiz var tekke seyít aħmet indí
birda oğlı var seyit aħmet geçindí indí oğlu seyit hemit seyit hemit beктаşidiler bılar bıların
24 asıları döner türkiyeye türkiyede tab‘an bıların büyük ‘eşretí var ‘eynen vāhıt ezerbaycında
davar tēzede var bılarda ‘eynen ihye édeler arba‘in günleri ‘eynen vāhıt heftede bir gün saz
26 çalalar imam hūseyne oğular bıgün bı keder bı sesí gönderem seniçin başka gün mecel olsa
seleşirem seniçin inşalla razı olusız bizden diyalla memnunug senen hayatım inşalla macıstıyır
28 bitiresen dönesen milleteye hizmet édesen elimden ne gelse kusur kuymarığ
Yardımcı: be sen hiç kitab falan oğusan mektebeden alısay yá‘ni
30 Kaynak kişi: men he tab‘an mektebeden kitablarım oğumağcın yassıcın be‘ezen külyede
arhadaşlar leg éderdíg alırığ hette sizde olabilí alısız kitab oğumağcın bı ‘alígılleri de alıllar
32 kitab her zaman mektebeden hepimizá barabar oğuruğ işte menim babam çoğ kitab oğuru o
sebebtan mende alıştıım özünden yá‘ni men isterdım mühendíz olım ama işte bağ ne olduğ
34 beledí adam kırılığ şey ister uşalığtan ama sora alla ne kısmet étmişse o olar he valla yohsa
uşalığtan hepsí doħtor olum diyer işte bele valla mende diyerdim ama büyük olandam
36 vazgeştım doħtorluğtan

Fatma Birhan

Doğum Tarihi ve Yeri: 1964, Tazehurmatu

Cinsiyet: Kadın

Meslek: Ev Hanımı

1. Genel Hayat

2 Taha Komsh: abla bízimcın bir tēzede hayattan seleş seleşme éyyidí sēniçin

Kaynak kişi: valla men mualidım 1964 bízim zamanımızda doğrusu çoğ hoşuydu biz
4 uşalıydıg sebebleri ertedenen kaħardıg anaştalıg yeyerdıg meħelleye çıħardıg oynamaga
konşulardan oynardıg bele güzel çoğ hoştı aħ kalsa o günler yá‘ni kalsaydı o günler keşke ne
6 korħu varıydı ne birşey indí yoh evvelki kımın olsa olabilí siz de bı telefon meleton
oynamazdıyız gene de siz o eskí zamanda olsayız çoğ ferğ olardı ama işte neyse

- 8 Taha Komsh: toy nece olardi
Kaynak kişi: bíz evvel gèderdíg toydan bir gün evvel gèlínin yèvine hepsí yığışardılar hoş hoş
- 10 özím üze bes arvadalr hısımlar çalardíg oynardíg ama eger oğlanlar olsalar hepímíz oturardíg
oğlanlar oynardı ama indí qalmayıb siz ossayız yá'ni bî zaman ossa hiç kimse aramaz qarışıg
- 12 oynar herkeş
Taha Komsh: abla be doksan birde ordaydı
- 14 Kaynak kişi: doğrusu men doksan birde o gün gètmıştım dayım dile çünkü o gün heste
olmuştum babam dag ètmıştı zer'ete çünkü o gün yağış olmuştı gètiler neylun çeksinner
- 16 nenemgilí de bacımdan gètmıştiler mısafırlığa yá'ni kimse yoħuydu yèvde bir baħtıh 'esçerler
èdede kaçırı hosa olıptı kimse kimseye dögü 'esçerler en fazla gençleri aparırdı
- 18 Yardımcı: hecciye babay hara gètmıştıyız dediy
Kaynak kişi: valla dedım her bırımız bir yere gètmıştıg yèvde dögülyüdü yoħsa hepímizi
- 20 aparırdılar yan qonşumuz da hepsi gètmıştiler kerküğe baħ hette feleħin babası
Taha Komsh: sen hara gètmıştiy
- 22 Kaynak kişi: gèttım irana
Yardımcı: sende heste olmuştıy me'eyen dediy
- 24 Kaynak kişi: he he tekriben men hesteydım sora bî hediseden sora hepímíz heste olmuştug
Yardımcı: he nişí bele oldı
- 26 Kaynak kişi: bilmırem işte menım dayımgili de hepsí heste olmuştular canları hesesiye ètmıştı
merhemnen èyyí oldu
- 28 Taha Komsh: abla nece zer'ete gèderdiyız
Kaynak kişi: bíze evvel babamnan gèderdíg zer'ete toħum eçerdíg sora bınu bele baltaydan
- 30 çalardíg vıurardíg hette toħum ensın aşıgıya hepsí işte bî vaħıt tekriben toħumun eçerdí işte
baħsan men yalguzuma bir günde bir kilo toħum eçerdım sora vıurardım hepsın men yapardım
- 32 bıları yalguzuma menım yanımda dayı 'alide eçerdí siz de eçerdiyız o dayı hüseyingili de
eçerdiler
- 34 Yardımcı: nece vıurardıyız baltayı
Kaynak kişi: valla işte bele ters tutardíg çalardíg toprağa çalardíg bınu işte bele tutardım bir
- 36 dene be'ezen karşımdan tutardı hem de pak olardı işte neylon şuşe bele şeyler
Yardımcı: bitirmeğten sora ne edesey
- 38 Kaynak kişi: ne ederem vallah işte oturuğ bıraz istırhet ederíg sora işte elımızde ne varsa
aparrıg yève işte o meħel geçe olu baħsan daha yatarıg çünkü çoħ yorgun olardıg
- 40 Yardımcı: be babaygilí ne ederdiler
Kaynak kişi: babamgilí hiç işte olar da bızımnen 'eynen dönerdiler işte ebele
- 42 Taha Komsh: abla sünnet nece olardı

- Kaynak kişi: indı geleg sünnete işte uşağı sünnetten bir gün evvel aparrığ gezmeğe bele hoş
44 dolannığ sora sünnet günü hepsi ‘eşret yığışılar bele güzel yemeğler olardı yarpağ bıryanı
pirınç fasıya ebele işte sonra bittığten sora yağun hısımlar kalalar
- 46 Yardımcı: harda kalasız yá‘nı
Kaynak kişi: bız meselen yağun terefiğ kalarığ ya da bacım kalar ya da nenem nişi! hekke
48 yardım etsın toplamağ men de hez ederem kalmağ hoş olu
Yardımcı: he he sen kalasay
- 50 Kaynak kişi: e he nedım severem bele şey olan oldı işte
Taha Komsh: eydı abla hayatıyda en zor şey nedı
- 52 Kaynak kişi: valla en zor şey tезде patlamağ olanda işte günorta vıhtı oturmağuğ namazdan
sora men kaçtım geçerem yan ğurfaya babam da mutfakta babam geçer geçmez bir zamanda
54 bir ses geldı hemen kapkaranuğ oldı her yer toz torpağ oldu senevay kıyamat kıoptı ne ses
eşidirığ ne göz görürü ne oldu kimse bilmırı babam geldı dedı siz geçesız dip ğurfaya bızde
56 geğtığ işte bağtığ kalmıyıp mantıka kemil bızde geğirığ bı yollardan hepsı ölü ceneza dışıp
kaçan kaçana atan tutan belı döğü bızim de üzümüz hepsı kan çıhtığ ceddeye dedığ beçe
58 is‘aflar geçeller yá‘nı zordı anladabilmirem daha yá‘ni o dekke yer yerinnen oynadı
Yardımcı: heciye sen büyük oğluyun hakatın ele
- 60 Kaynak kişi: men geditrem fazılğile munu da deyim size koy
Yardımcı: e har geditsey heciye seleşeg bırez
- 62 Kaynak kişi: yo yoğ hepimiz geditrığ gedeceğiğ
Yardımcı: hara hara gedisız
- 64 Taha Komsh: ustad tamam gedeceğler tutmıyağ özlerini
Kaynak kişi: yo yo kedyo koy munu da seleşim sora dedım gederığ orada kur‘an oğuram yá‘ni
66 yığışarığ hepimiz oğuruğ he mula özü oğuru bızde ensesinden işte ebele
Yardımcı: ha sende yá‘nı oğusan
- 68 Kaynak kişi: he he işte oğlum allaha şükür ‘eşrette eyyi olaştı ve oğudu bitirdı dedım sen
oğusan senden sora hepsı kardaşları oğullar
70 Yardımcı: bağım mene munu oğu
Kaynak kişi: bağ birda yazıb (te‘el ile hune)
- 72 Yardımcı: dı yalla valla‘efferım taha gör bağsan neçe oğuru hecciye
Taha Komsh: he he maşalla daha ne çoğ güzel
- 74 Yardımcı: bağ görün neçe oğuru valla hağtı bele meclislerde herkeş bağsılar görsüler hekke
alışsılar
- 76 Kaynak kişi: bı bı çışsa yazıya eyı olu yanmış bı zatan
Yardımcı: he he indı diyesen men de çışsaydım birdan kırtar olsaydım
- 78 Kaynak kişi: yo yo valla oturuğiğ seleşirığ

- Yardımcı: keşke men çıhsaydım olar da çıhsalar siz de çıhsaydıyız hele bı çıhsa çoh éyi olu
80 Taha Komsh: abla bîrez bîze uşâğlariden behes ét
Kaynak kişi: valla uşâğlarım işte üç tenedî çî oğlan bir kız bîlar çoh zehmetlîğten ulaştılar çoh
82 emeç vèrmîşem valla bîlar da babaları da çoh yorulup bele görsen çoh emeç vèrib ha daha
doğurusu nenemğilerî de hepimiz çoh emeç vèrmîşîğ valla uşâğ beslemeğ çoh zordu nîşî
84 indiki çimindî ne bilim hazanaya atılar yede ravzaya atılar
Yardımcı: hecciye o küçüg oğluyun hakatın éle bî bele olduğça sürer
86 Kaynak kişi: he bî oğlum tekrîben üç yaşındaydı çoh heste oldu bîzde apardîğ dohtora dohtor
da kahtıbtı bîna gelet 'ileç' vurib bî uşâğ daha beter oldî bîz o gece gec vâhtı kahtmîşîğ bîni gene
88 aparmîşîğ hastahanaya bî uşâğ bittî kaldırdılar onu tavarı'a bîzî attılar yazıya bî uşâğ içerde
bitib dohtorlar kahtıbtılar bînu kahrabaya vurublar özünü sora allaha şükür uşâğ öz özüne gelib
90 bîzîm de hiç heberimiz yohtı bî şeyden bildihten sora kahtıbam yarpağ edip paylayıbam
bacımda kahtıb'eynen yemeğ edip paylayıp işte ebele
92 Yardımcı: be siz ne vèrîbsiz ya'nî sen kasdım ne vèribsey konuşuya
Kaynak kişi: men konuşuya sumbaklı kıyruğlu yarpağ vèdim nenemgili de me'yen bele
94 badamlı bıryanî vèribler dediler ozaman
Yardımcı: éyyîdî hecciye indî geleğ kimyavî mavzu'una
96 Kaynak kişi: he men evvel yoğurt tutardım oturardîğ hepimiz men bacım keyin nenem yoğurt
tutardîğ nenem özü yevinde tutardı ama bîz bîrda da tutardîğ
98 Yardımcı: nece tutardıyız
Kaynak kişi: aslında nenemgili tutardılar men gèlîn olduğumdan sora men eşiderdîm
100 Yardımcı: ne eşiderdî
Kaynak kişi: eşidendem nenem deyiri yoğurt tutarığ hette ketyin nenem de diyerdî bîzde
102 eşidiriğ olar da eşidirdiler
Yardımcı: hecciy indî zuruf necedî
104 Kaynak kişi: indî doğrusu zuruf çoh deyiştî herkeş deyiştî evveldekiler olsaydı çoh zehmet
yaşardılar çünkü her şey deyişilmîş indî eşçî zamana deseydiler dönsen valla kaçça kaçça
106 giderdîm bî cile bahtığça gördüğçe mi'dem bîlanırı indî heccî yève vârdığıydan geldiğiyden
yemeğ yerig sora meyve işte pırtıkal tüt üzümü severdîğ sora yatarığ çünkü ureç sıhıllı evvel
108 çıhardığ bî hedikeye çoh hoşuydu heccî gelerdî sofrâ açardîğ yemeğ bitennen sora çıhardığ
yazıya hedikeye bele güzeldî bahmağtan toh olmazdı bele oturardîğ sallankuçta gece yarısına
110 keder sora işte oğlim gelerken elinde birşeyler gètîrirdî be'ezen getîrmezdi ne bilim işte heccî
de kızardı diyerdî bî nedî elî boş gelsen
112 Yardımcı: diyerler konuşuya bèl bağlayan eçmeci doğranmış qalar
Kaynak kişi: he he işte ebele zamanında istediğ gèdeg ama yapabilmedîğ daha sora kışları da
114 bir gurfada zopa étrafında oturardîğ birde men çoh éyyî derziyim rehmetlî dayzamnan
alışmîştım

Abbas Merdan

Doğum tarihi ve yeri: 1968, Tazehurmatu

Cinsiyet: Erkek

Meslek: Emekli

m. Genel Hayat

- 2 Taha Komsh: heccı bıyrun annat bize baħağ nece gidirı bı ħayat
Kaynak kişi: koy sene uşağlığımdan seleşim indiyeye keder doğurusu uşağlığımız bele çoğ eyyi
4 geçmedi çünkü o zamanlar indiki kimin doğuldü evvel ne sayara ne telefon hiç bir şey yohtu
bız evvel sebeħ ertedenen kaħardıđ bı meçteb olmadığı günleri deyrem men fe kaħardıđ
6 geğerdiğ zer'ete sebeħten alla ne kısmet etmişse yığardığ sora ħepsin bele sá'at tekriben
sekkızden önce gelerdiğ bazara başlardığ bı tukançılara satmağa ħepsı malları satardığ işte
8 dönerdim yëve bıcez yataram sora kaħardıđ işte men çıħardıđ meħelleye uşağlardan top ya da
kaçım kaçım oynardığ ħette meğribe keder hemen meğrib olmağıydan herkeş yëve girerdi
10 yoħuydu indiki kimin gece yarısına kağar ħepsı 'elem yazda bı uşağlar keftıryelerde ne bilim
her uşağı mıçkadı elinde cebinde pıçağ kağırıp çoğ 'eceyib olub indiki genler işte sora
12 dayıya deyim işte bırez daha bele böyüğ olduğ mitavastaya geğtim işte sora bitirdiğ adım hara
çıħtı adım çıħtı me'het tekeni kerük kısım eliktironik işte ilk ili davam ettiğ ikinci il alla 'af
14 etsın kocam öldı sonra bir altı ay sora bibim de vafat etti çok ħem yedim doğurusu çünkü çoğ
severdim men özlerin her zaman geğerdiğ yevlerine her bayram sebeħten orda olardığ
16 günorta yemeğ yerdiğ ħepsi 'emilerim yığışardığar alla 'af etsın kocam bayramlığ vèrerdi bize
uşağlara her kim bayramda girseydi yevè cebı boş çıħmazdı ħepimize he valla gözeli günlerdi
18 işte geçti daha
Yardımcı: sora bitirdiğten sora ne yapıyı te'in oldıy
20 Kaynak kişi: yo baba yo ne te'inı hanı tüçülüptü 'eleses onnan sora bizim mantığamızda bir
tükan varıydı mende babama dedim baba valla men bı tükanı istirem tut benimçin babam da
22 hiç bir şeye yoğ demeziydi çünkü severdi bizi her neyse geğtiğ ħemd olsun çoğ eyyi bir adam
çıħtı valla her neyse tutuğ nece menen kenşerde bir konşumuz vardı 'alı eyyi oğlandı yá'nı
24 barabar böyüğ olduğ eyyi uşağıydı yá'nı işte tukanı tutuğ pakladığ sora babamnan geğtiğ eşye
aldığ ha
26 baħ noldı ne yaptığ bız geğtiğ bele müste'mel eşya aldığ yá'nı rafları camħananı çünkü dediğ
bele başlaıyđ her neyse valla dayıya deyim babamnan aldığ bir camħana işte getirdiğ gece
28 vaħtıdı paklırığ bele bitti dediğ kağırağ atağ içeriye özünü hemen bir zamanda men egildim
kağırmağa ħis ettiğ bir sefer de bele senevay kahraba tutı meni karanağ olduğuçun görmirem
30 bir şey sora ħis ettiğ üzümeye bir şey ussu kimin atırı bir işiğa geldim baħtıđ barmağım küçük
barmağım ikiye ayırıp bir şikil kan atırı sene vayı boru kırıp valla babamın bir bele
32 saydalıya kimin varıydı çünkü babam mı'avın tıbbiydi fe annardı dermenlerden işte 'eleses

tukanda tiksın özünü bele bahtı dedı yoğ men edebilmem üregimnen gelmez özü yanına çoğ
34 özü bağardı 'eleme bı tiğerdi işte ama menı edebilmedi
Taha Komsh: e sora noldı
36 Kaynak kişi: sora babam menı sayaraya koydı bı haçat sá'át neçedi sá'át on ikide ye yağıdı
gece tab'an valla mindiğ sayaraya hemen cumhuriye hastahanasını gēttiđ orda dediler birda
38 güzez ignesi yoğtu aparın munı azadı hastahanasını her neyse gēttiđ oraya hemen o
barmağıma dörd tađđal vurdular sora bir güzez ignesi vurdular işte sá'át bir ki olmıştı döndüğ
40 yeve işte elim bađı valla her neyse bir neçe gün gētmediđ tukana kaya sora barmađım bıçež
eyyi oldı işte gēttiđ eşya aldığ
42 Taha Komsh: ne malı yaptıyız
Kaynak kişi: he valla meçtep kenşerinde olduğu için dedidđ kırtasiye yapağ özünü çünkü hem
44 eyyi hem pak işti valla her neyse aştığ tukanı işte bele yaavaş yaavaş başladığ hemd ossun işte
ya'ni eyyidi oturmağtan valla bir neçe il oturdum mennen arđadařım e bağtığ onca heri yoğtu
46 daha valla arđadařım çığtı daha men yalđuzum kaldım hette arvad alana kadar işte ergendiğ
eyyidi ceb masrafımız çığırdı ya'ni yev beslemezdı bes bir adam beslerdi
48 Yardımcı: hecci türkiyeye gēmeđiy
Kaynak kişi: he valla işte dedidđim kimin tukanı bele koydum yerinde ha hele bı kıssın birda
50 bir kardaşım oğlu vardı bir bıçoğ yaşındaydı hemen bir zamanda bir bir heşteliğ tutu özünü
bele titretme tutu özünü valla apardığ erbile özünü 'ileç vėrdiler özüne fayda etmedi hemen
52 deyim sana bozıldı sora orda tavarā attılar geybıbeye girdi bir altı gün sonra işte cennet kışu
oldı işte bı hediseden sora menım sarağatan havasım kılmadı oğumağta dedim men türçiyeye
54 gėdirem valla o zaman men külyedeydim çinci saftaydım hemen çincide varağa almıştım
vazgeştım koydum geldim istanbıla birda dayzam yanda kaldım orda zeytünbırnunda işimde
56 şeyde 'usman beydeydi valla orda her gün sebebeğ ertedennen kaçardım bı 'elem bele kıarınça
kimin işe gėdirı men de işte 'eynen gėderdim sora bırez uzağtı her gün ellı deđđe yol gėderdim
58 kaldım iş yerinde zehmetti biz alışmamışığ bele işlemeğe ya'ni 'irakta iş asanttı ora kimin doğı
her neyse bir neçe ay kaldım e bı tereften külyemi yerinde kıoymuşam arđadařlarım arayırı gel
60 dün deyerler ne bilim men de doğurusu gevlim istedi daha dedim gellem külyeni bitirem sora
gene gellem türçiyeye
62 yardımcı: nanca kaldıy sen ya'ni neçe il
Kaynak kişi: tekıriben bir il olu olmaz
64 Taha Komsh: e sora döndüy 'iraka
Kaynak kişi: he döndüm külyeni kemillemeğe çünkü dedim üçüncü sınıfa gėçmiřtım ama
66 birdan oldu menım arđadařlarım hepsı dördüncü olmıştı men de bir il arđada kaldım e noldı
birda men hiç tanımiram bıları kaçtım öz arđadařlarım la girirem safa derslere ustadlar da
68 sevdiler menı fekıriydım daha bir şey demeždiler her neyse il bitti ne başladı ehır ehırde
teharuc hefleleri kısım kısım birbiri arđıça men de dedim öz vecibemden edereim neyse işte

- 70 annaştıg dediler nece olar yanniş annalar seni valla dedim kim ne annar annasın ma'atalım
72 kalmıyib hiç her neyse güzel bir hefle yaptıg yadıma gellí dördüncü ayıydı hepsi 'elem
Yardımcı: heccí deyerler o vahıt gencligiye çoh gözelmışsen
- 74 Kaynak kişi: he he valla hhh indi ihtiyer olduğ evvel ebele güzel saçım vardı indí pambıh
kimin bayaz oldí gözüm üz ceyran kimin be nece
- 76 Yardımcı: vay vay bah bah senevay kız vasıf ediri
Kaynak kişi: he he işte velhasıl bir il sora bitirdim 'eynen vahıtada tukanıma davam edirem
- 78 Yardımcı: nece hem meçteb hem külye idare ederdıy bınnı annat bıze
Kaynak kişi: bah men sebehe erte kaħardım sá'át bele yeddí bıçuğta tukanı açardım işte
- 80 kalandım sá'át tekriben bir günortaya keder sora hemen kapardım kaçardım yeve çünkü
teksi gelerdı arħamca on beş dekke içinde yemeğ yerdım aspaıb deyişerdım gèderdim külyeye
- 82 sá'át bir de ders başlardı sá'át tekriben beş te biterdı men nèderdim düz davamnan çıhib
kaçardım sayaraya yetişmeye
- 84 Yardımcı: hara gèderdı nişi
Kaynak kişi: men şerikede işlerdim mese'iydım davamım sá'át yeddí aħşamdan sá'át yeddí
- 86 sebehe keder sürerdı men külyeden sá'át beşte çıhardım minerdım kustar vardı minerdım
gèderdig sá'át altı bıçuğta olaşardıg enerdig işte işe başlayana kadar sá'át yeddí olardı
- 88 başlardıg işe neceydı iş her yarım sá'atte çıhardıg yazıya yá'ni yarım sá'át içerde yarım sá'át
yazda hette sá'át on iki geceye keder sá'át on iki de üçe keder kalandım cihaz başında sora
- 90 sá'át üşte yatardım sá'át altı bıçuğta kaldılardılar bızi sá'át yeddide de çıhardıg yola sá'át
tekriben sekkize yaħun olaşardım kerküğe düz tukana gèderdim bı hergün bele davam ederdı
- 92 ye'eni indí deseyız nece yatardıy hazaman yatardıy men valla o sá'át beş bıçuğtan sá'át
yèddiye keder kostarda yatardım bele davam ettım men sora nenem dedí nişi bele yapsan kebil
- 94 neyu var çih bı şerike işinen doğurusu şerikede de çoh rahatıydım yá'ni aħşamlar güzel bele
yemeğ yerdıg bele güzel sinimiz vardı kaşşuğ çatal bele şeyler işte koyardıg oturardıg yerdıg
- 96 bele hoş hoş işte bele valla sora işte çıhtım işten bes tukanımda kaldım valla uzun bir vahıt
orda mantıkada çoh severdiler meni he diyerdiler sen kal bırdı işte ebele valla
- 98 Yardımcı: sora harda davam etti
Kaynak kişi: he valla işte tukandayam men bir arħadaş var dedí gel yanımızda ders ver valla
- 100 mende başladım ders vermeğe yavaş yavaş aħşamlar işte sebeheerde tukanda davam ederdım
sora gün geldí gün gèttí baħtım zehm etti baħtım édebilmirem daha kaħtım valla mülk
- 102 sehebıne dedım men çıhıram daha valla adamda çoh eyyı adamdı özü üç tukandı menım
eşyalarım bir tereftedyı o bir ki terefte adamın eşyaları vardı özünün markétı vardı mene çoh
- 104 güvendiği için orda da men oturardım ki delegi vardı men sattıgım öz delegime koyardım
adamın sattıgımı onın delegine koyardım daha yá'ni bele siķe vardı aramızda tab'an onın bir

- 106 uşağı da vardı bir oğlan üç kız vardı maşalla kızları zekiydiler birsi tıb 'am birsi mühendis
obirside çoh şatırdı oğlankasıda birez nerehetiydi ama indı maşalla bilmirem meçtep bitirdi
- 108 Yardımcı: ha oğlının adı neydi
Kaynak kişi: oğlının adı mehemedydi he valla bele ze'if uzun esmer birsiydi me'yen adı
- 110 hendese tayarana çıhtı he valla
Yardımcı: heccı mene neçe arvad aldıy onı seleş
- 112 Kaynak kişi: he he koyun size mını seleşim men 1990 arvad aldım men külyedeydım doğurusu
gözüm bir kızdaydı işte sübhene alla bilmesen kısmetı hardadı işte valla men gözüm bir kızda
- 114 ama işte oturandam gözüm den başka kız geçiri mende o kız tanıram yá'ni babasını özüü
herşeyi bes nedı hiç düşünmürem alım özün çünkü fikrım başka yerde her neyse valla işte
- 116 hergün kşerimde oturı bilmem ne daha men bele bahtım begendım bı kız yá'ni ahlakın
tasarufatın sora gün geldı gün gēttı o begendiğimnen kısmet olmadı valla ehletimde he deyirler
- 118 yala yala arvad al arvad al men de bēzer oldım dedım tamam mene bı alın daha olar da
aldılar mene onı işte hemd ossın çoh mutlı bir hayat geçirdiğ
- 120 Yardımcı: heccı bize kimyavi meselesin seleş
Kaynak kişi: ha valla doğursu türkmanlara çoh zulm oldı ister evvelden ister indı yá'ni saddam
- 122 zamanınan indıye keder her fetre bir şey olardı her fetre bir şey yapardılar bı 1959 dan indıye
keder
- 124 çoh çoh 'idamlar oldı yaptılar yá'ni valla çoh genc gēttı bele bı kerkügte ya da tēzede
altunköpürde yoħsa hiç sorma bele bayramda yá'ni ramazan vaħtı milletı yēvlerinden
- 126 çıhardırdılar bá'zını kapının ögünde hemen rasan 'idam edirdiler yá'ni çoh böyüg bir zulum
oldı valla
- 128 Yardımcı: he altunköpürde çoh oldı
Kaynak kişi: he valla hem de çoh men gördüm telefizyonda çıhartılar yá'ni görsetiler bele
- 130 yerler çamır sıyrınçaħ be'ezı cızma girib yoħsa dabbanlı babiçtan kaçınmaz o kaçım kaçım
zamanı yá'ni he vallah
- 132 Yardımcı: heccı be tēze
Kaynak kişi: he tēzede neçe oldı bilisiz tēzede başladı de'ışın girmegiden işte girendeler bı
- 134 etrefe ne oldı millet mıkavama etti koymadı mecel vērmedı nanca mıħavele ettiler fayda
etmedı bahtılar neçe sefer hücum ettiler faydasız tab'an boşuna olırdı çoh şehid vērdiğ çoh
- 136 gencler şehid gēttı koymadılar girsiler merkeze
Taha Komsh: be neçe kimyavi attılar
- 138 Kaynak kişi: hee baħ neçe oldı bı dedım hanı he mıħavele edirdiler girmeye tēzeye ama
koymazdılar sora bı şerefsızler bahtılar edebilmiler hiç girebilmiler tēzeye kaħtılar işte bı pis
- 140 sileħi vurdılar çünkü yapabilmeler alabilmediler tēzenı düşündüler beke bı şikilde millet
yēvni koyar kaçır bilmediler tēze haħ igittiler hiç korħmazlar va hiç terk etmezler yēvlerini
- 142 her neyse bılar kaħtılar bir ki saruğ içinde bı meddenı atılar e bı 'elem koħodan ħis etti ne

- yaptıg bız bırda ‘ácele herkeş bir havulunu yaşladı koydu ağızına ve pencerelere neylon vurduğ
- 144 neçin hette hava kaçmasın içeriye valla bele ettiğ ama yetişmetiğ me‘elsef çoğ uşağlar
boğondu çoğu yaşlılar boğondu ya‘ni çoğ ‘álem öldü şehid düştü he valla çoğ zor gündü ye‘ni
- 146 çoğ zehmetti‘ alla kimseye göstermesin bele hemen göz ögünde beşer düşürü boğonuru ölüri
sen de bir şey yapabilmisen eliden birşey gelmiri he valla men çoğ kehir yedi‘m çüki adamın
- 148 elinen bir şey gelmiri
Taha Komsh: hecci velev seni yorunturduğ biğün
- 150 Kaynak kişi: yo baba yo hizmetteyiğ bız inşallah bitiresen herliğten ne mutlu bize öz
memleçetimiz üzerine bele güzel bir behiz yapsan bıda kalı bütün ‘álem görer tezenin neçe
- 152 millet olduğunu
Taha Komsh: hecci bize indı birez normal hayttan annat tezedede ya‘ni
- 154 Kaynak kişi: he koy size ramazanı seleşim ve saddam zamanı neçe olardı ve bir sefer ne iş
geldi‘ başımıza onı seleşim baba evvel ramazan çoğ hoşuydu meselen ramazannan bir gün
- 156 evvel beklerdiğ i‘len ossın hemen i‘len olmağıydan bı cemi‘lerde başlarda tesbihet teravih
namazı gederdiğ sonra dönerdiğ bazarlığ yapmağa gece suhurçın valla işte gece olardı
- 158 ertedennen yatarđıđ sa‘atleri kurardığ valla sa‘at salardı hemen nenem uyadardı bizi kağardığ
bele güzel suhurluğumuzu yapardığ namazımızı kılardığ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLÜKÇE

A

alış- : öğrenmek

altıncı şahadası: lise son diploması

anaşta: kahvaltı

apar-: götürmek

haya(sı) aparmak- : elaleme rezil etmek

arvad al- : evlenmek

asant: kolay

aslan: aslında

at- : atmak, vermek, (bir şey) sonuç vermek, meyve vermek.

ağaçlar atmağa başlardılar (ağaçlar meyve vermeye başlardı)

ayabā: eyvah!

B

bağvan: bahçıvan

baqqal: sebze ve meyve satan kişi, manav

batman: çuval

be: ya

beçe: belki

bedel ver- : ücret vermek, bir şeyin ücretini vermek

be'ez: bazı

beke: belki

bele: böyle

belí: evet

béller, béldar: ziraat işinde çalışan işçi

bes: yeter, ama, sadece

bêşüz: beş yüz

beytüne: teras

bezed- : süslemek

bıçere: bu defa

bıçeremnen: bu sefer, bu defa

bıdı: yaklaşık, ne zamandır

bireğçe: biraz

bızyıya: bu tarafa, buraya

bızabıt: tam olarak

biç- : toplamak

biçinçi: hasat zamanı buğdayı biçen veya meyveyi toplayan kişi

bildir: geçen yıl

birçere: bir anda

birteg: birisi, bir tane

bi'tibar: öyle diyelim

boru: musluk

boş batal: bomboş

botol: şişe

buğda: buğday

bur- : burmak, çevirmek, döndürmek

büçül- : bükülmek

C

cereçim: gerek

cemehir: seyirci

cem'et: cemaat

cıfta: tekme

cızma: çizme

cil: dönem, nesil

cinsiye: kimlik

cism: beden

codu kareti: judo, karete

cönye: çuval

cümcüm(e): güğüm

cüt: çift

cüt: çift (öküz, eşek, at gibi hayvanlarla tarla sürmek için oluşturulan düzenek veya iki hayvan)

Ç

çecim: küçük halı, paspas

çemi': cami

çeys: ordu

ćüm'e: cuma

ćüندی: asker

ćili: ćöp

Ç

ćabala-: hareket etmek

ćal-: vurmak

ćaşır- : şaşırmaq

ćatıb: devlet kurumlarında dilekće yazan kiři

ćef ét-: keyfetmek, eęlenmek

ćem: ćöl

ćemće: kepće

ćere: tereyaęı

ćevre: eskiden düęünlerde kullanılan kırmızı bez

ćıęır- : baęırmak

ćırp-: karıřtırmak

ći: iki

ćidene: iki tane

ćigin: omuz

ćindí: ikinci vakti

ćiyinći: ikinci

ćöć- : göćmek

ćöćört-: göćürmek; evini taşımak

ćömele-: bir yere toplamak

ćörećen: damat

ćösć: göęüs

ćüle: kısa

ćüp: ićecek su deposu

ćürećen: damat

ćüyüz: iki yüz

Ç

ćaę-: sıkmak, kurşun sıkmak

ćapın- : alkıřlamak

ćeć- : çekmek

ćeć- : tartmak

ćevírće: çekirge

ĉiní: sepet

Ķ

Ķelle: kafa

Ķesed: kıtlık, durgunluk, para azlığı

Ķesíl- : kesilmek

Ķímín: gibi, kadar

Ķömleç: gömlek

D

dababa: tank

dabban: diz

daṽ'e: kavga

dayza: teyze

debebe: tank

dede: baba

deķe: dakika

deleg: çekmece

deniye: kamyon

dışdeşe: erkeklere mahsus bir tür elbise

di'eye: reklam, dedikodu

dilêķĉí: görücü

dinge: direk

diskin-: ürkmek

diş: rüya

döģü: değil

dönderse- : çevirmek, döndürmek

döşe- : bir şeyi bir yere sermek

duru' : kalkan

düşeç: yatak, minder

E, Ê, Ē

ebeden: asla

ebele: böyle

eç-: fide dikmek veya tohum ekmek

ege: eğer

eḥír: son
ehlet: aile, akraba
‘e’le: aile
ekteriyet: en fazla
eleyse: öyleyse
ellíg: eskiden irakta para birimi
eng(e): en
enge eḥír: en son
ense: arka
erte: erken
erteyken: erkenden
erüg: erik
esliḥe: silahlar
eşedenbille: yeminle, gerçekten
ēşşec: eşek
‘eşeyír: aşiretler
èyyí: iyi

F

felleḥ: bahçıvan
femele: görüşürüz, ben gittim
ferhud: soygun, yağma
ferḥ: fark
fetḥe: fatiha
fetre: süre
filis: Irak eski para birimi
ful: dolu

G

geybıbeye gir-: komaya girmek
gēçín- : vefat etmek
gel gelem: ondan sonra
gene: yine
gēvıl: gönül
gönye: çuval
göskürü: galiba, demek ki

güger-: yetişmek, büyümek
gügez iğnesi: tetanos aşısı
günorta: öğlen
güven-: güvenmek; övünmek

Ğ

ğerib: yabancı
ğavğa: kaos
ğer: eğer

H

haşsı: hangisi
hanı: hani
hara: nere
haraya: nereye
harda: nerede
hatavar: bağırma
havas: heves
haviye: kimlik
hazaman: ne zaman

he: evet
hebele: işte böyle
heley: halay
herkeş: herkes
hük: iri yarı

Ħ

ħazana: kreş
ħebe: anneanne
ħeccí: hacı
ħediķe: bahçe
ħeçet uzan-: laf uzamak
ħefle: eğlence
ħekem: hakem
ħeket: konuşma
ħelebe: kavga alanı

hemsî: hepsi
herb: savaş
hesesiye: alerji
hesütle-: kıskanmak
heşe üziden: seni tenzih ediyorum
heşir: dünyanın sonu, kıyamet
hevş: bahçe, ev bahçesi
hez et-: hoşlanmak
hiççe tap-: bahane bulmak
hizib: parti
huqka: çuval, avuç
hur: özgür
huçüm: hüküm
hüdüd: sınır

H

haḥ: halk
harç: vergi
has: özel
hasm: rakip
her: kâr, kazanç
herhiz: hırsız
herligten: hayırlısıyla
hılas-: kurtulmak
hınna: kına
hırmaşa: bağda toprağı düzeltmek
hırmaşa: ziraat işlerinde kullanılan bir alet
hısım: akraba
ho: yoksa
hünka: hünkar

İ

icar: kira
ide'eş: işid
igit: yiğit
ihtiyat: yedek

il: yıl

ilç: ilk

imma: ya, veya

imşag: yumuşak

indí: şimdi

inēc: inek

irağ eşidennen: allah seni korusun

irağ sizden: sizden irak olsun

irş: miras

is'af: ambulans

işçenbíl: sandalye

istitla': gözetim

istizafa: ziyafet vermek

istidafa etmek: yatay geçiş yapmak

iştibek et-: birbirine girmek

i'tizar: özür

K

ke'e: salon

kemmille-: devam et-

kenşer: karşı

kır tabağ: çeyiz

kora: lan

koster: minibüs

kuvat: kuvvet

külye: üniversite

Ķ

ķab: tabağ

ķabağ: kabak

ķabla- : kapla-

ķaç- : koşmak

ķah- : kalkmak

ķahraba tut-: elektirik çarpma

ķa'id: lider

ķál'á: kale

karış- : karışmak
kat: kat
katra: damla
kağ- : kovmak
kağırma: kavurma, kızartma
kağul: söylenti
kağnağ: kaynak
kağbil ne: mesele mi sanki, önemsiz anlamında bir ifade.
kağbir: mezar
kağder: kadar
kağderice: yeterince
kağdim: eski
kağdyu: tamam
kağdyuğ: tamam
kağfza: atlama
kağlem: kalem
kağmere: araba
kağmil: bütün
kağnet-: ikna etmek
kağye: kaya
kağyim: sert, sağlam
kağyne-: kaynamak
kağır- : yıkılmak
kağırık: kırık
kağıt'á: parça
kağfil: kilit
kağleşinkof: otomatik silah
kağtab: belge; kitap
kağoca: büyük, yaşlı, dede
kağoğo: koku
kağomaş: kumaş
kağonşu: komşu
kağoy- : bırakmak
kağorun-: kurulmak
kağömele-: yıkmak
kağur'en: kuran

L

lal: sığır

le: lan

leg: iptal

lev̂he: tablo

leyzel: hâlâ

leymun: limon

lügi: yalaka

M

macistir: yüksek lisans

ma'atalım kıalmıyıp: "umrumda değil, lazım değil" anlamında bir ifade

maķar: parti binası

malı: için, ait, dair

manķas: makas

mansab: mevki

mantıķa: mahalle

masdar: kaynak

ma'vzu ': konu

me'eyen: bence, sanki

mecmu'e: grup

meķne: makine

med(d)eni: sivil vatandaş, arapķa kōkenli kelime

medfe ': top, tank topu

me'esker: askeri karargah

me'eş: maaş

mege: meğer

meķel: vakit

mehme: her ne olursa

mehme: ne kadar

meķzen: cephane

meke'in: makineler

mel'eb: saha, stadyum

me'het: enstitü

me'lim: belli

me'ne: anlam

mensül: yetkili
menşur: meşhur
meşhür: ünlü
mesih: hıristiyan
meşgul: meşgul
meşru´: proje
meta´va´: gönüllü
meyter: davul, zurna
mez: masa
mıçka: biraz
mıhracan: festival
milla: hoca
mınca: bunca
mıvâzzaf: memur
min- : binmek
mısteve: seviye
muadaf: memur
muafaqa: onay
mualid: doğum
mıhâvele ét-: denemek
mucêhidî halk: bir örgüt adı
mu´il ol-: yardımcı olmak, bakmak
muķabil: karşı
mula: molla
mumana´á al-: kabul almak
mutavasta: orta okul
muzu´u: mevzu
mücemide: buzluk
müderib: antrenör
mü´ekķed: içine kapalı, çok konuşmuyan
mü´erih: tarihçi
müherrib: yaramaz insan, ülkesine zarar veren
mühesebe: muhasebe
müķedime: başta
müķtedir: zengin
münşe´e: midibüs
müşe´e: midibüs

müzeri ' : çiftçi

N

naḥsı: hangisi

nanca: ne kadar

narduḅan: merdiven

nazdar: çok güzel, nazik

neçe: nasıl

neciḥ: başarı

neçe: kaç

neçenci: kaçınıcı

nehat: kıtlık

neḫib: albay

nene: anne

nereḫet: yaramaz

neyçi: niye

nişin: niçin

nizam: sistem

O

onca: o kadar

onda: o zaman

ota: burada, şurada

oyha: yapma ya

oyziyabızyıya: o tarafa bu tarafa

Ö

ög: ön

öz özün: kendi kendini

özeri: üstü

P

paḫla: bakla

panka: pervane

papır: vapur

pas: otobüs

peĸlâva: baklava

pencer: bir tür ot

puĸıt: demirden yapılan, ziraat için kullanılan bir alet

R

ra'î: görüş

raķı: şık

ratıb: maaşı, arapça kökenli kelime

rauza: ana okul

reķem: rakam

resif: kaldırım

reşme: dizgin

rıķ: rızk

rüh: ruh

S

sa: bırak

sadira vârida: giden gelen

saf: sınıf

safire: düdük

saķta: aniden vuruş

sallanķuç: salıncak

sam: sıcak

sap: ip

saraĸatan: açıkçası

sarĸa-: bağırma

saruĸ: füze

satıl: kova

savut: ses

sayara: araba

saydah/ya: eczane

sayık: şoför

saytara: kontrol

sēbit: sabit

sefre'ilmiye: bilim gezisi

sehim: ok

sekkel: sakal
sentim: santim
sendeme: meğer
sen'et: sanat
senevay: sanki
sıfta: tesadüf
sıcin: hapis
siqe: şaka
sumbaq: sumak
sübhe: sağdıç
sümmül: sümbül
sümüc: kemik

Ş

şahada: diploma
şarı': cadde
şatır: zeki, başarılı
şazıya: şarapnel
şeçer: şeker
şeft: avuç
şeh: şeyh
şitil: fidan
şoım: yer kazma
şurtu: polis
şurtumurur: trafik polisi

T

tabakiye: seviye
taqqal vur-: dikiş atmak
talqa: kurşun
tamata: domates
tap- : bulmak
tarhana: tarhana
tásvir: fotoğraf, video çekme
tavarı: acil
tavasılıy: iletişim

ta'vsiya et-: referans olmak
taya: tekerlek
tayara: uçak
teberu'et-: birisine bir şeyi karşılıksız verme, bağışlama
tecnid: askerlikte bir yer
tecnid'am: zorunlu askerlik
te'ecüb: şaşma
te'ezye: taziye
teheruç: mezun
te'in: atama
tekdım: başvurma
tekeni: teknik
tekrıben: yaklaşık
teleçe: buzdolabı
tenc ol-: doymak, şişmek
tenür: tandır
tepme: tekme
tērēzı: terazi
tesrih: askerliği bitirme
tesrih'am: askerliği bitirme
tevki': imza
tevzi': paylaşma
tikit: bilet
toluğ: sıcak su torbası
toy: düğün
tüç- : dökmek
tühür: şekil
tüken: dükkan
tülkü: tilki
tüngül- : atlamak, zıplamak
türbeliğ: mezarlık

U

ussu: su
ut-: kazanmak
uzag: uzak

Ü

üçüz: üçyüz

üsçüt ol-: sessiz olmak

üskeg: yüksek

üşteneyden: üç kişiyden

Û

vaht: vakit

varaqa: kağıt

vardat: gelir

vasta: torpil, vasıta

vili: şakkınlık belirten bir söz

Y

yaban: Japon

yahlaş- : yaklaşmak

yalguz: yalnız

yanaşa: yan taraf

yargala-: çalkalamak

yavı: niye

yazı: dışarı

yem 'evad: Allah aşkına

yengı: yeni

yēri- : yürümek

yo: hayır

yoruntur-: yormak

Z

zağıt: tansiyon

zahım: gövdeli

zarba: darba

zaribe: vergi

zeħmet: zor

zılq: pırasa

zılif: zülüf

zille: tokat

zireg: zeki, hızlı

zuğutat: baskı

zuruf: durum

ayın ()

‘**ába:** çerçef

‘**ákid:** tümgeneral

‘**árkele-:** engellemek

‘**ásçer:** asker

‘**áşe:** akşam

‘**ecí:** acı

‘**elases:** diyorlar ki, dediklerine göre

‘**emid:** dekan; tuğgeneral

‘**erkele ét-:** engellemek

‘**eşret:** aşiret

‘**ezye:** kadınlara özel giysi

‘**ileke:** ilişki

‘**usmanlı:** osmanlı

KAYNAKÇA

- Ağlanmaz, S. (2006), **Türk Lehçelerinde Fiilimsiler ve Fiilimsi Yapılar (Sıfat-Fiilli Yapıların Karşılaştırmalı İncelenmesi)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Akar, Ali, Fatma Kayılan (2019), “Şahıs Eklerinin Şekil ve Zaman Ekleriyle Kullanımı: Çal ve Yöresi Ağızları Örneği”, **Söylem Filoloji Dergisi**, 4(2), 558-565.
- Aksan, Doğan (1998), **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK, Ankara.
- Alyılmaz, Semra (2010), “Türkiye Türkçesinde Bulunma Hâli Kategorisi”, **Dil Araştırmaları**, 7, 107-123.
- Aslan Demir, Sema (2008), **Türkçede İsteme Kipliği**, Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, Hasene (2016), **Türkiye Türkçesinde Dilbilgisel Zaman -Oktay Akbal Öyküleri Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Babatürk, S. (2021), “Türkiye Türkçesi ve Altay Türkçesinde İsimlerde Çokluk Kategorisi”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi**, C. 5, S.2, 325-336.
- Banguoğlu, Tahsin (1986), **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1990), **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bayatlı, Hidayet Kemal (1996), **Irak Türkmen Türkçesi**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Benli, Nurdan (2013), **Eski Uygur Türkçesinde Tasarlama Kiplerinin Yapı ve İşlev Bakımından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilal, Zana (2015), **Erbil Türkmen Ağızı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgegil, M. Kaya (1984), **Türkçe Dilbilgisi**, İstanbul: Dergah Yay.
- Bulak, Şahap, (2017), “İlgi Eki Hâl Eki midir?”, **SUTAD**, 41: 91-105.
- Bulak, Şahap (2011), “Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Şart Kipi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Selçuk Üniversitesi, (30), 71-97.
- Bulduk, Türker Barış (2018), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Farklı Bir Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki ve Çekimi: -Ip / -Up, -Ipdu / -Updu”, **Turkish Studies**,13/20, 225-244.
- Buran, Ahmet, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, **3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 207-214.
- Coşar, Mevhibe (2008), Trabzon Ağızlarında Ek Fiilin Kullanılışı, “**Turkish Studies**”, 3, 176-188.
- Crystal, David, (2001), **A Dictionary of Language**, University of Chicago Press, Chicago.

- Crystal, David, (2003), **A Dictionary of Linguistics and Phonetics**, Blackwell Publishing, Oxford.
- Çetin, Ali Osman (2016), **Gramerleşme ve Ses Üstünlüğü Bağlamında Eski Türk Dilinde Zarflar**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Delice, Halil İbrahim, (2019), “Türkçede Kaç İsim Durumu Vardır?”, **6. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi**, Urfa, 1, 49-62.
- Demir, Kübra (2017), **Altun Yaruk Örneğinde Eski Uygur Türkçesinde Zamirler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Soner, (2018), “İrak Türkmenleri”, **İNSAMER**, 1-28.
- Doğan, Talip, (2012), “İran (Azerbaycan) Türk Ağızlarında -(y)An Eki”, **Turkish Studies**, 7/2, 353-370.
- Doğan, Talip (2019), “Güney Azerbaycan Türkçesinde “Öz” ve “Bile” Zamirleri”, **SUTAD**, 45, 219-236.
- Duman, Bilgay (2014), **İrak’ta 2014 Seçimleri IŞİD Operasyonları ve Irak’ın Geleceği**, Orsam, Rapor No. 190, Haziran.
- Edip, Kemal (1945), **Urfa Ağzı**, TDK, İstanbul.
- Ediskun, Haydar (1985), **Türk Dilbilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Elcan, Abdullah, (2016), **Altay Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, Mevlüt (2012), “Yön Ekleri: Çekim ve Türetim Özellikleri Bakımından Tarihsel Bir Değerlendirme”, **Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu**, Adana, 624-632.
- Ergin, Muharrem (1971), **Azeri Türkçesi**, İ.Ü.E.F, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (1988), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım Dağıtım, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2000), **Üniversiteler İçin Türk Dili**, Bayrak, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2009), **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak, İstanbul.
- Gencan, Tahir Nejat (1992), **Dilbilgisi**, Kanaat Yay., İstanbul.
- Gökdağ, Bilgehan A. (2011), “Dil-Beden İlişkileri Bağlamında Dönüşlülük Zamirleri”, **Dil Araştırmaları**, 9, 9-22.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız (2012), Irak Türkmen Türkçesinin Şekil Bilgisine Dair Notlar, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 1/1 , 113-123.

- Güler, Esra Birsen (2006), **Birleşik Zamanlı Fiillerin Zaman Dışı Anlatımları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülsevin, Selma, (2020), Zarf-Fiil Eklerinin Cümle Sıralama İşlevi ve Bunun Söz Dizimindeki Yeri Üzerine, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 69, 135-146.
- Gültekin, Mevlüt (2006), “Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Gelecek Zaman Ekleri Üzerine Bir Deneme”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 20, 33 – 59.
- Gümüşatam, Gürkan (2012), “Kıbrıs Ağızlarında İyelik Eki Kökenli Şahıs Eklerinin Kullanım Alanları”, **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken**, 4(3), 309-327.
- Gülsevin, Gürer, (2002), "Eski Türkiye Türkçesinde "İstek Kipi" Üzerine", İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 13: 35-50.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972), **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hünerli, Bülent, (2012), {-(G)X(n)CA} Zarf-Fiilinin Farklı Bir İşlevi Üzerine [Sistemik Olarak “Karşıtlık-Kıyaslama” Bildirme], **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, 1/2, 1-14.
- Hürmüzlü, Habib (2013), **Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü**, Fuzûlî Matbaası, Kerkük.
- Ismael, Luqman Nader (2013), **Irak Türkmen Türkçesinin Bayat Ağzı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İlhan, Nadir (2019), “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesiyle Ortaya Çıkan Ekler”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 75 , s. 149-162.
- İpek, Birol (2008), “Türk Dilinde Vasıta Hâli”, **SUTAD**, 23: 63-97.
- Jirjees, Dler Nihad, (2016), **Erbil Türkmen Ağzı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahraman, Tahir (2013), “Geçmiş Zaman Kiplerinin Adlandırılması”, **Turkish Studies**, 8/13, 1087-1091.
- Karahan, Leyla (1999), “Yükleme(Accusative) ve İlgi Genitive Hali Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler”, **III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 1996**, TDK Yayınları, Ankara, s. 605-611.
- Karasoy, Yakup, (2016), “-gAndA / -AnDA Bir Zarf-Fiil Eki midir?”, **Dil Araştırmaları**, 19, 7-16.
- Kartalhoğlu, Yavuz, (2003), **Türkçe ve Moğolcada İsim Çekim Eklerinin Sırası**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları 13: 353 – 367.
- Kaya, T (2019), **Oğuz Grubu Türk Dillerinde Soru Yapıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kayadibi, Nuray (2008), **Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Fiilimsi Ekleri-Aygıtlı Adım Romanı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Kevseroğlu, Necet (2012), **Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu**, Fuzuli Basım ve Yayın Matbaası, Kerkük.
- Kirişcioğlu, Mehmet Fatih (2007), “Saha Türkçesi”, **Türk Lehçeleri Grameri**, A. Bican Ercilasun (Ed.), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kocapınar, Pınar (2019), Kıpçak Metinlerinde Allah ve Sıfatları ile İlgili Söz Varlığı, **Dil Araştırmaları**, 25, 97-113.
- Korkmaz, Zeynep (1954), Türkçe'de -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine, **DTCF Dergisi**, 18:3-4, 159-168.
- Korkmaz, Zeynep (1959), “Türk Dilinde +çA Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 275-354.
- Korkmaz, Zeynep (1992), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2007), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2017), **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Leontik, Mariya (2018), “Zamirler”, **Bal-Tam Türklük Bilgisi Dergisi**, 69-84.
- Nuri, Muhsin Kevser (1987), **Erbil ve Amirli Ağzları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oruç, Birsal (1999), “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Çekim Edatları Üzerinde Görüş Farklılıklarından Kaynaklanan Problemler”, **Türk Gramerinin Sorunları II**, TDK Yayınları, Ankara, 1999.
- Özalan, Uluhan (2014), **Türk Dilinde Cevheri Ek Fiil**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özçelik, Saadettin (2001), “Türkiye Türkçesinde Belirsizlik ve Soru Zamirlerinin Yapılışları ve Kullanılışları”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, 594, 659-667.
- Özen, Muna Yüceol (2008), Türkiye Türkçesinde +A ve –A Ekli Zarflar Üzerine, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17, 329–344.
- Özkan, Mustafa (2006), **Yüksek Öğretimde Türk Dili**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Özmen, Mehmet (2018), “İsim-Fiillerin Sözlük Birimi Olarak Tanımları Üzerine”, **ÇÜTAD**, 3, 158-178.
- Özmen, Mehmet (2014), **Türkçede -ken Zarf Fiili**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öztekten, Özkan (2007), Dönüşlülük Zamiri Özne Olabilir mi?, **Belleten**, 2, 101-113.
- Rauf, Demirel Adnan (2013), **Altınköprü Ağzı ve Özellikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bağdat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bağdat.
- Ridha, Zainab Adnan (2019), **Muhammedoğlu Sabır'ın “Kerkük'ün Müntehab Horyatları” Adlı Eserinden Hareketle Standart Türkiye Türkçesi ile Kerkük Ağzı Karşılaştırma**,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Saatçi, Suphi (2007), **Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Saatçi, Suphi (2009), **Irak Türkmen Boyları Oymakları ve Yerleşme Bölgeleri**, İstanbul.
- Sadybekov, Kurmangazy (2015), “ -miş/-miş Sıfat-Fiil Ekinin Tarihi Gelişimi Üzerine (Memlük Kıpçak Eserleri Örneğinde)”, **Turkish Studies**, 10/16, 983-994.
- Salan, Erkan (2015), “{-mAGIn} Zarf-Fiil Eki Üzerine”, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 71-84.
- Sarıkaya, Mahmut (2009), “Teklik İkinci Kişi Emir Çekimlerinin Anadolu ve Azerbaycan Ağzlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine”, **TÜBAR**, 25, 145-157.
- Sayalı, Sevgi (2009), **Türkiye Türkçesinde Zarflar ve Zarflaştırma**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sertkaya, Osman Fikri (1996), “Bolsungıl Tép Tediler”, **Uluslar arası Türk Dili Kongresi 1988**, TDK Yayınları, Ankara, s. 135-146.
- Şen, Osman Emre (2006), **Irak'taki Türkmenlerin Irak Siyasetine Etkileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Shukur, Hussein (2020), **Irak Türkmen Türkçesinin Tuzhurmatu Ağzı**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Sökmen, İsmail (2011), **Bismil Türkmen Ağzı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Söyegov, Miratgeldi vd. (2000), **Türkmen Dilinin Grammatikası: Morfologiya**, Türkmenistanın Prezidentiniñ Yanındaki İlim ve Tehnika Baradaki Yokarı Geñes Mağtımğulı Adındaki Dil ve Edebiyat Enstitütı, Aşğabat.
- Şahbaz, Hussin (1979), **Kerkük Ağzı**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Şahin, Erdal (2003), **Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Hâl Ekleri ve İşlevleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tekin, Talat (2003), **Orhon Türkçesi Grameri**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, İstanbul.
- Terzibaşı, Ata (2013), **Kerkük Şairleri**, I-II, Ötüken, İstanbul.
- Tokatlı, Suzan (2012), “Irak Türkmen Türkçesinde Dönüştülük Zamiri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, 199, 83-92.
- Tosun, İbrahim (2010), “Türkiye Türkçesinde +cA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği”, *Turkish Studies*, 5 (4), 1472-1486.
- Tosun, İlker (2018), “Söz Yapımı Bağlamında Tuva Türkçesinde Bot Dönüştülük Zamiri”, **TürkBitig Türklük Bilimi Araştırmaları**, Bülent Bayram (Ed.), Paradigma Akademi, İstanbul, 89-102.

- Turgunbayer, Caştegin (2016), **Kırgız Türkçesindeki İsim-Fiil Ekleri**, Sonçağ Yayınları, Ankara.
- Usta, Ç. (2013), **Türkiye Türkçesinde Emir Kipliği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Usta, Recep (2010), **Türkiye Türkçesinde Zarflar (Tanım, Mukayese, Tasnif, Teklifler)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Üstünova, Kerime (2005), Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 187-201.
- von Gabain Annemarie (1995), **Eski Türkçenin Grameri**, TDK Yayınları, Ankara.
- von Gabain, Annemarie (2000), **Eski Türkçenin Grameri**, Mehmet Akalın (Çev.), TDK, Ankara.
- Yavuzaslan, Paşa (2011), “Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi”, **38. ICANAS**, 985-996.
- Yazaroğlu, Feleh (2015), **Min Diyar El-Türkmen**, Kerkük.

EKLER

EK 1 : Kaynak kişiler

KK – No:	Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği	Eğitim	Yaşadığı Yer
KK: 1	Ahmet Ali	1934	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 2	Hüseyin Musa	1961	İşçi	Ortaokul	Tazehurmatu
KK: 3	Karar Avni	1945	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 4	Mustafa Musaddık	1960	Memur	Lisans	Tazehurmatu
KK: 5	Ersen Ali	1967	Öğretmen	Lisans	Tazehurmatu
KK: 6	Rahman Abdulvahit	1991	Bahçıvan	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 7	Habibe Sadun	1964	Ev Hanımı	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 8	Kazım Hüseyin	1960	Emekçi	Lisans	Tazehurmatu
KK: 9	Hasan Kadir	1966	İş Adamı	Ortaokul	Tazehurmatu
KK: 10	Ahmet Hâkim	1989	Öğrtmen	Lisans	Tazehurmatu
KK: 11	Fatma Burhan	1964	Ev Hanımı	İlkokul	Tazehurmatu
KK: 12	Abbas Merdan	1968	İşçi	Lisans	Tazehurmatu

Ek 2 : Fotoğraflar

● Irak'ta Türkmenlerin Bulunduğu Bölgeler

Tazehurmatuda Büyük Patlama Yeri

Tazehurmatu

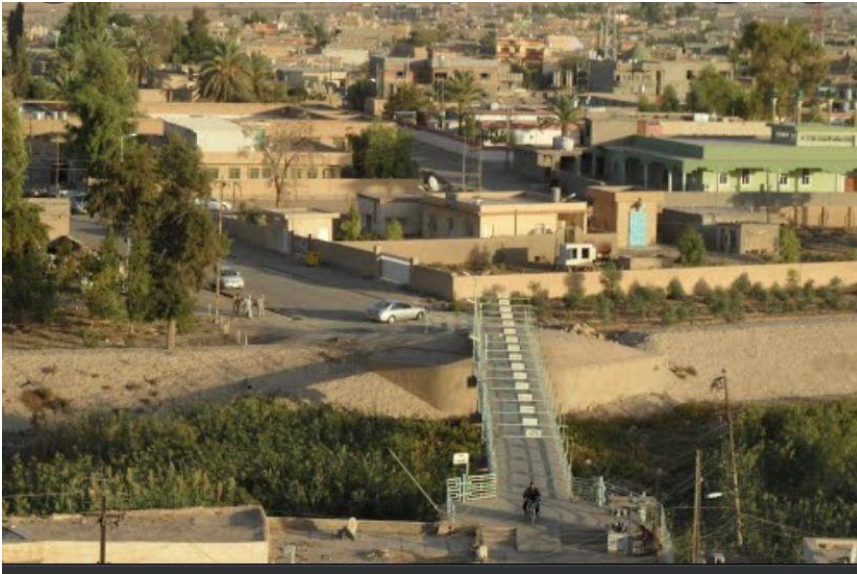
Tazehurmatu

Tazehurmatu Kalesi

Osmanlı Mezarlığı

Tazehurmatu

ÖZGEÇMİŞ

Taha Bayar Hakeem KOMSH, Kerkük'te ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra 2004 yılında liseden ve sonrasında da iki yıllık Teknik Enstitüsü Elektronik bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Kerkük Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı, 2017'de mezun olduktan sonra 2018'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans programına dâhil oldu. Taha Bayar Hakeem KOMSH, evli ve bir çocuk babasıdır.

